

Verbets fortidsformer i Tredje Pskov-krønike

*En analyse av Stroeviskij-manuskriptet
(1217-1568)*

Live Schei Hagen

Masteroppgave i russisk språk
Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk
ved Det humanistiske fakultetet

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2013

Verbets fortidsformer i Tredje Pskov- krønike

*En analyse av Stroevskij-manuskriptet
(1217-1568)*

Copyright Live Schei Hagen

2013

Verbets fortidsformer i Tredje Pskov-krønike

En analyse av Stroeuskij-manuskriptet (1217-1568)

Live Schei Hagen

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Blant de største endringene som har foregått i utviklingen fra gammeløstslavisk til moderne standard russisk, er endringene i verbalsystemet, og da i særlig stor grad fortidsformenenes utvikling. I gammelkirkeslavisk snakker man om fire fortidsformer: aorist og imperfektum, som var de mest frekvente formene, og de analytiske formene perfektum og pluskvamperfektum. Man går ut fra at de gammeløstslaviske fortidsformene opprinnelig var brukt på samme måte som i gammelkirkeslavisk. I løpet av en periode, antakeligvis mellom 1100-tallet til 1500-tallet, ble den relativt lite frekvente perfektumformen generalisert som eneste fortidsform. Aorist og imperfektum, som hadde vært de mest frekvente fortidsformene, gikk gradvis tapt fra språket. I moderne russisk gjenstår kun én fortidsform: det gamle *l*-partisippet.

Endringene som fant sted i det russiske verbalsystemet kan plasseres inn i en større kontekst som berører flere av de europeiske språkene. I en rekke europeiske språk har perfektumkonstruksjoner gitt opphav til forskjellige verbformer i ulike språk: resultativer i latin og gammelengelsk, perfektum i engelsk og spansk, perfektiv i fransk og preteritum i tysk. I denne oppgaven vil jeg undersøke endringene som fant sted i det gammeløstslaviske verbalsystemet, med teorier omkring perfektums krysslingvistiske utvikling som bakgrunn.

Målet med oppgaven er å undersøke hvordan generalisering av *l*-partisippet foregikk.

Opgaven er en undersøkelse av fortidsformene i en autentisk tekst, Tredje Pskov-krønike, Stroeviskij-manuskriptet (1217-1368). Innførlene i krøniken stammer fra en periode på om lag 350 år, og gir derfor et godt utgangspunkt for en undersøkelse av utviklingen av verbets fortidsformer. I oppgaven klassifiseres samtlige forekomster av *l*-partisippet avhengig av hvorvidt de brukes i narrative kontekster, eller om de har beholdt sin perfektumbetydning. Forekomstene sammenliknes også med forekomster av aorist og imperfektum. Videre sammenliknes også utviklingen ved enkeltverb, på bakgrunn av en hypotese om at *l*-partisippets generalisering foregikk i ulikt tempo ved de ulike verbene.

Forord

Arbeidet med denne oppgaven har vært en omfattende prosess, og ville ikke vært mulig uten all den gode hjelp jeg har fått. Jeg vil først og fremst takke min veileder, Jan Ivar Bjørnflaten, for nyttige innspill og god veiledning. Hans interesse for temaet og tro på oppgaven har betydd svært mye for meg i arbeidet med oppgaven.

En stor takk også til familie og venner. Jeg har satt stor pris på all oppmuntring, støtte og hjelp jeg har fått i denne perioden!

Til slutt takk til Aksel for gode råd, gode kaffepauser og grundig korrekturlesning av oppgaven. Takk for at du tålmodig har lyttet til mine utlegninger om gammeløstslaviske verb!

Alle eventuelle feil og mangler i oppgaven er selvsagt mine egne, til tross for all den uvurderlige hjelp jeg har fått.

Oslo, 5.9.2013

Live Schei Hagen

Liste over forkortelser

PL3	Tret'ja Pskovskaja Letopis' - Stroeviskij spisok
PSRL, V2	Polnoe sobranie russkich letopisej, tom V, vypusk 2
MSR	moderne standard russisk
Øslav.	østslavisk
Kslav.	Kirkeslavisk
Gksl.	Gammelkirkeslavisk
Sslav.	Sydslavisk
Aor.	aorist
imperf.	imperfektum
perf.	perfektum
pluskvp	pluskvamperfektum
lpart.	l-partisipp (perfektum partisipp aktiv)
pres.	presens
sg.	singular
pl.	pluralis
dual.	dualis
p.	person
pf.	perfektivt aspekt
ipf	imperfektivt aspekt
F	femininum
M	maskulinum
N	nøytrum
(1.78)	linje 1, side 78. Alle eksempler vises til med referanse til linjenummer og sidetall i PL3. Sitater over flere linjer vises til på følgende måte: (1-4.78) linje 1 til 4, side 78.
Kontr.	kontrahert
Ukontr.	ukontrahert
CR	current relevance
nom.	nominativ
pass.	passiv
TA	tekstkritisk apparat

>	blir til
B/E	background/ <i>experiential</i>
K	kondisjonalis
N	narrativ
Plus	pluskvamperfektum
Tvil	tvilstilfelle
DT	direkte tale

Tabeller og figurer

Tabell 1: Kronologisk utvikling av kirkeslavisk	8
Tabell 2: Periodisering av russisk	8
Tabell 3: Opprinnelige fortidsformer i gksl.....	11
Tabell 4: Utviklingen av fortidsformene.....	12
Tabell 5: Pluskvamperfektum	13
Tabell 6: Fordeling av hjelpeverb i pluskvamperfektum i PL3.....	13
Tabell 7: Kontrahering av imperfektumssuffikset	15
Tabell 8: Endelse <i>-tb/-t</i> i imperfektum 3.p.sg.pl.....	15
Tabell 9: Typer av aorist.....	19
Tabell 10: Utviklingen av perfektum.....	27
Tabell 11: Klassifisering av <i>l</i> -partisipp i PL3	30
Tabell 12: Fortidsformer i PL3	32
Tabell 13: Fortidsformer fordelt etter årstall	32
Tabell 14: Fortidsformer, del 1 (1217-1408).....	33
Tabell 15: Faseverb kombinert med infinitiv	38
Tabell 16: Fordeling ved verbet <i>stojati</i>	39
Tabell 17: Passivpartisipp på <i>-n</i> og <i>-t</i> , del 1	40
Tabell 18: Fordeling av <i>l</i> -partisipp, del 1	41
Tabell 19: Fortidsformer, del 2.....	47
Tabell 20: Passivpartisipp på <i>-n</i> og <i>-t</i> , del 2	52
Tabell 21: Verb av typen <i>načati</i> , del 2	53
Tabell 22: Fordeling av <i>l</i> -partisipp, del 2	54
Tabell 23: Fortidsformer, del 3.....	64
Tabell 24: Verb av typen <i>načati</i>	68
Tabell 25: Passivkonstruksjoner, del 3	70
Tabell 26: Fordeling av <i>l</i> -partisipp, del 3	72
Tabell 27: Fortidsformer, del 4.....	82
Tabell 28: Verbet <i>prěstavitisja</i>	86
Tabell 29: Fordeling av <i>l</i> -partisipp, del 4	89
Tabell 30: Fordeling av fortidsformer i PL3.....	97
Tabell 31: Faseverb i PL3	98
Tabell 32: verbet <i>stojati</i> i PL3.....	98
Tabell 33: verbet <i>byti</i> i PL3.....	98
Tabell 34: Passivkonstruksjoner i PL3	99
Tabell 35: Fordeling av <i>l</i> -partisippets betydning	100
Tabell 36: Prosentvis fordeling av <i>l</i> -partisippets betydning	100
Figur 1: Fordeling av fortidsformer i PL3	97

Innholdsfortegnelse

Liste over forkortelser	IX
Tabeller og figurer	XI
1.0 Innledning.....	1
1.1 Oppgavens formål og problemstilling	1
1.2 Oppgavens oppbygning.....	2
2 Metode.....	3
2.1 Presiseringer og avgrensninger	4
3 Historisk og språkhistorisk bakgrunn	6
3.1 Pskov.....	6
3.2 Krøniken.....	6
3.3 Språkhistorie.....	7
3.4 Ulike syn på det østslaviske verbalsystemet.....	10
3.5 Fortidsformenenes utgangspunkt	11
3.6 Fortidsformenenes bruksområder.....	12
3.6.1 Pluskvamperfektum	13
3.6.2 Imperfektum.....	15
3.6.3 Perfektum	18
3.6.4 Aorist	19
4 Teoretisk rammeverk.....	22
4.1 Grammatikalisering.....	22
4.2 Perfektum.....	22
4.3 Klassifisering av fortidsformene	28
4.3.1 Imperfektum.....	28
4.3.2 Aorist	28
4.3.3 Perfektum	28
4.4 Kondisjonalis.....	30
5 Analyse av fortidsformene i PL3	32
5.1 Del 1 (1217-1408)	33
5.1.1 Pluskvamperfektum.....	33
5.1.2 Imperfektum.....	34
5.1.3 Aorist	37
5.1.4 L-partisipp.....	41
5.1.5 Oppsummering av del 1.....	47
5.2 Del 2 (1408 - 1464)	47
5.2.1 Pluskvamperfektum.....	48
5.2.2 Imperfektum.....	48
5.2.3 Aorist	51
5.2.4 L-partisipp.....	54
5.2.5 Oppsummering av del 2.....	63
5.3 Del 3 (1464 - 1478)	64
5.3.1 Pluskvamperfektum.....	64
5.3.2 Imperfektum.....	64

5.3.3	Aorist	66
5.3.4	<i>L</i> -partisipp.....	72
5.3.5	Oppsummering av del 3.....	81
5.4	Del 4 (1478 - 1568)	82
5.4.1	Pluskvamperfektum.....	82
5.4.2	Imperfektum.....	83
5.4.3	Aorist	85
5.4.4	<i>L</i> -partisipp.....	89
5.4.5	Oppsummering av del 4.....	95
6	Konklusjon.....	97
	Litteraturliste	103

1.0 Innledning

I moderne russisk eksisterer det i dag kun én fortidsform. Dette er en følge av en av de største endringene som har funnet sted i utviklingen fra gammeløstslavisk til moderne russisk. Disse endringene i verbalsystemet kan kort sammenfattes i at de opprinnelige fortidsformene gikk tapt, samtidig som den tidligere perfektumformen ble generalisert som eneste fortidsform. I østslavisk sammenfalt dette med fremveksten av aspektkategorien. Disse endringene førte frem til den fortidsformen man kjenner fra moderne russisk.

Endringene som fant sted i det russiske verbalsystemet kan plasseres inn i en større kontekst som berører flere av de europeiske språkene. I en rekke europeiske språk har perfektumkonstruksjoner gitt opphav til forskjellige verbformer i ulike språk: resultativer i latin og gammelengelsk, perfektum i engelsk og spansk, perfektiv i fransk og preteritum i tysk. Alle disse grammatiske betydningene kan anses for å være trinn i den samme grammatikaliseringsprosessen.

1.1 Oppgavens formål og problemstilling

Formålet med denne oppgaven er å forsøke å plassere endringene som fant sted i det russiske verbalsystemet inn i en større kontekst. Russiske historiske grammatikker belyser i liten grad hvordan utviklingen av fortidsformene foregikk. Som oftest viser de kun at formene aorist, imperfektum og pluskvamperfektum gikk tapt, samtidig som perfektumformen ble generalisert som eneste fortidsform. Nyere forskning på perfektums semantikk og utvikling på tvers av ulike europeiske språk gitt et bredere teoretisk rammeverk. Jeg ønsker å benytte meg av denne forskningen for å forsøke å gi et bedre bilde av utviklingen som fant sted i det gammeløstslaviske verbalsystemet.

Oppgavens problemstilling er å undersøke hvordan endringene i det gammeløstslaviske verbalsystemet tok til, med bakgrunn i utviklingen av perfektum som semantisk kategori. Ved å tolke data jeg har samlet inn fra teksten *Tret'ja Pskovskaja Letopis' - Stroevskij spisok*, vil jeg forsøke å finne trekk i utviklingsprosessen som stemmer overens med nyere forskning gjort på perfektum og betydningen av *current relevance* i grammatikaliseringsprosessen av perfektum. Samtidig vil jeg også vie spesiell oppmerksomhet til enkelte verb og konstruksjoner og ta for meg hvordan bruken av disse verbene endres i løpet av krøniken.

Med disse undersøkelser håper jeg at denne oppgaven vil bidra til å gi et mer teoretisk og systematisk bilde på utviklingen av verbalsystemet enn det bildet som ofte presenteres i russiske historiske grammatikker.

1.2 Oppgavens oppbygning

Denne oppgaven innledes med en gjennomgang av metoden jeg har benyttet meg av. Her beskrives hvordan jeg har samlet verbene i PL3 i et kartotek, samt tolkningen av eksempler fra PL3. Deretter følger en oversikt over den historiske og språkhistoriske bakgrunnen for PL3. I denne delen beskrives språket i krøniken, siden språket fremviser en interessant blanding av østslaviske og sydslaviske trekk, ispedd dialektale trekk fra Pskov-området. Her tilkommer også en gjennomgang av verbformene slik de fremsto i gammelkirkeslavisk. Dette danner bakgrunnen for min gjennomgang av fortidsformene i oppgavens analysedel.

I del 4 av oppgaven følger en gjennomgang av teorier omkring utviklingen av perfektum. Dette, samt den foregående delen om fortidsformenenes opprinnelige bruksområder, danner bakgrunn for analysen av *l*-partisippene i PL3. I del 5 går jeg gjennom krøniken kronologisk, og søker å beskrive bruken av fortidsformene i hver enkelt del av krøniken. Denne gjennomgangen av bruken av fortidsformene oppsummeres i konklusjonen i del 6, der jeg også vurderer om *l*-partisippets utvikling svarer til de forventningene jeg hadde på forhånd.

2 Metode

For å undersøke utviklingen av de russiske fortidsformene har jeg benyttet meg av en tekst skrevet i den aktuelle perioden. Tredje Pskov-krønike (PL3), en krøniketext som er sammensatt av innførsler fra årene 1217 til 1567, utgjør en passende kilde. Teksten ble trolig compilert på 1500-tallet, men protografene som teksten baserer seg på er av eldre karakter. A. N. Nasonov anslår at protografen for pskovkrønikene ble compilert i en periode fra 1450 til begynnelsen av 1460.¹

I arbeidet med denne oppgaven har jeg registrert samtlige fortidsformer i et kartotek, der hvert enkelt verb er registrert i kategoriene numerus, genus, person. For å kunne gi et riktig bilde av utviklingen som fant sted i forholdet mellom verbformene, var det nødvendig å dele formene inn i ulike kategorier, avhengig av hva verbformen indikerer i teksten. Kriteriene for inndelingen i de ulike kategoriene vil utdypes i oppgavens teorikapittel. Ved å dele verb-funksjonene inn i kategorier kan det være mulig å se i hvilke tilfeller og i hvilken rekkefølge *l*-partisippene² overtar funksjoner som tidligere var forbeholdt andre tempora. Videre har jeg i oppgavens analysekapittel valgt å fordele de totalt 4083 fortidsformene i PL3 i fire deler, der hver del utgjør 25 % av de registrerte formene. Denne inndelingen har jeg valgt kun for lettere å kunne gå igjennom formene, og den har ingen betydning utover det. I PL3 er hver innførsel datert, og beskriver hendelser fra det året. Årstallet er ingen fasit for når innførselen ble nedskrevet, men kan gi en pekepinn om kronologien. Jeg har derfor valgt å nevne årstallene i inndelingen av verbformene i perioder.

Den metodiske tilnærmingen til oppgaven, vil være både kvalitativ og kvantitativ metode. Ifølge Knut Kjeldstadli er dette ofte tilfellet: "[k]vantitative og kvalitative tilnærminger kan kombineres;... En teller og tolker nokså parallelt."³ Tilnærmingen er kvantitativ ved det at jeg registrerer samtlige fortidsformer i teksten kronologisk i et kartotek. Den statistiske distribusjonen av verbformer, samlet fra hele teksten, er et nyttig hjelpemiddel for å avdekke på hvilket stadium av utviklingen teksten befinner seg i. Siden verbformene er registrert kronologisk, vil det være mulig å avdekke tendenser til utvikling i teksten. For eksempel kan

¹ Arsenij N. Nasonov, "Iz istorii pskovskogo letopisanija," *Istoričeskie zapiski* 18(1946): 292.

² Med begrepet *l*-partisipp menes den særegne slaviske partisippformen på *-l*, som ofte kalles (det andre) preteritum partisipp aktiv.

³ Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var : en innføring i historiefaget* (Oslo: Universitetsforlaget, 1999 [1992]). 183.

man spore endringer dersom det benyttes en annen protograf på et tidspunkt, eller en annen forfatter tar over. En endring i løpet av teksten kan vitne om historiske lingvistiske endringer som gradvis kommer inn i språket.⁴ På den måten vil registreringen av verb i et kartotek kunne gi svar på min problemstilling.

For å analysere bruken av de enkelte verbformene har jeg benyttet meg av en kvalitativ analyse. I den kvalitative analysen ønsker jeg å forklare hvorfor den gitte verbformen er brukt i forbindelse med den spesifikke funksjonen. Dette gir mulighet til å se i hvilke posisjoner formene ble brukt i henhold til den betydningen de opprinnelig hadde, og i hvilke tilfeller én verbform tar over funksjoner som tidligere har vært forbeholdt andre verbformer. På grunn av at jeg har delt teksten inn i fire deler og tar for meg hver av disse delene separat, er det i flere tilfeller de samme tema som tas opp. Dette fører til enkelte gjentakelser, men jeg er av den oppfatning av at en systematisk gjennomgang av hver enkelt periode gir det beste bilde av utviklingen av verbets fortidsformer slik de fremstår i PL3.

I et hvert arbeid er det rekke mulige feilkilder. PL3 er en krønike som aldri tidligere har vært oversatt til norsk eller MSR, og heller ingen andre språk. Samtlige eksempler og utdrag fra krøniken er derfor oversatt av meg. I de fleste tilfeller har jeg forsøkt å oversette så nært opp til den originale teksten som mulig. Allikevel har det forekommet tilfeller som har vært svært vanskelig å oversette korrekt. Disse tilfellene er markert som ”tvilstilfeller”, og utgjør en egen gruppe i analysen av *l*-partisippene. En annen mulig feilkilde er knyttet til tolkningen av verbenes betydning. Min oversettelse og tolkning kan være farget av hypotesene jeg har gjort meg på forhånd, til tross for at jeg har tilstrebet objektivitet i tolkningen.

2.1 Presiseringer og avgrensninger

I oppgaven translittererer jeg kyrillisk i henhold til Scando-Slavicas standard. Fremre og bakre jer translittereres i eksempler fra PL3 med henholdsvis *ь* og *ѣ*, men i de tilfeller der det gjelder MSR, translittererer jeg fremre jer som *’*. I gammeløstslavisk og gammelkirkeslavisk representerte tegnet *u* tre forskjellige bokstavkombinasjoner: *i*, *jb* og *ji*. I oppgaven vil jeg konsekvent translitterere tegnet *u* som *i*.

⁴ Emily Klenin, "The Perfect Tense in the Laurentian Manuscript of 1377," i *Literature, linguistics, poetics : American contributions to the Eleventh International Congress of Slavists*, redigert av Robert A. Maguire og Alan Timberlake (Columbus: Slavica, 1993), 332.

Ved alle eksempler fra PL3 henviser tallene i parentes til henholdsvis linjenummer og sidetall. Alle referanser til PL3 henviser til *Polnoe sobranie russkich letopisej, tom V, vypusk* 2. Samtlige eksempler hentet fra PL3 er oversatt av meg.

Når det gjelder det russiske begrepet древнерусский, med hvilket det forstås språket til østslaverne i perioden mellom oppløsningen av urslavisk og oppløsningen av østslavisk⁵, vil jeg benytte meg av oversettelsen *gammeløstslavisk*. Gammeløstslavisk kan således tidfestes til perioden mellom 850 og 1300, da den enkeltspråklige utviklingen tok til. Imidlertid er en annen, og mer innarbeidet oversettelse av древнерусский *gammelrussisk*. Denne termen er noe misvisende, da det i realiteten dreier seg om tre østslaviske språk som har sitt utspring i gammeløstslavisk - hviterussisk, ukrainsk og russisk. På bakgrunn av dette vil jeg benytte meg av oversettelsen *gammeløstslavisk*. Et unntak utgjør imidlertid de tilfeller der det dreier seg om direkte oversettelse fra engelsk, for eksempel i omtaler av C. H. van Schoonevelds bok *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*, bruker jeg termen gammelrussisk.

I denne oppgaven har jeg bevisst valgt å ikke ta for meg aspekt-kategorien. Enkelte forskere hevder at aspektkategoriens fremvekst og utviklingen av verbalsystemet er tett knyttet sammen. Ifølge Jurij Maslov har det bulgarske språk fullstendig bevart både de syntetiske fortidsformene aorist og imperfektum, samt de analytiske formene perfektum og pluskvamperfektum. Men i tillegg til dette har bulgarsk også en aspektkategori lik den man finner i russisk, med både perfektivt og imperfektivt aspekt.⁶ Maslov understreker: "В славистике широко распространено мнение, что вообще гибель старых претеритов была вызвана развитием [...] вида."⁷ Han begrunner videre at utviklingen av aspektkategorien ikke kan være grunnen til tapet av de syntetiske formene aorist og imperfektum fordi aspektkategorien er fullstendig utviklet også i de slaviske språk der dette tapet ikke har skjedd, samt at tapet av de gamle preteritumsformene kan observeres også i språk som ikke har det slaviske aspektkategorisystemet.⁸

⁵ Jan Ivar Bjørnflaten, *Innføring i slavisk og russisk språkhistorie* (Oslo: Unipub, 2005). 77.

⁶ Jurij S. Maslov, *Očerki po aspektologii* (Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta: 1984). 91.

⁷ Ibid., 255.

⁸ ibid.

3 Historisk og språkhistorisk bakgrunn

3.1 Pskov

Byen Pskov har innehatt en viktig plass i russisk historie. På 1100- og 1200-tallet hørte byen inn under Novgorod-republikken, men ble på 1300-tallet en *de facto* selvstendig republikk. Novgorod anerkjente i 1348 republikken Pskov som uavhengig. Pskovs beliggenhet i den vestlige delen av Rus' bidro til at byen ble en bro mot Europa. Imidlertid gjorde Pskovs beliggenhet også byen til et yndet mål for angrep utenfra, og Pskov var stadig i konflikt med de teutonske ridderne og Litauen. I tillegg var byen også til stadighet i konflikt med Novgorod. I 1510 ble Pskov annektert av storfyrstedømmet Moskva, slik det fortelles i krønikens innførsel for året 1510:

V lěto 7018: Priečaľ vъ Pskvъ knjazъ velikei Vasilei Ioanovič, mesjaca genvarja 24 denъ, i obyčel pskovsoj peremenilъ, i starinu porušilъ, zabuvъ otca ego i dedovъ ego slova i žalovanъja do pskovič i kresnogo celovania, da vstavilъ svoi obyčei i posliny novyja ustavilъ. A otčiny otnjal u pskovič ...⁹

”I år 1510. Storfyrst Vasilij Ivanovič ankom Pskov den 24. januar, og han erstattet de pskovittiske lovene og opphevet skikkene, havende glemt sin far og bestefars ord og lovnader og ed til pskovittene, for han vedtok sine skikker, og bestemte nye lover, og han tok fra pskovittene *otčinaet*¹⁰”

3.2 Krøniken

Stroevskij-manuskriptet av Tredje Pskov-krønike utgjør en del av krønikene nedskrevet i byen Pskov. De første samlingene av Pskov-krønikene ble utgitt i 1837 av M. N. Pogodin.¹¹ Jeg benytter meg her av en utgave av Pskov-krønikene som er samlet av A. N. Nasonov, og utgitt i 1941 og 1955 i to bind. Relativt mye oppmerksomhet er viet de mest kjente manuskriptene av Pskov-krønikene, eksempelvis *Tichanovskij*-manuskriptet, mens *Stroevskij*-manuskriptet er en nokså lite utforsket tekst, og det er derfor svært interessant å undersøke dette manuskriptet.

⁹ Arsenij N. Nasonov, *Pskovskie letopisi (Polnoe sobranie russkich letopisej. Tom V., vypusk 2)*. (Moskva: Jazyki russkoj kultury, [1955]), 225.

¹⁰ Begrepet *otčina*: Sreznevskij gir oversettelsene отчество (fedreland), отцевское, родовое владение (fars- eller slektsterritorie). En mulig oversettelse vil kunne være ”farsarv”, men jeg har valgt å beholde begrepet *otčina*.

¹¹ Dmitrij S. Lichačev, *Russkie letopisi i ich kul'turno-istoričeskoe značenie*. (Moskva: Isdatel'stvo akademii nauk SSSR, 1948). 460.

Den lokale krønikeskrivningen i Pskov tok til allerede på 1200-tallet, i forbindelse med Pskovs kulturelle og sosioøkonomiske vekst.¹² Krønikeskrivningen var knyttet til kirken *Svjataja Troica*. I 1510 ble Pskov annektert av Moskva-riket, og som følge av dette endret krønikene karakter. Dette er særlig merkbart i *Stroevskij*-manuskriptet, der man kan spore en fiendtlig holdning mot Moskva-riket og deres embetsmenn i Pskov.¹³ *Stroevskij*-manuskriptet ble sammenstilt av den hellige Kornelius av Pskov, en munk i Pskovo-Pečerskij-klosteret.¹⁴

Stroevskij-manuskriptet, som ligger til grunn for denne oppgaven, stammer fra 1567. Teksten har samme protograf som Første Pskov-krønike, men fremstår i en mer forkortet form. Man antar at protografen til Pskov-krønikene ble compilert omkring 1450-1460-årene. Denne teksten forteller om lokale hendelser fra Pskov, men består i tillegg til dette også av materiale fra andre krøniker, blant annet fra Novgorod-krøniken. Teksten innledes med beretningen om prins Dovmont av Pskov.¹⁵ Ifølge Nasonov er krøniken trolig skrevet i 1560, mens det er gjort tilføyelser i årene etter. Teksten er skrevet med samme håndskrift fram til slutten av innførselen for år 1556. For innførslene etter år 1556 har teksten karakter av tilføyelser, mens håndskriften igjen endres.¹⁶ Krøniken avsluttes etter innførselen for år 1568.

3.3 Språkhistorie

PL3 har typiske kirkeslaviske trekk, samtidig som den reflekterer det østslaviske talespråket. Gammeldyrkeslavisk er det eldste skriftlig fikserte slaviske språket. De eldste manuskriptene som er bevart, ble nedskrevet i perioden fra slutten av 900-tallet til tidlig 1000-tall. I denne tidlige perioden ble gammeldyrkeslavisk brukt over hele det ortodokse slaviske språkområdet. Det representerte ikke enkeltdialekter, men kan anses som en generalisert utgave av språket som ble snakket på Øst-Balkan.¹⁷ Språket som ble brukt i perioden etter dette, kalles kyrkeslavisk. Kyrkeslavisk reflekterer i større grad det lokale talespråket i området der det ble brukt, og derfor reflekterer russisk-kyrkeslavisk stavemåter og grammatiske former fra det østslaviske talespråket. Utviklingen fra gammeldyrkeslavisk til kyrkeslavisk kan periodiseres på følgende måte:

¹² Nasonov, *Pskovskie letopisi (Polnoe sobranie russkich letopisej. Tom V., vypusk 2)*: 5.

¹³ Lichačev, *Russkie letopisi i ich kul'turno-istoričeskoe značenie*: 464.

¹⁴ Ibid., 465.

¹⁵ Ibid., 463.

¹⁶ Arsenij N. Nasonov, *Pskovskie letopisi (Polnoe sobranie russkich letopisej. Tom V., vypusk 1)* (Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2003). IX.

¹⁷ Horace G. Lunt, *Old Church Slavonic grammar*. 7. utg. (Berlin: Mouton de Gruyter, 2001). 1.

Gammelkirkeslavisk	900 - 1100
Kirkeslavisk	1100 – 1700
- Russisk-kirkeslavisk	
- Serbisk-kirkeslavisk	
- Ukrainsk-kirkeslavisk	

Tabell 1: Kronologisk utvikling av kirkeslavisk

Man antar at det østslaviske språkområdet gikk i oppløsning omkring 1300. Før 1300 fant det sted språkendringer som berørte alle de østslaviske språkene, mens etter 1300 kan man kun snakke om enkeltspråklig utvikling.¹⁸ At innovasjoner i språket ikke spredte seg fra nord til syd og motsatt, har sammenheng med den politiske utviklingen i området. Det østslaviske området ble i denne perioden splittet opp, både som følge av mongol-invasjonen fremveksten av Storfyrstedømmet Litauen og Polen, som la under seg store deler av Kiev-riket.¹⁹ Det er dermed først etter at den enkeltspråklige utviklingen tok til at man kan snakke om russisk, ukrainsk og hviterussisk. Om perioden før denne utviklingen tok til, er den korrekte termen gammeløstslavisk (древнерусский).²⁰

Et fullstendig bilde på periodene i utviklingen av russisk, gir den tyske forskeren Nikolaos H. Trunte:²¹

Ur-russisk	ca 700-ca 1050
Gammelrussisk	ca 1050-ca 1350
Mellomrussisk	ca 1350-ca 1550
Tidlig nyrussisk	ca 1550-1700
Nyrussisk	fra 1700

Tabell 2: Periodisering av russisk

Slik tabellene over viser, er PL3 trolig nedskrevet i løpet av de periodene Trunte betegner som mellomrussisk og tidlig nyrussisk. I perioden mellomrussisk begynner den enkeltspråklige utviklingen innad i det østslaviske området. Ifølge Trunte kjennetegnes perioden ”tidlig nyrussisk” av en begynnende diglossi,²² altså at det eksisterte flere varietter

¹⁸ Bjørnflaten, *Innføring i slavisk og russisk språkhistorie*: 77.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Nikolaos H. Trunte, *Mittel- und Neukirchenslavisch*, vol. Bd. 2, *Slověn'ski jazyk : ein praktisches Lehrbuch des Kirchenslavischen in 30 Lektionen : zugleich eine Einführung in die slavische Philologie* (München: O. Sagner, 1998). 163.

²² Ibid.

av språket side om side, men med forskjellige brukssfærer. Teorier om at det i det østslaviske språkområdet hersket en form for diglossi, har vært gjenstand for mye diskusjon. Enkelte forskere regner gammelkirkeslavisk og gammeløstslavisk for å ha vært to varieteter. Gammelkirkeslavisk ble regnet for å være en høyvarietet, mens gammeløstslavisk var en lavvarietet. Disse varietetene befant seg i komplementær distribusjon. Kirkeslavisk er knyttet til den skriftlige tradisjonen, mens gammeløstslavisk, eller russisk, som Boris A. Uspenskij kaller det, var knyttet til dagligtale.²³

PL3 fremviser en blanding av gammeløstslavisk og kirkeslavisk, altså sydslavisk, trekk. I teksten er det eksempel på både metatheseformer og pleofoni:

- (1) *i staša na **brežě*** (22.83)
”og de stanset på bredden”
- (2) *na **běrežě** udari na nichъ* (24.86)
”han angrep dem ved elvebredden”

Metatheseformen *bregъ* er typisk for sydslavisk, og dermed kirkeslavisk, mens pleofoni er et østslavisk trekk, slik at den tilsvarende østslaviske formen er *beregъ*. Videre er det eksempel på både den sydslaviske utviklingen *tj > št og østslavisk *tj > č. Dette kommer tydelig frem i infinitivformer og pres.part.akt:

- (3) *chotjašče ego rukami jati, ... a muži pskoviči meči **issěči*** (22.83)
”i det de ønsket å fange ham, og å hugge ned pskovittene med sverd”
- (4) *On že slyšavъ Aleksandra **idušta**, i izyde* (20.90)
”han, etter å ha hørt Aleksander komme gående, gikk ut”

PL3 fremviser også den typiske østslaviske endelsen *-tъ* i 3.p.pl av imperfektum. Denne endelsen foreligger ikke i kirkeslavisk.

- (5) *a **dachutъ** imъ naima ot togo 70 rublevъ* (13.131)
”og de ga dem lønn for det på 70 rubler”

Slik eksemplene over viser, er det mulig å avdekke både østslaviske og sydslaviske trekk i PL3. Trolig er det i teksten også trekk som kan anses for å være karakteristiske for talespråket i Pskov-området. Et dialekttrekk som hører til Pskov-dialekten, er bruk av konjunksjonen *da* i eksempelvis oppramsinger²⁴:

²³ B. A. Uspenskij, *Istorija russkogo literaturnogo jazyka (XI-XVII vv.)* (München: Otto Sagner, 1987). 20.

²⁴ Leonid L. Kasatkin, *Russkaja dialektologija*. (Moskva: Akademija, 2005). 256.

- (6) *Postaviša cerkovь Afonasъa, da cerkov Nikolu na Valku, da cerkovь Georgia v Pečki.*
”De reiste en kirke viet Afonasija, og en kirke til Nikola ved Valka, og en kirke viet Georgij i Pečka.”

Et annet karakteristisk trekk i dette området, er sammenfall av konsonantene *s* og *š*, og *z* og *ž*. Fedot Filin bemerker: [...] смешение букв *с* и *ш*, *з* и *ж* имеет место главным образом в древнепсковской письменности.”²⁵

- (7) *i razidošasja kozdo vь svoasi* (9.163)
”Og de gikk hver til sitt”

I det tekstkritiske apparat i PL3 er alternativet *koždo* oppgitt. Man får dermed vekslingen *ž > z*.

3.4 Ulike syn på det østslaviske verbalsystemet

Når det gjelder den kronologiske utviklingen av verbalsystemet, hersker det flere motstridende oppfatninger. Man kan dele disse inn i to strømninger. Den tradisjonelle tilnærmingen dreier seg om at alle fortidsformene som fantes i gammelkirkeslavisk også var i bruk i gammeløstslavisk, altså at aorist, imperfektum, pluskvamperfektum og perfektum fremdeles hadde sine egne, spesifikke betydninger. Denne tilnærmingen fremmer eksempelvis E. Karskij, som i sin undersøkelse av *Lavrent'evskaja Letopis'* viser til at alle fortidsformene kjent fra gammelkirkeslavisk brukes i teksten, og at både aorist og imperfektum er registret gjennom hele teksten²⁶. Også Cornelis H. van Schooneveld går ut fra denne teorien i sin semantiske analyse av det gammelrussiske preteritumssystemet, der han benytter seg av definisjoner på fortidsformene gitt av Istrina og Karskij.²⁷

Imidlertid har andre forskere regnet den tradisjonelle tilnærmingen som inadekvat for å beskrive distribusjonen av verbformer i gammelrussiske tekster. Eksempelvis observerer Aleksej Sobolevskij at imperfektum hverken brukes i lovtekster eller i teksten *Russkaja Pravda*, og at aorist brukes sjeldent i lovtekster.²⁸ Også Boris Uspenskij har denne oppfatningen:

²⁵ Fedot P. Filin, *Proischoždenie russkogo, ukrainskogo i belorusskogo jazykov*. (Leningrad: Izdatel'stvo "Nauka", 1972): 267.

²⁶ Evfimij F. Karskij, "Nabljudenija v oblasti sintaksisa Lavrent'evskogo spiska letopisi," i *Izvestija po russkomu jazyku i slovesnosti, tom II* (Leningrad: Akad. Nauk SSSR, 1929), 24-26.

²⁷ Cornelis H. van Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System* ('S-Gravenhage: Mouton & Co., 1959). 19, 35, 86-87.

²⁸ Aleksej I. Sobolevskij, *Trudy po istorii russkogo jazyka, Tom I* (Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2004). 234.

Можно полагать, что такие категории, как имперфект и, вероятно аорист, отсутствовал в рус[ском] языке уже в период первого юж[но]-сл[авянского] влияния. Во всяком случае, эти формы почти не засвидетельствованы в тех текстах, по которому мы могли бы судить о разговорной речи.²⁹

Uspenskij hevder videre at imperfektumformene overhodet ikke er å finne i *gramoty*, diplomtekster, og at aoristformer også er lite representert i disse tekstene.³⁰ Aorist og imperfektum regnes således for å være verbformer som er karakteristiske for kirkeslavisk, mens l-partisippet anses for å være karakteristisk for talespråket. Denne tilnærmingen til det gammeløstslaviske verbalsystemet passer til teorien om at en diglossi-situasjon eksisterte i det østslaviske området.

Basert på mine funn i undersøkelsen av PL3, synes det urimelig å anta at aorist og imperfektum kun er et resultat av tradisjon, og ikke en del av det levende språket. Til det er andelen aorist- og imperfektumformer gjennom hele teksten for stor. Jeg velger derfor å støtte meg til den tradisjonelle tilnærmingen, og går ut fra at verbalsystemet i PL3 i utgangspunktet er tilnærmet lik det gammelkirkeslaviske verbalsystemet, der alle fire fortidsformer er representert.

3.5 Fortidsformenenes utgangspunkt

Det opprinnelige verbalsystemet i østslavisk regnes for å være tilnærmet det samme som det gammelkirkeslaviske verbalsystemet.

		Aorist	Imperfektum	Perfektum	Pluskv.
1.sg	ja	nesochъ	nesěachъ	jesmъ neslъ	běachъ neslъ
2.sg	ty	nese	nesěaše	jesi neslъ	běaše neslъ
3.sg	on ona	nese	nesěaše	jestъ neslъ	běaše neslъ
1.pl	my	nesochomъ	nesěachomъ	jesmъ nesli	běachomъ nesli
2.pl	vy	nesoste	nesěašete	jeste nesli	běašete nesli
3.pl	oni	nesoša	nesěachq	sqtъ nesli	běachq nesli

Tabell 3: Opprinnelige fortidsformer i gksl

Slik tabellen viser, var det fire fortidsformer: de syntetiske formene aorist og imperfektum, og de analytiske formene perfektum og pluskvamperfektum. Den mest brukte fortidsformen var aorist, da den ble brukt for å angi en handling i fortid på den aller enkleste måte.

²⁹ Boris A. Uspenskij, *Istorija russkogo literaturnogo jazyka (XI-XVII vv.)*. (München: Otto Sagner, 1987). 144.

³⁰ Ibid.

Imperfektum var den nest mest brukte verbformen, mens perfektum og pluskvamperfektum var relativt lite brukt.

Mens aorist og imperfektum var rene fortidsformer, fungerte perfektum og pluskvamperfektum på to tidsplan. Perfektum, som besto av presensformen av *byti* i kombinasjon med *l*-partisipp, anga at en handling i fortid var relevant også i nåtid. Pluskvamperfektum ble dannet ved å kombinere aorist eller imperfektum av *byti* med *l*-partisippet og anga at en handling fant sted forut for en annen handling i fortid. Disse formenes bruksområder var således mer spesialiserte, og i gammelkirkeslavisk var formene brukt i mindre grad enn aorist og imperfektum.

Imidlertid førte utviklingen av fortidsformene til at de fire verbalformene ble erstattet av én verbform, som fremstår som en forenklet form av den gamle perfektumformen. Da hjelpeverbet *byti* falt bort fra den opprinnelige perfektumformen, ble kun *l*-partisippet stående igjen. Denne prosessen kan fremstilles på følgende måte:

	Aor.	Imperf.	Perf.	Pluskv.		Ny pret.form
1.sg	nesochъ	nesěachъ	jesmъ neslъ	běachъ neslъ	Blir	neslъ/nesla
3.pl	nesoša	nesěachu	sutъ nesli	běachu nesli	til:	nesli

Tabell 4: Utviklingen av fortidsformene

3.6 Fortidsformenes bruksområder

I det følgende vil jeg beskrive og eksemplifisere bruksområdene til de fire nevnte tempora, slik de ble brukt før *l*-partisippets generalisering. Jeg vil her benytte meg av definisjoner hentet fra både russiske historiske grammatikker, eksempelvis Borkovskij og Kuznecovs *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*³¹, Avanesov og Ivanovs *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*³² og van Schoonevelds *The Old Russian Finite Preterite System*³³. Denne beskrivelsen av de respektive tempora vil danne utgangspunkt for analysen av fortidsformene i PL3 i oppgavens femte kapittel.

³¹ Viktor I. Borkovskij og Petr S. Kuznecov, *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka* (Moskva: Akademija nauk SSSR, 1963).

³² Ruben I. Avanesov og Vjačeslav V. Ivanov, red., *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka: morfologija, glagol*, (Moskva: Nauka, 1982).

³³ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*.

3.6.1 Pluskvamperfektum

Pluskvamperfektum er, i likhet med perfektum, en analytisk fortidsform. Den består av hjelpeverbet *byti*, bøyd i enten imperfektum eller aorist, kombinert med *l*-partisippet.

På grunn av sin spesifikke betydning var pluskvamperfektum en lite brukt verbform.³⁴

Borkovskij og Kuznecov definerer pluskvamperfektum slik: ”давнопрошедшее время обозначало в древнерусском языке действие, совершенное ранее другого действия, также в прошлом, а также отнесенный к прошлому результат еще ранее совершенного действия.”³⁵ I egenskap av å ha hjelpeverb i preteritum, kombinert med *l*-partisippet, er det i setninger med pluskvamperfektum en dobbel temporær avstand mellom ytringen og prosessen som angis av *l*-partisippet.³⁶ Pluskvamperfektum ble dannet på følgende måte:

	Hjelpeverb <i>byti</i>		<i>L</i>-partisipp
	Aorist	Imperfektum	
1.p.sg	bychъ	bjachъ	neslъ / nesla
2.p.sg	by	bjaše / bě	neslъ / nesla
3.p.sg	bystъ / by	bjaše / bě	neslъ / nesla
1.p.pl	bychomъ	bjachomъ	nesli
2.p.pl	byste	bjašete	nesli
3.p.l	byša	bjachu	nesli

Tabell 5: Pluskvamperfektum

I PL3 er det eksempler på perfektum med hjelpeverb i aorist, imperfektum og *l*-partisipp.

Hjelpeverb aorist			Hjelpeverb imperfektum			Hjelpeverb <i>l</i>-partisipp		
bychъ	1.p.sg	3	be, bě	2,3.p.sg	4	byla	3.p.sg.f	1
by	3.p.sg	1	bjaše	2,3.p.sg	4	byli	3.p.pl	4
			bjachu, bjachutъ	3.p.pl	3			

Tabell 6: Fordeling av hjelpeverb i pluskvamperfektum i PL3

B. A. Uspenskij hevder at pluskvamperfektumformen med hjelpeverbet i aorist eller imperfektum er en kirkeslavisk form som står i motsetning til den russiske formen. Den

³⁴ Vjačeslav V. Ivanov, "Istorija vremennyh form glagola," i *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka : morfologija, glagol*, redigert av Ruben I. Avanesov og Vjačeslav V. Ivanov (Moskva: Nauka, 1982), 96.

³⁵ Borkovskij og Kuznecov, *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*: 261.

³⁶ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 122.

russiske formen består av perfektumform av hjelpeverb (-*l*-form), kombinert med *l*-partisipp av hovedverbet³⁷, for eksempel *bylъ vidělъ*.

Van Schooneveld differensierer mellom de ulike formene for pluskvamperfektum, avhengig av hjelpeverbets form. De følgende eksemplene hentet fra PL3 viser de ulike variantene.

- (8) *Togda že bē prispělъ*_{PLUS.3.sg.m} *denъ velikogo i slavnago voevody mučenika christova Leontia, i reče Timofěi knjazъ* (4-5.84)
”Da dagen for den store og berømte hærfører, Kristi martyr Leontij, hadde opprullet, sa fyrst Timofei:”

Formen *bē* angir at handlingen er sett fra et punkt som går forut for ytringen. *L*-partisippet presenterer et objektivt faktum. I henhold til Van Schooneveld angir kombinasjonen *bē* + *l*-partisipp at det var et punkt i fortid som man kan se tilbake på som et objektivt fakta fra fortid.³⁸

- (9) *Togo že lěta bystъ morъ vo Pskove ... a prišel bjaše*_{PLUS.3.m} *toj morъ iz Nemecъ* (9.111)
”Det samme året var det pest i Pskov... og den pesten hadde kommet fra tyskerne³⁹”

I eksemplet presenterer pluskvamperfektum en selvstendig hendelse som er relevant for hendelsene som er etterfølgende.

- (10) *i vzjaša mir po starine, po pskovskoi voli*⁴⁰, *po novgorodskomu doskončanju, što byli novgorodci imali*_{PLUS.3.pl} *mir v pervoe razratъ so pskoviči s odnogo, a nyně potomu že ... bez Novagoroda, zane že novogorodci ne pomogoša.* (16-20.118)
”og de sluttet fred i henhold til gamle skikker, den pskovittiske frihet og novgordske fredsavtale, for novgoroderne og pskovittene hadde hatt fred med hverandre under den første uroen, men i dag av den grunn ... uten Novgorod, for novgoroderne hjalp ikke”

Utdraget dreier seg om at pskovittene inngår en fredsavtale i Izborsk. Hendelsene i pluskvamperfektum refererer til et tidspunkt forut for dette, da også Novgorod hadde vært involvert i fredsavtalen. Adverbet *nyně* viser at man ser tilbake på hendelser som fant sted forut for ytringsøyeblikket.

³⁷ Uspenskij, *Istorija russkogo literaturnogo jazyka (XI-XVII vv.)*: 169.

³⁸ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 128.

³⁹ I. Sreznevskij definerer ordet *нѣмьсь* på følgende måter:

a) человек, говорящий неясно, непонятно.

b) Название всякого чужого народа, который язык непонятен, иностранцы.

c) Название народов германского племени.

Jeg har dermed for enkelhets skyld i denne oppgaven valgt å oversette *нѣмьсь* med tyskerne, selv om ”de vestlige utlendingene” kanskje ville vært en mer korrekt oversettelse.

⁴⁰ Ifølge Sreznevskij kan *volja* bety både ”свобода” (frihet) og ”voluntas” (vilje). Jeg mener den beste oversettelsen i dette tilfellet er ”frihet”.

3.6.2 Imperfektum

I PL3 er det eksempler på både kontrahert og ukontrahert imperfektumformer. Ukontraherte imperfektumformer regnes for å være gammelkirkeslaviske trekk, mens det i de aller fleste østslaviske tekster er de kontraherte imperfektumformene som brukes.⁴¹ I PL3 er det kun tre eksempler på ukontraherte imperfektumformer:

- (11) *Togda že **běaše**_{IMPF.3.sg} i morъ zolъ na ljudech.* (29.86)
 ”På den tiden var det også en fryktelig pest for folket”
- (12) *togda **běašetb**_{IMPF.3.sg} emu vъ Pskově na knjaženii* (3.93)
 ”Det var da for ham å være i Pskov for å herske”
- (13) *i **povestovaaše**_{IMPF.3.sg} vsemu Pskovu velikogo knjazja otvet našego:* (23.187)
 ”Og han fortalte til hele Pskov vår storfyrstes svar:”

Imperfektumsuffiks:	-ěach-	>	-ěch-
Imperfektumsuffiks:	-aach-	>	-ach-

Tabell 7: Kontrahering av imperfektumssuffikset

I PL3 er det eksempler på bruk av endelsen *-tb* i imperf.3.p.sg.pl., men i de fleste tilfeller foreligger ikke denne endelsen. Endelsen *-tb* forekommer ikke i gammelkirkeslavisk, men regnes ikke for å være uvanlig i russisk-kirkeslaviske tekster.⁴² Tabell 8 viser fordelingen av former med endelsene *-tb/-t* i 3.p.sg.pl i PL3:

Imperfektum 3.p	Endelse <i>-tb/-t</i>	Ingen endelse
pl.	4	56
sg.	6	104
Totalt	10	160

Tabell 8: Endelse *-tb/-t* i imperfektum 3.p.sg.pl

- (14) *tokmo duševnuju molitvu razdrěšenuju komuždo osobě **izmolvjachutb**_{IMPF.3.pl} ili mužu ili ženě ili dětemъ, tako **polagachu**_{IMPF.3.pl} po troa ili po pjati golovъ v odinъ grobъ* (2-4.101)
 ”de sa kun en avsluttende bønn for hver én, både menn, kvinner og barn, slik begravde de enten tre eller fem hoder i en grav.”

I flere tilfeller blandes også endelsene til imperf.3.p.sg *-še* og aor.3.p.pl. *-ša*. Ifølge Boris A. Uspenskij er denne uriktige bruken av imperfektum og aorist tegn på at formene ikke lenger

⁴¹ Jan Ivar Bjørnflaten, "Gammelkirkeslavisk grammatikk (utkast)," (2011), 58.

⁴² Ibid.

var en del av det levende talespråket, men at de snarere hørte skriftspråket til.⁴³ Eksemplet under viser at imperf.3.p.sg-endelsen brukes i stedet for aor.3.p.pl. Bruken av feil endelse er ekstra tydelig, da subjektet er i flertall, mens verbet har form lik 3.p.sg.

- (15) *A poečaše*_{AOR.3.pl} *posadniki pskovskie* [pl.] (12.118)
”og posadnikene fra Pskov dro av sted”

En tradisjonell oppfatning av imperfektum i gammeløstslavisk, er at verbformen ble brukt for å angi en handling i fortid som varig og uavgrenset, samt også gjentatte handlinger i fortid, der gjentattheten var uavgrenset.⁴⁴ Denne oppfatningen finner man også hos V. V. Ivanov, som karakteriserer imperfektum som en handling som i sin helhet hører til i fortid, som er varig og ses på som uavgrenset i tid eller gjentatt uten avgrensning av gjentattheten.⁴⁵

C. H. van Schooneveld understreker at imperfektum ofte er koordinert, enten med en annen uttrykt handling, eller med en omstendighet som impliseres gjennom konteksten.⁴⁶ I tilfeller der handlingen i imperfektum er koordinert med en hovedhandling, gir imperfektum en hendelse som er koordinert med hovedhandlingens utvikling. I disse tilfellene er imperfektum ofte brukt for å beskrive, eller for å utdype grundigere, effekten av hovedhandlingens. Således er en av imperfektums mest tydelige bruksområder at handlingen gitt i imperfektum danner bakgrunn for resten av ytringen. Når imperfektum brukes for å utdype mer grundig, kan den angi en uavhengig prosess, eksempelvis for å beskrive scenen der handlingen utfolder seg.⁴⁷

Van Schooneveld understreker, i motsetning til det som synes å være gjengs blant de russiske forskerne, at verken perfektiv eller imperfektiv imperfektum nødvendigvis må angi en gjentatt handling.⁴⁸ I andre tilfeller angir imperfektum en prosess som er koordinert med hele situasjonen angitt av hoved verbet. Van Schooneveld deler disse tilfellene inn i tre grupper: imperfektum med deskriptiv funksjon, imperfektum som angir en generalisert situasjon og imperfektum som angir en gjentatt handling.⁴⁹

- (16) *Izbi mrazъ vsjako žito, i bystъ dorogostъ ljuta, ... i bjaše*_{IMPF.3.sg} *pritužno ljudemъ velmi* (29-30.88).

⁴³ Uspenskij, *Istorija russkogo literaturnogo jazyka (XI-XVII vv.)*: 149.

⁴⁴ Borkovskij og Kuznecov, *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*: 258.

⁴⁵ Vjačeslav V. Ivanov, *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka* (Moskva: Prosveščenie, 1990). 326.

⁴⁶ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 36.

⁴⁷ Ibid., 41.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

”Kulden slo i hjel all rug, og det var en fryktelig dyrtid... for folket var det veldig vanskelig”

Eksemplet viser at handlingen angitt av imperfektum danner bakgrunn for handlingene som står i aorist. ”*Bjaše pritužno*” gir en generell bakgrunn for at kulden slo i hjel rugen og at det var dyrtid.

- (17) *Togo že lěta pobi mrazъ žita vsja; i bystъ glad zolъ ...; mrjachu*_{IMPF.3.pl} *bo ljudie po ulicamъ, i nekomu bjaše*_{IMPF.3.sg} *pogrebati ichъ, no jadjachu*_{IMPF.3.pl} *ich psi, jako i skotinu mertvuju.* (14-17.78)

”Det samme året drepte kulden alt korn, og det var en grusom hungersnød... for folk døde på gatene, og det var ingen for å begrave dem, men bikkjene spiste dem, slik som [de spiste] død buskap”

Imperfektumformene angir prosesser som er koordinert med hele situasjonen som aoristformen angir (*bystъ glad zolъ*). Van Schooneveld karakteriserer denne bruken av imperfektum på følgende måte: ”thus, while the main verb serves to set the stage, the imperfect lingers on the effects of this stage-setting: the implications of the process denoted by the imperfect are contained within the boundaries of the situation itself”⁵⁰.

De følgende eksemplene viser imperfektum i setninger der konteksten angir at handlingen er gjentatt, og kontekster med relativpronomen som kan oversette som ”enhver som...” eller ”hver gang...”.

- (18) *Bjaše*_{IMPF.3.sg} *že togda znamenie smertnoe sice: ašče kto otchraknetъ*⁵¹ *krovъju, to na 2 denъ ili na 3 denъ umiraše*_{IMPF.3.sg}, *to vskorě pomyšljaše*_{IMPF.3.sg} *o svoemъ životě i o dušě;* (11-13.100)

”Og det var da et slikt dødstegn: hvis noen hostet blod, så den andre eller tredje dagen døde han, så tenkte han straks på sitt liv og sin sjel”

- (19) *Bystъ vo Pskově vtoryi morъ ljutъ zělo; bjaše*_{IMPF.3.sg} *togda se znamenia: egda komu gdě vyložitsja*⁵¹ *želěza, to vskorě umiraše*_{IMPF.3.sg} (5-7.103)

”Det var i Pskov en annen svært ond pest: det var da dette tegnet: hvis det hos noen brøt ut byller, så døde han straks”

- (20) *A k komu javitsja*⁵¹ *gde želěza, na dva ili tretei denъ umiraše*_{IMPF.3.sg}, *a redkoi vostavaše*_{IMPF.3.sg} *v toi bolězni.* (7-8.111)

”Og til den, hvor det viste seg byller, så døde han etter to eller tre dager, for sjeldent ble man frisk av den sykdommen”

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ I oversettelsen av presensformene i (18)-(20) har jeg valgt bruke preteritum på norsk. Antakeligvis kan man regne presensformene for å være eksempler på historisk presens, et virkemiddel som kan brukes for å gjøre fremstillingen mer levende.

3.6.3 Perfektum

Den opprinnelige perfektumkonstruksjonen besto av et hjelpeverb i presens, kombinert med *l*-partisipp av hovedverbet. *L*-partisippet kongruerer i kjønn og tall med subjektet.

Perfektumkonstruksjoner med hjelpeverbet i presens er registrert totalt 28 ganger i krøniken.

- (21) ... *ože tobě ne ugodno ssěsti u nasъ, inde sobě knjažišъ, a Pskov povergъ, to uže esi samъ lišilъ*_{LPART.sg.m} *Pskova* (18-19.99)
”Dersom det ikke behager deg å slå deg ned hos oss, hersker du et annet sted, men etter å ha forkastet Pskov, har du selv tapt Pskov”.
- (22) ... *kto starъ to otecъ, a kto mlad toi bratъ; slyšalъ esmъ*_{LPART.sg.m} *mužestvo vaše vo vsěch stranach* (31.83-1.84)
”Den som er gammel er far, og den unge bror; jeg har hørt om deres mot i alle land”

V. V. Ivanov definerer perfektums betydning som at formen anga en tilstand i nåtid som var resultatet av en handling i fortid. Han eksemplifiserer dette med verbet *esmъ prineslъ*, som han parafraserer som ”Jeg bar, og det som jeg har båret, befinner seg nå her”.⁵² Borkovskij og Kuznecov understreker at perfektum i sin betydning ikke var en ren fortidsform. Betydningen av tilstand i nåtid som var resultat av en handling i fortid, og verbformens betydning ligger således nær betydningen til presens.⁵³ Når det gjelder behandlingen av perfektum i russiske historiske grammatikker, synes jeg ikke denne er adekvat. Både i Ivanov og Borkovskij og Kuznecov vises det kun til perfektums resultative betydning, og ikke andre typer perfektum. I del 4.2.3 av oppgaven, som omhandler det teoretiske rammeverket, vil jeg utdype ytterligere de ulike typer av perfektum.

C. H. van Schooneveld argumenterer for at perfektums dypere funksjon, i tillegg til å angi en handling forut for ytringens hovedinnhold, er å ta prosessen ut av konteksten. Ifølge van Schooneveld er ikke perfektum en narrativ tempus, men objektiviserer.⁵⁴ Perfektum tar handlingen ut av konteksten, og objektiviserer prosessen.⁵⁵

- (23) *Togo že lěta prislaša Němcy s čelobitъem: čto esmja zašli*_{LPART.pl} *mečem, togo sja ssupaem; i golovami razmēnišasja* (17-18.82)
”Det samme året sendte tyskerne bud med hilsen: ”det som har tilkommet oss med sverd, avstår vi fra”, og de utvekslet hoder⁵⁶”

⁵² Ivanov, *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*: 326.

⁵³ Borkovskij og Kuznecov, *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*: 260.

⁵⁴ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 94.

⁵⁵ Ibid., 92.

⁵⁶ Begrepet ”*golovami razmēnišasja*” er noe uklart. Sreznevskij gir oversettelsen ”человек, единица при счет людей” ved denne betydningen av *golova*, og *rozmnitisja* oversettes til ”обменяться, произвести обмен”. En

I (23) er perfektumformen en del av direkte tale: den er ikke en del av den narrative konteksten. Taleren ser tilbake på en tidligere episode enn den han beskriver, handlingen i perfektum er tatt ut av konteksten. Det kommer dermed tydelig frem at perfektum ikke er en narrativ tempus, men har en objektiviserende funksjon. Dette står i motsetning til den grunnleggende narrative tempus, aorist, som beskriver situasjonen slik den fant sted, for eksempel som ledd i en handlingskjede.

C. H. van Schooneveld differensierer semantisk mellom perfektumformer der hjelpeverbet er bevart, og former der hjelpeverbet har falt bort. Han forventer en forskjell i betydning som korresponderer med forskjellen i form.⁵⁷ Hvorvidt jeg har avdekket noen forskjell i betydning, vil jeg komme nærmere tilbake til i analysekapittelet av oppgaven.

3.6.4 Aorist

I gammelkirkeslavisk var det opprinnelig fire ulike typer aorist: rotaorist, primær sigmatisk aorist, sekundær sigmatisk aorist, og yngre sekundær sigmatisk aorist. Rotaorist anses for å være den mest arkaiske formen, og er sjeldent å spore, selv ikke i de aller eldste tekstene. Rotaorist og primær sigmatisk aorist regnes som kjennetegn for kanoniske gammelkirkeslaviske tekster. I østslaviske tekster finner man kun sekundær sigmatisk aorist og yngre sekundær sigmatisk aorist ("ochъ-aorist"). Imidlertid dannes 2.p.sg. og 3.p.sg. som ved rotaorist. I østslaviske tekster dannes således verbalstammer som ender på vokal sekundær sigmatisk aorist, mens verbalstammer på konsonant danner "ochъ-aorist". Man kan sette opp følgende skjema for aoristformene:

	1.p.sg	I PL3?	Eksempel fra PL3:
Rotaorist	-ѣ	suppl.form i 2.3.p.sg	privede (3.p.sg) < pri-vesti < *pri-ved-ti (6.78)
Primær sigmatisk aorist	-сѣ	nei	Ingen forekomster
Sekundær sigmatisk aorist	-chъ	ja	napisachъ < napisati (19.178)
Yngre sekundær sigmatisk aorist (ochъ-aorist)	-ochъ	ja	istopoša (3.p.pl) < istopiti (29.89)

Tabell 9: Typer av aorist

mulig tolkning av begrepet kan kanskje være at de utvekslet fanger, men den nøyaktige betydningen er for meg noe uklar.

⁵⁷ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 107.

Som nevnt i forbindelse med imperfektum, ble i flere tilfeller endelsen aor.3.p.pl forvekslet med imperf.3.p.sg., henholdsvis *-ša* og *-še*.

Aorist var den fremste narrative fortidsformen. Van Schooneveld karakteriserer aorist på følgende måte: "[...] the aorist is used to present a happening in the past in the simplest possible manner"⁵⁸. Borkovskij og Kuznecov argumenterer for at aorist kunne angi både øyeblikkelige og varige handlinger i fortid, handlinger som av den talende ble sett på som en helhet, ikke oppdelt i enkeltmomenter.⁵⁹ V. V. Ivanov understreker at aorist ble brukt når det dreide seg om en handling i fortid, og når handlingen ble ansett som enhetlig og i sin helhet avsluttet i fortid.⁶⁰ Aorist forekommer både alene i den lingvistiske konteksten, eller i en handlingskjede sammen med andre aorister i den samme lingvistiske konteksten.

En aoristform som befinner seg alene i den narrative konteksten presenterer en hendelse i fortid på enklest mulig måte, uten å vurdere handlingen på noen måte.

(24) ... **rodisja**_{AOR.3.sg} *ospodarъ našъ Ivan Vasil'evič knjazъ velikii* (21-22.227)
"fødtet vår herre storfyrste Ivan Vasil'evič"

(25) *Toja že zimě knjazъ velikoi* **prestavisja**_{AOR.3.sg} *Vasilei Dmitreevičъ* (9.121)
"Den samme vinteren døde storfyrste Vasilij Dimitrievič"

Eksemplene ovenfor viser aorist i sin enkleste betydning, der formene i aorist angir i eksemplene en avsluttet handling som finner sted forut for ytringsøyeblikket⁶¹.

Det forekommer også ytringer der flere suksessive aorister angir suksessive handlinger. I henhold til van Schooneveld er det ikke nødvendigvis slik at suksessive aorister angir suksessive handlinger. Eventuelle konnotasjoner av suksesjon avgjøres av konteksten.⁶²

(26) **Založiša**_{AOR.3.pl} *cerkovъ ... i mostъ* **postaviša**_{AOR.3.pl} *novoi na Pskove* (28-29.106)
"De bygde en kirke, og de satte opp en ny bro i Pskov"

I setningen over angir aoristformen to avsluttede handlinger i fortid, som etterfølger hverandre i tid, men utover det ellers er uavhengige av hverandre.

⁵⁸ Ibid., 20.

⁵⁹ Borkovskij og Kuznecov, *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*: 257.

⁶⁰ Ivanov, *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*: 324.

⁶¹ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 27.

⁶² Ibid.

- (27) ***Priide**_{AOR.3.sg} carъ Batyi ratъju i s siloju tatarskoju na zemlju Ruskuju, i **poima**_{AOR.3.sg} grady, i **idoša**_{AOR.3.pl} i do Ignaca kresta, i tu **vъspjatišasja**_{AOR.3.pl}* (8-10.80)

”Batu Khan kom med hæren og den tatariske styrke til det russiske land, og tok byer, og de gikk også til Ignač Krest, og der vendte de tilbake.”

(27) angir en rekke handlinger i fortid, som følger hverandre suksessivt. Ut fra konteksten arrangeres de perfekte aoristformene *priide* og *poima* suksessivt: Først kom Batu Khan til det russiske land, deretter tok han byene. Deretter gikk han og hæren videre (*idoša*), før de vendte tilbake (*vъspjatišasja*). Verbene i aorist danner basis for ytringen. Van Schooneveld konkluderer med at aorist angir en enkel handling i fortid, og at det eksakte øyeblikk i fortid ikke er gitt.⁶³

⁶³ Ibid., 33.

4 Teoretisk rammeverk

For å kunne gjøre rede for utviklingen av perfektum slik den fremstår i *Tretj'a Pskovskaja Letopis'*, er det nødvendig å støtte seg på etablerte teorier og verker. I denne presenteres det teoretiske grunnlaget for analysen i del 5 av oppgaven. I hovedsak dreier dette kapittelet seg om utviklingen av perfektum, og hvordan man kan spore samme utvikling i en rekke ulike språk. Dette materialet er i hovedsak hentet fra Lindstedt⁶⁴ og Bybee, Perkins & Pagliuca⁶⁵. Hensikten med denne oppgaven er å forsøke å applisere teoriene om utviklingen av perfektum, slik som den beskrives i disse to verkene, på utviklingen som fant sted i russisk.

4.1 Grammatikalisering

Et begrep knyttet til utviklingen av perfektum i et typologisk perspektiv, er grammatikalisering. Grammatikalisering defineres av Hopper og Traugott som "the change whereby lexical items and constructions come in certain linguistic contexts to serve grammatical functions and, once grammaticalized, continue to develop new grammatical functions."⁶⁶

4.2 Perfektum

Perfektum som semantisk kategori, og dens utvikling i en rekke språk, har i de senere år vært gjenstand for forskernes oppmerksomhet. I denne delen av oppgaven vil jeg presentere henholdsvis Lindstedts og Bybee, Perkins og Pagliucas fremstillinger av perfektums utvikling. Jeg vil også greie ut om Östen Dahl og Eva Hedins nytolkning av *current relevance*. I oppgavens hoveddel vil jeg i diskusjonen om perfektums utvikling slik den fremgår i PL3 vise tilbake til de definisjoner og teorier som gis i denne delen av oppgaven.

Lindstedt henviser til Greenbergs distinksjon mellom stabilitet og frekvens, og hevder at perfektum er frekvent, men ustabil.⁶⁷ Det innebærer at kategorien perfektum eksisterer i en rekke språk, men fordi formen er ustabil, er det en klar tendens til at kategorien utvikler seg.

⁶⁴ Jouko Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," i *Tense and aspect in the languages of Europe*, redigert av Östen Dahl (Berlin: Mouton de Gruyter, 2000).

⁶⁵ Joan Bybee, Revere Perkins og William Pagliuca, *The evolution of grammar : tense, aspect, and modality in the languages of the world* (Chicago: University of Chicago Press, 1994).

⁶⁶ Paul J. Hopper og Elizabeth Closs Traugott, *Grammaticalization*. 2. utg. (Cambridge: Cambridge University Press, 2003 [1993]). 231.

⁶⁷ Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," 366.

Lindstedt understreker at perfektum oftest ikke faller ut av språket, men at den får andre funksjoner enn de opprinnelige funksjonene. En mulig utvikling er at perfektum omdannes til en generell fortidsform⁶⁸. Videre definerer Lindstedt perfektums viktigste kvaliteter på følgende måte: ”important elements in the definition of the perfect proper are (1) the relevance of a past situation from the present point of view and (2) detachment from other past facts, i.e., non-narrativity”⁶⁹.

Man skiller mellom en rekke ulike betydninger eller typer av perfektum, der resultativ er én av betydningene. Eksempelvis skiller Comrie mellom resultativ perfektum, *experiential*⁷⁰ perfektum, vedvarende situasjon-perfektum og nær fortid-perfektum når det gjelder perfektum i engelsk.⁷¹ Resultativer kan defineres slik: ”resultatives signal that a state exists as a result of a past action”⁷². Bybee og Dahl skiller mellom fire diakrone kilder til perfektum:

- 1) Kopula + pret.part. av hovedverbet
- 2) Possessivkonstruksjoner der pret.part. av hovedverbet inngår
- 3) Hovedverb + partikkel med betydningen “*already*”
- 4) Konstruksjoner med verb av typen “*finish*” eller “*cast aside*”.⁷³

Blant disse kildene til perfektum, er nummer 3 og 4 regnet for å være *completive*-konstruksjoner, og er ikke vanlig i de europeiske språkene. Nummer 1 og 2 er derimot vanlige i europeiske språk, og har gitt opphav til resultativer. Lindstedt henviser til skillet gjort av Bybee et al. mellom perfektum dannet med possessivkonstruksjon, som kalles “ha-perfektum” siden den ofte involverer verbet “å ha”, og perfektumkonstruksjoner der et kopulaverb inngår. Den siste typen kalles ofte “være-perfektum”.⁷⁴ Det viktigste kriteriet for å skille resultativlesningen fra andre måter å tolke perfektum på, er at kun resultativer kan kombineres med adverb av ubegrenset varighet. Videre ble opprinnelig resultativer kun dannet med teliske verb, altså verb som har et inherent avslutningspunkt.⁷⁵

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Termen “*experiential*” har jeg valgt å ikke oversette, men en eventuell oversettelse til norsk kan være “erfaringsbasert” eller “opplevd” perfektum.

⁷¹ Bernard Comrie, *Aspect : an introduction to the study of verbal aspect and related problems* (Cambridge: Cambridge University Press, 1976). 56.

⁷² Bybee, Perkins og Pagliuca, *The evolution of grammar : tense, aspect, and modality in the languages of the world*: 54.

⁷³ Joan Bybee og Östen Dahl, "The creation of tense and aspect systems in the languages of the world," *Studies in Language* 13(1989): 67-68.

⁷⁴ Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," 367.

⁷⁵ Bybee, Perkins og Pagliuca, *The evolution of grammar : tense, aspect, and modality in the languages of the world*: 54.

Den gammelkirkeslaviske perfektum ble dannet med kopulaverbet *byti* bøyd i presens, kombinert med *l*-partisipp av hovedverbet. Således er den gammeløstslaviske perfektum i sitt opphav en ”være-perfektum”, som igjen ga opphav til resultativkonstruksjoner. Det vil si at den opprinnelige betydningen var at verbet anga en tilstand i nåtid, som var resultat av en handling som hadde funnet sted i fortid. Resultativer viser til tilstanden som er resultat av en handling i fortid, mens perfektum viser til handlingen i seg selv.⁷⁶ Konstruksjoner av denne typen har gitt opphav til forskjellige verbformer i ulike språk, slik de følgende eksemplene fra Bybee et al. viser: resultativer i latin og gammelengelsk, perfektum i engelsk og spansk, perfektiv i fransk og preteritum i tysk. Alle disse grammatiske betydningene kan, ifølge Bybee et al., ses som trinn i den samme grammatikaliseringprosessen. Det er den opphavlige betydningen som avgjør den videre grammatikaliseringen.⁷⁷ Det betyr at man på tvers av ulike språk kan finne de samme prosessene for utvikling av grammatisk betydning. Grammatikalisering som har det samme utgangspunktet, kan således forventes å følge den samme retning⁷⁸ i ulike språk.⁷⁹ Jeg går derfor ut fra at Bybee, Perkins og Pagliucas teorier også kan appliseres på utviklingen av perfektum som har funnet sted i gammelkirkeslavisk til moderne russisk.

Ifølge Lindstedts fremstilling innebærer utviklingen fra resultativ til perfektum følgende: semantisk sett generaliseres betydningen fra *current result*, altså at en nåværende tilstand er resultat av en handling i fortid, til *current relevance* (CR). CR angir en tidligere hendelses vedvarende relevans i nåtid. Leksikalsk reflekteres dette ved spredning fra teliske til ateliske verb. Utviklingen innebærer også at de aspektuelle egenskapene hos resultativ-opphavet blir mindre strenge.⁸⁰ Bybee, Perkins og Pagliucas fremstiller utviklingen på en relativt lik måte. Semantisk foregikk utviklingen ved at resultativenes spesifikke betydning ble generalisert.⁸¹ Bybee et al. argumenterer for at denne generaliseringen kan ha funnet sted i diskurskontekster der resultativer ble brukt for å danne et bakteppe for en påfølgende

⁷⁶ Bybee, Perkins og Pagliuca, *The evolution of grammar : tense, aspect, and modality in the languages of the world*: 65.

⁷⁷ Ibid., 12.

⁷⁸ Bybee et. al bruker her begrepet ”grammaticalization path”. I mangel av et bedre ord på norsk, har jeg valgt å oversette dette til ”retning”.

⁷⁹ Bybee, Perkins og Pagliuca, *The evolution of grammar : tense, aspect, and modality in the languages of the world*: 14.

⁸⁰ Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," 368.

⁸¹ Bybee, Perkins og Pagliuca, *The evolution of grammar : tense, aspect, and modality in the languages of the world*: 69.

handling. Tilfeller der resultativkonstruksjoner ble brukt ikke bare for å angi at en handling hadde ført til en tilstand, men også for en handling som ganske enkelt gikk forut for en annen handling, uten fokus på resultat, førte til at betydningen ble generalisert, og perfektum-betydning utviklet.⁸² Spredningen til verb av ulik semantikk er vesentlig for den videre utviklingen. Slik som også Lindstedt viser, var resultativ opprinnelig forbeholdt teliske verb, men spredte seg deretter til ateliske verb.

Neste ledd i utviklingen, i henhold til Lindstedts fremstilling, dreier seg om en utvikling fra CR til det Lindstedt kaller *indefinite past*. Dette innebærer at CR-betydningen går over til det som ofte refereres til som *experiential (existential) perfect*. Bernard Comrie definerer *experiential*-perfektum på følgende måte: "[...] indicates that a given situation has held at least once during some time in the past leading up to the present"⁸³. Forskjellen mellom resultativ og *experiential* kan illustreres med det følgende eksemplene:

(2.1) Bill has gone to America (resultativkonstruksjon)

(2.2) Bill has been to America (*experiential*)

Setning 2.1. impliserer at Bill nå er i Amerika, eller i det minste på vei dit, som et resultat av at han la i vei. Setning 2.2. dreier seg derimot kun om at Bill minst én gang har vært i Amerika.⁸⁴ *Experiential*-perfektum gir dermed mulighet til å referere til en handling i fortid, uten å referere til en spesifikk anledning. Det er ingen restriksjoner på når handlingen har funnet sted, annet enn at den fant sted før taleøyeblikket.⁸⁵ *Experiential*-perfektum kan således karakteriseres som en ikke-spesifikk fortidsreferanse.⁸⁶ Dette innebærer at denne type perfektum minner mer om en tempus, mens CR-perfektum har flere egenskaper som kan minne om de egenskapene som er karakteristisk for aspekt.⁸⁷

Utviklingen fra perfektum til enkle fortidsformer er semantisk sett en generalisering av betydningen, eller snarere tap av en av betydningens spesifikke komponenter. Perfektum angir at en handling i fortid har relevans som varer ved i nåtid, mens en enkel fortidsform bare angir at en handling fant sted forut for taleøyeblikket. Dersom en opprinnelig perfektumform generaliseres, og man begynner å bruke den som en narrativ tempus, altså

⁸² Ibid.

⁸³ Comrie, *Aspect : an introduction to the study of verbal aspect and related problems*: 58.

⁸⁴ Ibid., 59.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," 369.

⁸⁷ Ibid.

uten noen tilknytning til nåtid, har CR-betydningen gått tapt.⁸⁸ I sammenheng med grammatikalisering kan generalisering defineres som "loss of specific features of meaning with the consequent expansion of appropriate contexts of use for a gram"⁸⁹. I utviklingen av perfektum til enkel fortidsform, dreier det seg om tap av CR-betydningen, som er en spesifikk funksjon hos perfektum. Bybee et al. definerer *simple past* på følgende måte: "past indicates a situation which occurred before the moment of speech"⁹⁰.

Også i Lindstedts fremstilling er siste steg i grammatikaliseringsprosessen at perfektum utviklet seg til å bli en narrativ tempus, slik utviklingen har vært i de fleste slaviske språk. Som nevnt ovenfor opphører formen å være perfektum når den brukes i en narrativ kontekst. Lindstedt knytter det at den slaviske perfektumformen har blitt til en generell fortidsform som ikke har aspektverdi, til at aspekt ble uttrykt med andre midler i slavisk. Verbalstammene uttrykte allerede henholdsvis perfektivt og imperfektivt aspekt, og perfektum ble derfor en generell fortidsform, og ikke en perfektiv fortidsform.⁹¹ Lindstedt viser videre til Dahl og Hedins teori om at perfektum utviklet seg til en generell fortidsform ved at CR-betydningens krav ble stadig svakere.⁹²

Östen Dahl og Eva Hedin foreslår i kapittelet *Current Relevance and Event Reference* en ny og alternativ tolkning av *current relevance*-begrepet. Dahl og Hedin viser til tidligere forskning, der bortfallet av CR-begrensningen har blitt sett som en av de viktigste leddene i grammatikaliseringen av perfektum. Dahl og Hedin argumenterer for at den minkende viktigheten til CR er en gradvis prosess som er karakteristisk for grammatikaliseringen på alle nivåer: både fra resultativer til perfektum, og senere perfektum til perfektiver eller preteritum.⁹³

Current relevance er som nevnt en av de tradisjonelle tolkningene av perfektum, og angir at en handling i fortid er relevant i nåtid. I henhold til Dahl og Hedin blir denne betydningen iblant identifisert med *current result*, som angir at resultatet av en handling i fortid varer ved i

⁸⁸ Bybee, Perkins og Pagliuca, *The evolution of grammar : tense, aspect, and modality in the languages of the world*: 86.

⁸⁹ Ibid., 289.

⁹⁰ Ibid., 55.

⁹¹ Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," 372.

⁹² Ibid.

⁹³ Östen Dahl og Eva Hedin, "Current Relevance and Event Reference," i *Tense and aspect in the languages of Europe*, redigert av Östen Dahl (Berlin: Mouton de Gruyter, 2000), 399.

nåtid. Imidlertid legges det stadig fram mindre smale tolkninger av CR. Eksempelvis argumenterer Dahl og Hedin for at man kan se CR som et konsept med flere nivåer, der ”resultat som varer ved” er det sterkeste kriteriet for CR blant en rekke andre begrensninger. Ved verb med et inherent resultat er det en sterkere tendens til CR-tolkning.⁹⁴

Tilfellene som får en bredere CR-tolkning, er ifølge Dahl og Hedin de konstruksjonene som inneholder verb man vanligvis ikke forbinder med resultativkonstruksjoner. Eksempelvis er følgende setning prototypisk resultativ: den er dannet av et telisk verb, der resultativ-tilstanden er en del av verbets inherente betydning:

(1) The prime minister has been killed.⁹⁵

Ved enkelte verb kan man anvende en CR-tolkning der det ikke er handlingens direkte resultat, men snarere handlingens følger for deltakerne i diskursen. Dahl og Hedin fremstiller det følgende eksemplet:

(2) The gong has sounded.

Resultatet av at en gongong lyder er ikke et fysisk resultat som varer ved, og resultatet er heller ikke inherent i verbet. Men påstanden kan allikevel tolkes slik at den har resultat, eksempelvis som sluttsignal i en boksekamp. Således postulerer Dahl og Hedin en sammenheng mellom mindre strenge betingelser for hva CR betyr og utvidelsen av resultativkonstruksjoner til en større gruppe verb.⁹⁶

Lindstedt oppsummerer sin fremstilling av perfektum på følgende måte: ”If the central or sole meaning of a gram is resultative or indirective (inferential and/or reportative), it is not yet a perfect, or no longer a perfect.”⁹⁷ Lindstedt anser altså CR som et ”veikryss” der de ulike grammatikaliseringprosesser møtes, og nye grammatikaliseringprosesser går videre fra CR.

På bakgrunn av Lindstedts og Bybee, Perkins og Pagliucas teorier kan man sette opp den følgende skjematiske fremstillingen av perfektums utvikling:

Resultativ →	CR →	Ubestemt fortid →	Narrativ tempus
--------------	------	-------------------	-----------------

Tabell 10: Utviklingen av perfektum

⁹⁴ Ibid., 392.

⁹⁵ Ibid., 390.

⁹⁶ Ibid., 392.

⁹⁷ Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," 378.

4.3 Klassifisering av fortidsformene

For å kunne gi et riktig bilde av utviklingen som fant sted i forholdet mellom aorist og perfektum, er det nødvendig å dele perfektum og aorist inn i ulike kategorier, avhengig av hva verbformen indikerer i teksten. På den måten kan det være mulig å se i hvilke tilfeller *l*-partisippene overtar funksjoner som tidligere var forbeholdt andre fortidsformer. Av størst betydning i utviklingen av fortidsformene, er forholdet mellom aorist og perfektum. Dette samspillet mellom de to verbformene er av størst interesse fordi aorist var den fremste narrative tempus i gammelkirkeslavisk. I moderne russisk eksisterer det kun spor av aoristformen. Perfektum, derimot, var en relativt lite brukt form i gammelkirkeslavisk. I tillegg til det var den heller ikke brukt i narrative kontekster, men var en objektiviserende verbform som brakte prosessen den anga ut av konteksten. Da perfektum ble generalisert som eneste fortidsform, utkonkurrerte den samtlige av de andre fortidsformene ved å ta over deres funksjoner.

4.3.1 Imperfektum

Når det gjelder imperfektum har jeg valgt å skille mellom kontekster der imperfektum har distributiv funksjon, der imperfektum danner bakgrunn for ytringen, og der imperfektum angir en gjentatt handling.

4.3.2 Aorist

Aorist defineres som den umarkerte fortidsformen, og står således i kontrast til de markerte formene imperfektum, perfektum og pluskvamperfektum. Ifølge van Schooneveld er aorist ”[...]used to present a happening in the past in the simplest possible manner”⁹⁸. Aorist brukes i narrativ diskurs, og driver fortellingen dynamisk fremover. Handlingene beskrevet med aorist kan være én enkelthandling i fortid, eller det kan være en rekke enkeltstående handlinger som til sammen utgjør en handlingskjede.

4.3.3 Perfektum

Jeg har valgt å klassifisere bruken av *l*-partisipp i krøniken i fire forskjellige grupper, avhengig av hva hvordan man tolker bruken av *l*-partisippet. Ifølge Tommola er det mulig at

⁹⁸ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 20.

perfektum kunne tolkes som at den hadde både experiential og resultativ bruk.⁹⁹ Denne inndelingen tilsvarer til en viss grad distinksjonene som er gjort i del 4.2 av oppgaven.

Resultativ perfektum

Comrie definerer resultativ perfektum som "[...] a present state is referred to as being the result of some past situation"¹⁰⁰. Det følgende eksempel fra engelsk viser forskjellen mellom resultativ perfektum og vanlig fortid.

(1.a) John **has arrived**

(1.b) John **arrived**

Setning 1.a angir at John har ankommet, og fremdeles er tilstede. Setningen indikerer altså det vedvarende resultatet av en handling i fortid. Setning 1.b indikerer ikke den vedvarende relevansen ved Johns ankomst. Det samme eksemplet, hentet fra Tommola, viser at denne forskjellen også eksisterer i MSR, til tross for at det ikke finnes en egen perfektumform i MSR, men at man kan avdekke en *perfektnoe značenie* ved den russiske fortidsformen.

(2.a) Я **пришёл** домой поздно вечером

"Jeg kom hjem sent på kvelden"

(2.b) Мама уже **пришла** домой

"Mamma er allerede kommet hjem"¹⁰¹

Experiential perfektum

I henhold til Comrie indikerer *experiential* perfektum "[...] that a given situation has held at least once during some time in the past leading up to the present."¹⁰² Det legges ingen restriksjoner på når handlingen skal ha funnet sted, utover at den fant sted forut for taleøyeblikket. Ifølge Dahl er det grunnleggende bruksområdet for *experiential* perfektum setninger som uttrykker at en hendelse fant sted minst én gang i en viss periode som leder opptil et gitt tidspunkt.¹⁰³ Gjennom sin forskning har Dahl avdekket at *experiential* perfektum

⁹⁹ Hannu Tommola, "On the perfect in North Slavic," i *Tense and aspect in the languages of Europe*, redigert av Östen Dahl (Berlin: Mouton de Gruyter, 2000), 461.

¹⁰⁰ Comrie, *Aspect : an introduction to the study of verbal aspect and related problems*: 56.

¹⁰¹ Hannu Tommola, "Perfektnoe značenie v russkom jazyke," i *Studia Slavica Finlandensia in Congressu XI Slavistarum internationali Bratislavae anno MCMXCIII oblata*, redigert av Jouko Lindstedt and Pekka Pesonen (Helsinki: Neuvostoliittoinstituutti, 1993), 135.

¹⁰² Comrie, *Aspect : an introduction to the study of verbal aspect and related problems*: 56.

¹⁰³ Östen Dahl, *Tense and aspect systems* (Oxford: Blackwell, 1985). 141.

normalt brukes sjeldent i setninger med bestemte tidsadverbialer, mens i ikke-bekreftende kontekster, eksempelvis spørsmål og negasjoner, anvendes *experiential* perfektum oftere.¹⁰⁴

Perfektum brukt som narrativ tempus

Når en perfektumform blir brukt i narrativ kontekst, opphører den å være perfektum. Van Schooneveld forklarer perfektums dypere funksjon: "[...] lifting the process out of the context: the perfect does not narrate, but objectivizes"¹⁰⁵. Imidlertid har perfektum i mange slaviske språk, inkludert russisk, utviklet seg til å bli en narrativ tempus, og således blitt en fortidsform på lik linje med det aorist opphavlig var.

Basert på kriteriene beskrevet ovenfor har jeg delt forekomstene inn i de følgende gruppene, avhengig av hva de uttrykker i setningen. Denne inndelingen vil jeg bruke i min analyse av bruken av *l*-partisippet slik det blir brukt i PL3.

Resultativ/perfektum	Indikerer at en tilstand i nåtid er resultat av en handling i fortid, eller at en handling i fortid fremdeles er relevant i nåtid (CR)
Bakgrunn/experiential	En gitt situasjon har funnet sted minst én gang i løpet av perioden som leder opp til nåtid
Kondisjonalis/betingelses-setninger.	Hypotetisk, ønsket handling, mulig under visse betingelser.
Narrativ	Umarkert form, en del av den narrative konteksten. Ingen CR-betydning. Perfektumformen har blitt generalisert.

Tabell 11: Klassifisering av *l*-partisipp i PL3

4.4 Kondisjonalis

Slik tabellen over viser, har jeg også inkludert kondisjonalis i klassifiseringen av *l*-partisippformene. I gammelkirkeslavisk ble det brukt egne kondisjonalis-former av verbet *byti* (*bimъ, bi, bi, bimъ, biste, bō*), kombinert med *l*-partisipp, for å uttrykke kondisjonalis. Ifølge Alexis Vlasto ble kondisjonalisformene av *byti* erstattet med aoristformene av samme verb (*bychъ, by, by, bychomъ, byste, byša*) i kirkeslavisk, mens det i østslavisk kun ble

¹⁰⁴ Ibid., 142.

¹⁰⁵ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 94.

benyttet aoristformene av *byti*.¹⁰⁶ I sammenheng med svekkelsen av aorist begynte 3.p.sg.aor (*by*) av *byti* å brukes som ubøyelig partikkel som anga kondisjonalis. Partikkelen *by* markerer uvisshet, og senere også nødvendighet eller plikt.¹⁰⁷ I løpet av 1300-tallet ble konjunksjonen *čtoby* tatt i bruk, med betydningen ”for å...”.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Alexis P. Vlasto, *A linguistic history of Russian to the end of the eighteenth century* (Oxford: Clarendon Press, 1986). 168.

¹⁰⁷ Ibid., 169.

¹⁰⁸ Ibid., 199.

5 Analyse av fortidsformene i PL3

Slik det beskrives i oppgavens metodedel, har jeg registrert samtlige fortidsformer i PL3 i et kartotek. Registreringen av verbformene gir det følgende bildet av fordelingen av fortidsformene i PL3:

Tempus	Antall	Prosent av total
Aorist	2548	62,39 %
Imperfektum	173	4,24 %
<i>L</i> -partisipp	1344	32,91 %
Pluskvamperfektum	19	0,47 %
Totalt	4084	100,00 %

Tabell 12: Fortidsformer i PL3

For å analysere fortidsformene i PL3 har jeg valgt å dele teksten inn i fire deler. Hver del består av 25 % av de totalt 4083 registrerte verbformene. Tallene i parentes henviser til innførselene i krøniken.

	Aorist	Imperfektum	<i>L</i> -partisipp	Pluskvp.	Totalt
Del 1 (1217 - 1408)	801	106	105	9	1021
Del 2 (1408 - 1464)	842	33	142	4	1021
Del 3 (1464 - 1478)	495	18	505	3	1021
Del 4 (1478 - 1568)	410	17	588	5	1020
Totalt	2548	174	1340	21	4083
% av total	62,41 %	4,26 %	32,82 %	0,51 %	100,00 %

Tabell 13: Fortidsformer fordelt etter årstall

I det følgende vil jeg analysere bruken av fortidsformene i hver enkelt av periodene jeg har delt teksten inn i. I denne analysen vil jeg først peke på eksempler hentet fra teksten der verbformene er brukt som forventet, altså i henhold til bruksområdene beskrevet i del 3.6 av oppgaven. Deretter vil jeg ta for meg eksempler fra teksten som kan vitne om endringer i bruken av fortidsformene.

5.1 Del 1 (1217-1408)

Aorist	Imperfektum	L-partisipp	Pluskvamperfektum	Totalt
801	106	105	9	1021
78,45 %	10,38 %	10,28 %	0,88 %	100,00 %

Tabell 14: Fortidsformer, del 1 (1217-1408)

5.1.1 Pluskvamperfektum

Pluskvamperfektum var, som nevnt tidligere, en lite brukt verbform. Andelen av registrerte former vitner også om dette, da pluskvamperfektum i denne delen av oppgaven utgjør 0,88 % av tilfellene. Den lave forekomsten har trolig med formens komplekse karakter å gjøre.

Pluskvamperfektum angir en avsluttet handling i fortid som fant sted forut for en annen handling i fortid. I likhet med perfektum er også pluskvamperfektum en analytisk form, altså at den består av kopulaverbet *byti*, kombinert med *l*-partisippet.

Pluskvamperfektum brukes i de følgende eksemplene for å angi en hendelse i fortid som er avsluttet forut for en annen handling i fortid:

- (28) *bě bo pskovičъ podveli_{PLUS.pl} Němcy, Čjudъ i Latygoru i Libъ.* (17.79)
 ”Ti pskovittene var blitt bedratt av tyskerne, tsjuderne og letgallere og livere”
- (29) *Bjachu bo perevėt deržali_{PLUS.pl} s nemcy pleskoviči* (18.81)
 ”For pskovittene hadde holdt tyskerne for narr”
- (30) *Togda že bě prispěl_{PLUS.sg} denъ velikogo i slavnago voevody mučenika christova Leontia;* (4.84)
 ”Den store og berømte hærfører, Kristi martyr Leontija sin dag hadde opprunnet;”
- (31) *togo že lěta bystъ morъ vo Pskove ... a prišel bjaše_{PLUS.sg} toi morъ iz Nemecъ, iz Jurъeva.* (5-9.111)
 ”det samme året var det pest i Pskov ... og den pesten hadde kommet fra tyskerne, fra Jur’ev¹⁰⁹.”
- (32) *Vnezapu udarisja na nichъ ratъ nemeckaa, a oni bjaše ne opolčilisja_{PLUS.pl} protiv ichъ* (13-14.104)
 ”Plutselig kastet den tyske hæren seg over dem, men de hadde ikke forberedt seg til kamp mot dem”
- (33) *a velъane vsi zdorovy byša, ni odinъ ne vreženъ, razvea byli izymali_{PLUS.pl} rukami odnogo velъjanina Kljusa, inъ u nichъ ubežalъ na Kobylъi bystry, a nod Pskovom ne byša*

¹⁰⁹ Jur’ev er et historisk navn brukt på byen som i dag heter Tartu. Byen fikk dette navnet i 1030, etter at Jaroslav den vise erobret byen og bygde fortet Jur’ev.

”og veljanerne var alle friske, ikke én var såret, bare én veljaner, Kljus, hadde de tatt til fange, andre av dem flyktet i hast til Kobyl’e, og de var ikke i nærheten av Pskov”

5.1.2 Imperfektum

I denne delen er imperfektum relativt godt representert, da de 106 registrerte forekomstene utgjør 10,38 % av formene i del 1. Denne relativt høye forekomsten gjør det vanskelig å godta teorien om at imperfektum skal ha forsvunnet ut av det levende språket allerede i det 11. århundre, og at bruken i krøniketekster kun var tuftet på tradisjoner. I denne delen av krøniken er alle imperfektums bruksområder, slik de er definert i del 3.6.2 av oppgaven, representert.

Imperfektum er en verbform som sjeldent står alene. Ifølge van Schooneveld er imperfektum enten koordinert med en uttrykt verbalhandling, eller angir en handling som foregår samtidig med en annen handling, implisert gjennom ytringen.¹¹⁰ De følgende eksemplene viser imperfektum koordinert med en annen uttrykt verbalhandling:

- (34) *Togo že leta pobi mrazъ žita vsja, i bystъ gladъ zolъ ...: mrjachu_{IMPF.3.pl} bo ljudie po ulicamъ, i nekomu bjaše_{IMPF.3.sg} pogrebati ichъ, no jadjachu_{IMPF.3.pl} ich psi... . I živii muži i ženy ko grobom prichožachu_{IMPF.3.pl} plačjušče sъ slezami krovavymi i glagolaše ... jadjachu_{IMPF.3.pl} bo ljudie koni vъ svjatoe gověnie; (16-20.78)*
”Det året slo kulden i hjel all rug, og det var en fryktelig hungersnød ...: for menneskene døde på gatene, og det var ingen for å begrave dem, men hundene spiste dem. Og de levende mennene og kvinnene kom gående til graven, i det de gråt med tårer av blod og de sa: ... For folkene spiste hest til den hellige fasten”

Eksemplet viser hvordan hoved verbet i aorist introduserer handlingen, mens verbene i imperfektum danner bakgrunn for hoved verbet. I dette tilfellet introduserer formen i aorist at det var hungersnød, mens imperfektumformene utdyper konsekvensene av dette for folket. I så måte kan man si at imperfektum i dette tilfellet er koordinert i tid med hovedhendelsen, og danner og beskriver bakgrunnen for denne. Det samme kan man se i de følgende eksemplene:

- (35) *Togda že bjaše_{IMPF.3.sg} i morъ zolъ na ljudech. (29.86)*
”Da var det også en fryktelig pest hos folket”
- (36) *Izbi mrazъ vsjako žito, i bystъ dorogostъ ljuta, po pjati grivenъ zobnica; i bjaše_{IMPF.3.sg} pritužno ljudemъ velmi; bjaše_{IMPF.3.sg} že ta dragostъ mnogo vremja. (29-31.88)*
”Kulden slo i hjel alt kornet, og det var en fryktelig dyrtid, en zobnica¹¹¹ kostet fem grivna; og det var veldig vanskelig for folk, for dyrtiden varte lenge.”

¹¹⁰ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 36.

¹¹¹ Zobnica er et hulmål brukt i Pskov. Det finnes ikke noe tilsvarende mål på norsk.

I mange tilfeller brukes imperfektum i setninger som kan oversettes med ”enhver som...”, slik de følgende eksemplene viser:

- (37) *Bjaše_{IMPF.3.sg} že togda znamenie smertnoe sice: ašče kto otchra¹knety krovyju, to na 2 den' ili na 3 den' **umiraše_{IMPF.3.sg}**, to vskorě **pomyšljaše_{IMPF.3.sg}** o svoem životě i o dušě;* (11-13.100)
 ”Og det var da et slikt dødstegn: hvis noen hostet blod, så den andre eller tredje dagen døde han, så tenkte han straks på sitt liv og sin sjel”
- (38) *Bysty vo Pskově vtoryi mor' luty zělo; **bjaše_{IMPF.3.sg}** togda se znamenia: egda komu gde vyložitsja želěza, to vskorě **umiraše_{IMPF.3.sg}**.* (5-7.103)
 ”Det var i Pskov en annen svært ond pest: det var da dette tegnet: hvis det hos noen brøt ut byller, så døde han straks”
- (39) *A k komu javitsja gde želěza, na dva ili tretei den' **umiraše_{IMPF.3.sg}**, a redkoi **vostavaše_{IMPF.3.sg}** v toi bolězni.* (7-8.111)
 ”Og til den, hvor det viste seg byller, så døde han etter to eller tre dager, for sjeldent ble man frisk av den sykdommen.”
- (40) *Togda **bjaše_{IMPF.3.sg}** mnogo plača zělo i ljuto kryčania s gorkim rydaniem: Kto že **plakaše_{IMPF.3.sg}** svoich mertvecech: roditeli po čaděch svoich, a čada po roditelech svoich* (7-10.101)
 ”På den tiden var det svært mye gråt og sår skrik med bitter gråt: Enhver gråt over sine døde: foreldre over sine barn, og barn over sine foreldre”

Imidlertid kan det, på bakgrunn av de foregående eksemplene, være mulig å forvente imperfektum i den følgende setningen:

- (41) *A kto im togda v bolězni **poslužil²**PLUS.sg, v čas' ischoda duš' ich' ot žizni seja **prigljadal³**PLUS.sg i **popeklsja⁴**PLUS.sg imi, ..., no ašče kto komu **otdavachu_{IMPF.3.pl}** statok' svoi života ili dēti, to i ti tako že mnozi, na borzě razbolevšesja, **umirachu_{IMPF.3.pl}**.* (19-26.101)
 ”Og enhver som adlød dem under sykdommen, når deres sjel gikk ut fra dette livet, stelte og sørget for dem,... men hvis noen gir til noen resten av sitt liv eller barn, så dør de, etter å slik som mange andre raskt ha blitt syke.”

Det kan se ut til at *l*-partisippet er blitt brukt istedenfor imperfektum i denne setningen.

Imidlertid kan setningen også tolkes slik at delene av setningen der *l*-partisippet brukes, viser tilbake til en tidligere prosess. Om så er tilfelle, passer van Schoonevelds definisjon: ”The perfect is lifting the process out of the context: the perfect does not narrate, but objectivizes.”¹¹² Videre brukes imperfektum i denne delen av krøniken ved handlinger som har en distributiv karakter. Klenins observasjon er viktig å nevne her: ”the icon heals one

¹¹² Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 94.

supplicant in the aorist, but heals many sick people over many years in the imperfect, and the bishop weeps in the aorist, but all the people of his household weep in the imperfect.”¹¹³

- (42) *Po tomъ vremeni malo zdravъ byvъ blagověrnyi knjazъ Timofei ... i prestavisja ... i provodiša ego vse popovstvo i igumeny i černcy, i vse množestvo ljudei **plakachusja**_{IMPF.3.pl ego}, (20-24.87)*
 ”På den tiden hadde den fromme fyrst Timofei vært ved dårlig helse ... og han døde ... og hele presteskapet og abbedene og munkene fulgte ham ved gravleggingen, og hele folkemengden sørget over ham/begråt ham.”
- (43) *a nemci i čudъ, kotorii byli v gorodke, ovi zgoreša, a inii **mětachusja**_{IMPF.3.pl s goroda} (12-13.99)*
 ”og tyskerne og tsjuderne som var i landsbyen, noen brant de, og de andre kastet de ut fra byen”
- (44) *Togo že lěta bystъ morъ vo Pskove, **mrjachu**_{IMPF.3.pl prъvo malya děti}, po tom starya i mladya mužeckъ polъ i ženeskъ (5-6.111)*
 ”Det samme året var det pest i Pskov. Først døde de små barna, deretter eldre, og unge menn og kvinner.”

Imperfektum med durativ betydning er også representert i teksten. I (45) varer handlingen ”*bъachusja*” like lenge som tidsperioden hedningene stod ved elven.

- (45) *I stojaše poganii 4 dni u rěki, a pskoviči s nimi **bъachusja**_{IMPF.3.pl o rěke}. (18-19.115)*
 ”Og hedningene stod i fire dager ved elven, og pskovittene sloss mot dem ved elven”
- (46) ***Priečaše**_{IMPF.3.sg velikii knjazъ Jurъi vo Pskovъ s Nizu, i prijaša i pskoviči sъ čestъju ot vsego serdca. Toe že oseni izbiša Nemci pskovičъ na mîry ... i běregъ Čeremeskъ vzjaša; i poslaša pskoviči kъ Davydu knjazju, i Davyđъ prieča na syropusnoi nedeli, a knjazъ veliki Jurъi ešče **běaše**_{IMPF.3.sg vo Pskově}; (1-6.89)}*
 ”Den store fyrste Jurij kom til Pskov fra Niz, og pskovittene mottok ham med helhjertet heder. Den samme høsten drepte tyskerne pskovittene i fredstid, og de tok bredden av Čeremest’; og pskovittene sendte bud til fyrst David, og David ankom på fastelavnssøndag, mens storfyrste Jurij var fremdeles i Pskov.”

Det er i dette tilfellet interessant å sammenlikne eksemplet med et annet utdrag fra teksten. I denne liknende konstruksjonen er den eneste forskjellen at det prefigerte bevegelsesverbet står i aorist, den etterfølgende setningen er lik i begge eksemplene.

- (47) ***Priběža**_{AOR.3.sg velikii knjazъ Dmitrei Aleksandrovičъ vo Pskovъ s Nizu, i priaša i pskoviči s čestъju}. (13-14.88)*
 ”Storfyrste Dmitrij Aleksandrovič kom i all hast til Pskov fra Niz, og pskovittene tok i mot ham med heder”.

¹¹³ Emily Klenin, "The Verbal System of a Seventeenth-Century Icon Legend: Morphology and Discourse Function," *Russian Linguistics* 19, no. 1 (1995): 83.

Her kan det være at formen i aorist kun er en bemerkning av en hendelse som fant sted. Eksempel (47) utgjør hele innførselen for år 1293, mens (46) er en del av en lengre innførsel. Således later det til at imperfektumformen ble brukt for å angi at en handling var av varighet: Fyrst Jurij befant seg i Pskov mens de andre handlingene fant sted. Imperfektumformen angir en handling av lengre varighet, der hele prosessen angitt av handlingen i imperfektum danner bakgrunn for de narrative hendelsene angitt med aoristformer. I eksempel (47) er det imidlertid ingen slik etterfølgende kontekst; aoristformen angir kun en enkelthendelse i fortid.

Med eksemplene over som bakgrunn, kan man trekke konklusjonen at imperfektum var en godt representert og brukt verbform i første fjerdedel av PL3.

5.1.3 Aorist

Aorist karakteriseres som den narrative formen *per se*, og regnes for å være den umarkerte fortidsformen. Dette innebærer at formen ble brukt for å angi en handling i fortid, uten å legge vekt på hvordan denne handlingen ble utført eller hvorvidt den var varig eller ei. I første del av PL3 er det registrert 801 aoristformer. Dette utgjør 78,45 % av de registrerteformene.

De følgende eksemplene viser enkeltstående aoristformer:

- (48) *Prestavisja*_{AOR.3.sg} *velikii knjazъ Aleksandrъ Jaroslavič, v černcach i v skimě nojabrja v 14; (23-24.82)*
 ”Storfyrste Aleksander Jaroslavič døde som munk og i geistlig kappe den 14. november.”
- (49) *Togo že lěta Volodimerъ umre*_{AOR.3.sg} *Kievskii Rjurikovičъ. (5.79)*
 ”Det samme året døde Volodimer Rjurikovič av Kiev”.

I mange tilfeller danner aoristformene kjeder av suksessive handlinger. Slik van Schooneveld bemerker, er de eventuelle konnotasjonene av suksessivitet knyttet til konteksten, og ikke til selve verbformen. De følgende eksemplene viser handlingskjeder med aoristformer:

- (50) *Aleksandrъ knjazъ izbi*_{AOR.3.sg} *nemecъ vъ Pskově i grad Pskovъ izbavi*_{AOR.3.sg} *ot bezbožnychъ inoplemennik Nemecъ pomoščьju svjatya troica. I bisja*_{AOR.3.sg} *s nimi na ledu; i posobi*_{AOR.3.sg} *bogъ knjazju Aleksandru i mužemъ novogorodcemъ i pskovičemъ, ovii izbi*_{AOR.3.sg} *ovi izvjava*_{AOR.3.sg} *rukami poimav, i pověde*_{AOR.3.sg} *bosy po ledu, aprilja 1, i bystъ*_{AOR.3.sg} *vo Pskove radostъ velika. (30.87-3.88)*
 ”Fyrst Aleksander slo i hjel alle tyskerne i Pskov og han reddet byen Pskov fra de onde tyskerne med hjelp av den hellige treenighet. Og han sloss mot dem på isen;

og Gud hjalp fyrst Aleksander og mennene fra Novgorod og pskovittene, noen drepte han, andre bandt han, etter å ha fanget dem, og ledet barføtt på isen, 1. april, og det var stor glede i Pskov.”

- (51) *Idē*_{AOR.3.sg} *Jaroslav s novgorodcy i s polki svoimi na němcy, pod Jurěv i staša*_{AOR.3.pl} *ne došed goroda, i pusti*_{AOR.3.sg} *voja vovati ...* (25.79-1.80)
 ”Jaroslav gikk med novgoroderne og med sine fylkinger til krig mot tyskerne, og de stanset ved Jur’ev, uten å ha gått bort til byen, og han sendte hæren for å krige ...”

- (52) *Mesjaca sentjabrja v 7, bystb*_{AOR.3.sg} *požar vo Pskově ot Voronca ot Gorotča; a zagorěsja*_{AOR.3.sg} *v noščb i pogorě*_{AOR.3.sg} *vse Zastěne; a dětenca bogb ubljudě*_{AOR.3.sg} *i svjataa troica.* (12-15.92)
 ”Den 7. september var det en brann i Pskov, fra Voronec til Gorodec, og det begynte å brenne om natten, og hele området utenfor bymuren brant ned, men Gud sparte *detinec*¹¹⁴ og Svjataja Troica.”

Slik (50) - (52) viser, driver aoristformene historien fremover. Eventuelle andre verbformer i konteksten har andre oppgaver. Eksempelvis er imperfektum i flere tilfeller å finne i samme kontekst som aoristformer, der imperfektum angir samtidighet med handlingen angitt med aorist, slik (45) viser.

Utviklingen ved enkeltverb.

Hvorvidt endringene rammet samtlige typer verb på samme tidspunkt, er det vanskelig å si noe om. Jeg vil ta for meg enkelte verb, og se nærmere på bruken av disse. En tendens synes å være at verb av typen *počati*, *načati* og *učati* i kombinasjon med infinitiv i mange tilfeller opptrer i aoristform:

	Aorist	L-part.	Totalt
Načati	9	0	9
Počati	2	0	2
Počatisja	0	1	1
Totalt:	11	1	12

Tabell 15: Faseverb kombinert med infinitiv

- (53) *a sam nača*_{AOR.3.sg} *vladěti Pskovom s němcy* (19-20.81)
 ”og selv begynte han å herske over Pskov med tyskerne”
- (54) *Počaša*_{AOR.3.pl} *staviti cerkovb kamenuju svjatogo Georgia na Bolotě.* (16-17.105)
 ”De begynte å bygge en steinkirke ved Boloto, viet st. Georg.”

Kun én gang forekommer *l*-partisipp av disse verbene:

¹¹⁴ *Dětince* defineres av Sreznevskij som ”внутренняя крепость”, og er en del av festningsverket.

- (55) *Toi že morъ bylъ vo Pskově črēs vse lěto; počalosja*_{LPART.sg.n} *iz vesny na cvětnoi nedeli* (1-2.102)
 ”Den samme pesten var i Pskov gjennom hele sommeren: den begynte fra våren i pinseuken...”

I krønikens første del står verbet *stojati* i de fleste tilfeller i aoristform, slik den følgende tabellen viser:

	Aorist	Imperfektum	L-partisipp	Total
Del 1	14	1	1	16
Del 2	4	1	10	15

Tabell 16: Fordeling ved verbet *stojati*

Imidlertid viser samme tabell at i del 2 av krøniken er *l*-partisipp den dominerende verbformen. Forekomstene i del 2 vil diskuteres i kapittel 5.2.4 av oppgaven. I de aller fleste tilfeller brukes *stojati* i aorist, kombinert med en spesifikk tidsangivelse, enten i form av varighet, eller dato. Bill J. Darden observerer i en undersøkelse av østslaviske krøniker at

[l]-forms first intrude in narratives where we would normally expect imperfects. The first and most frequent verb in this function is the verb *byti*. This is understandable, since it is hard to maintain a resultative meaning of the verb 'be'. Another early verb in this function is *stojati* 'stand', which in the case where it occurs, is a synonym of "be".¹¹⁵

Således virker utviklingen ved verbet *stojati* å stemme overrens med Dardens observasjoner, slik eksemplene fra PL3 viser:

- (56) *Togo že lěta priidoša*_{AOR.3.pl} *Tatarove k Kievu sentjabrja 5 i stojaše*_{AOR.3.pl} (*TA: stojaša*) *pod Kievom 10 nedelъ i 4 dni*. (6-7.81)
 ”Det samme året kom tatarene til Kiev 5. september, og de stod ved Kiev 10 uker og 4 dager.”
- (57) *i stoaša*_{AOR.3.pl} *pod gorodom nedělju* (16-17.81)
 ”Og de beleiret byen én uke.”
- (58) *i stoaše*_{AOR.3.pl} *u Polotъska 3 dni i 3 nošči* (24-25.112)
 ”Og de stod ved Polotsk 3 dager og 3 netter.”
- (59) *a inaja sila v to vremja litovskaja i německaja pod Velъem stojaše*_{AOR.3.pl} (*TA: stojaša*) *5 nošči* (10-11.116)
 ”Og samtidig var en annen tysk og litauisk hær ved Vel’e”

¹¹⁵ Bill J. Darden, "A History of the East Slavic Imperfect" (Konferansebidrag, the American Association for the Advancement of Slavic Studies, 36th National Convention, Boston, 2004).

Felles for disse formene er at de er i kontekster som er typisk for aorist: kronologiske beskrivelser av hendelsene slik de forløp, en rekke aoristformer som ut fra konteksten angir en konnotasjon av suksessivitet.

- (60) *Po tomъ, na drugoe lěto, **priidoša**_{AOR.3.pl} Nemci ko Pskovu, i **stojaše**_{AOR.3.pl} (TA: stojaša) 3 dni da 2 noči, i **poidoša**_{AOR.3.pl} vo svoju zemlju, a ničo že ne vzeše.* (29-31.104)
 ”Deretter, en annen sommer ankom tyskerne til Pskov, og de stod der 3 dager og 2 netter, og la i vei til sitt land, uten å ha tatt noe.”

I del 1 av krøniken er det ett tilfelle av henholdsvis *l*-partisipp og imperfektum av verbet *stojati*:

- (61) *A inii nemci, družina ich, **stojaše**_{IMPF.3.sg} za Velikoju rěkoju; a čo gdě polonivše ili čelovečeskoju golovu ili skotъ, provadjachutъ za Velikoju rěku.* (22-24.89)
 ”De andre tyskere, deres hird, stod ved elva Velikaja, og menneskene og buskapen som de hadde tatt til fange, førte de over Velikaja”
- (62) *I chodiša po volosti 2 nedeli, i pod Ostrovom i pod Kotelnomъ byli, a na ustъ Sěni **stoali**_{L.PART.pl} po obě storony rěki.* (30-31.112-1.113)
 ”Og de gikk rundt i området i to uker, og de hadde vært ved Ostrov og Kotelno, og på begge sider av munningen til elva Sinja stod de”

Slik eksemplene over viser, dreier det seg i de fleste tilfeller om ateliske handlinger, der deltakerne i talesituasjonen oppholder seg på et sted over lengre tid. Neil Bermel, i en undersøkelse av verbet, observerer en kontekstuell forskjell mellom aorist- og imperfektum-formene: majoriteten av tilfeller angitt med aorist har en uttrykt tidsavgrensning.¹¹⁶ Dette er også tilfelle i PL3, slik eksemplene over viser.

I mange tilfeller brukes aoristformen *bystъ* av verbet *byti* i sammensetning med passivpartisipp på *-n* og *-t*. I den første delen av PL3 er det registrert 41 tilfeller av passivkonstruksjoner med finitt verb og passivpartisipp på *-n* og *-t*. Tabellen viser fordelingen på tempora:

Tempus:	Aorist	Imperfektum	Pluskvamperfektum	Totalt
Antall	31	9	1	41

Tabell 17: Passivpartisipp på *-n* og *-t*, del 1

- (63) *Togo že lěta i Černigovъ **vzjatъ bystъ**_{PASS.3.sg}* (6.79)
 ”Det samme året ble også Černigov erobret”

¹¹⁶ Neil Bermel, "Context and the lexicon in the development of Russian aspect" (University of California Press, 1997), 133.

- (64) *Založena bystb_{PASS.3.sg} cerkovъ kamena svjatogo archaggela Michaila i Gavrila. Togo že oktjabrja 28 Aleksandrъ knjazъ i synъ ego Feodorъ ubъena bysta_{PASS.3.dual} v Bordě. (21-23.92)*
 ”En steinkirke viet til den hellige erkeengel Mikael og Gabriel. Den samme oktober 28. ble fyrst Aleksander og sønnen hans, Fjodor, drept i Orda”
- (65) *a to vsi sъchraneni byša_{PASS.3.pl} pomoščju svjatya troica (28-29.113)*
 ”og de ble alle spart med hjelp fra Svjataja Troica.”
- (66) *i privede Oligerdъ s soboju syna svoego Andrěa, tako bo bjašetъ imja emu molitvenoe, a ešče bē ne kreščenъ_{PASS.3.sg}. (10-11.95)*
 Og Oľgerd ankom med sønnen sin Andrej, ti slik var hans bønneavn, for enda var han ikke døpt”
- (67) *i negdě uže bjaše pogrebaty umrъšichъ, vse bo mogilъe voskopano bjaše_{PASS.3.sg} (5-6.101)*
 ”Det var allerede ingen sted å begrave de døde, for alle graver var oppspadde”
- (68) *a brodově bjachu vsi zavoreni_{PASS.3.pl} (18.115)*
 ”men alle vadestedene var blokkerte”

5.1.4 L-partisipp

I krønikens første del er det registrert 105 *l*-partisippformer. Av de registrerte formene er det kun 6 former som er dannet med kopulaverbet *byti* bøyd i presens. Jeg har valgt å ikke differensiere mellom former med kopulaverb og former uten, da det later til å ikke være noen forskjell i betydning mellom formene. Eksempelvis er det registrert tilfeller med resultativ betydning både med og uten kopulaverb.

I klassifiseringen av *l*-partisippformer har jeg benyttet meg av inndelingen som vist i del 4.3 av oppgaven, og klassifisert formene som enten resultative, bakgrunn/*experiential*, betingelsessetninger eller narrativ bruk. Fordelingen er som følgende:

B/E	K	N	R/P	Tvıl	Totalt
23	4	62	14	2	105
21,90 %	3,81 %	59,05 %	13,33 %	1,90 %	100,00 %

Tabell 18: Fordeling av *l*-partisipp, del 1

Resultativ/perfektum

Det er registrert 14 tilfeller av perfektumformer med resultativ betydning. Disse formene angir at en tilstand i nåtid er resultat av en handling i fortid.

- (69) *Togo že lěta prislaša němcy s čelobitъem: čto esmja zašli_{LPART.pl} mečem, togo sja sstupaem; i golovami razměnišasja. (17-18.82)*

”Det samme året sendte tyskerne med bønn: Det vi med sverd har bemektiget oss med, gir vi nå avkall på; og de utvekslet hoder.”

- (70) ”*Bratʹja naši novgorodci nas povrʹgli_{LPART.pl} ne pomagajutʹ namʹ, pomozi namʹ, gospodine, v se vremja.* (17-18.93)
”Våre brødre novgoroderne har forlatt oss, de hjelper oss ikke, hjelp oss, herre, i denne tiden.”

Karakteristisk for eksemplene vist til ovenfor, er at perfektumformene i alle tilfellene etterfølges av verb bøyd enten i presens eller imperativ. Det samme gjelder adverbet *nyně*:

- (71) *Po tom že otrekošasja pskoviči knjazju Ondrěju, rkuči emu tako: ”tobě bylo, knjaze, samomu sědeti vo Pʹskove na knjaženii, a naměstniki tobě Pskova ne deržati. A nyně, ože tobě ne ugodno ssěsti u nasʹ, inde sobě knjažišʹ, a Pskov povergʹ, to uže esi samʹ lišilʹ_{LPART.sg.m} Pskova; a naměstnikʹ tvoich ne chotimʹ*” (15-20.99)
”Deretter avviste pskovittene fyrst Andrej, i det de sa til ham det følgende: ”det var for deg, fyrste, å selv herske i Pskov, men din stattholder støtter ikke Pskov, og i dag, hvis det ikke passer deg å herske hos oss, andre steder hersker du selv, men etter å ha forkastet Pskov, så har du selv mistet Pskov, og stedfortredere ønsker vi ikke”

Bruken av adverbet *nyně* og verb i presens eller imperativ i setningene over, demonstrerer perfektumformens tilknytning til nåtid og ytringsøyeblikket.

- (72) ”*Tebě, knjaže, klanjaemsja; ne chodi k nam, my s rižany mir vzjali_{LPART.pl}, a na putʹ s vami ne idem; chodili este_{LPART.pl} k Kolyvanju i srebro vzjaste ...i za to našu bratʹju němcy izbiša, a inych v polon sveli_{LPART.pl}; ašče tako zdumali este_{LPART.pl}, to i my protivu vas so svjatoju bogorodiceju.*”
”Vi ber deg, fyrste, gå ikke mot oss, vi har sluttet fred med rigerne, og vi går ikke med dere ; dere gikk til Kolyvan (Tallinn), og tok sølv ...og derfor drepte tyskerne våre brødre, og førte andre i fangenskap; dersom dere har inngått en allianse, så er også vi imot dere med den hellige gudefødersken.”

I eksemplet over anser jeg formen *vzjali* som en resultativ perfektum: pskovittene har sluttet fred med rigerne i fortid, og resultatet av dette varer ved i nåtid. Dette understrekes av verbet *idem* i presens. *Chodili este* tolker jeg som en *experiential*-perfektum: novgoroderne har, en gang i fortiden, gått til Tallinn. Det er ikke spesifisert når, kun at handlingen har funnet sted forut for ytringsøyeblikket. Formen *sveli* kan tolkes som en *experiential*-perfektum: de ble ført i fengsel på et ubestemt tidspunkt forut for taleøyeblikket, og befinner seg kanskje fremdeles der. *Zdumali este* står i en setning innledet med konjunksjonen *ašče*, som er en betingelseskonjunksjon. Denne konjunksjonen kan signalisere at taleren ikke er sikker på om verbalhandlingen er reell. Når det så gjelder forskjellen mellom fullstendige former og former uten kopulaverb, later det ikke til å være noen forskjell i betydning i det gitte eksemplet.

I mange tilfeller brukes *l*-partisipp i kontekster der det dreier seg om enten at en person ankommer et sted, eller forlater stedet:

- (73) *Togo že mesjaca knjazъ veliki Ondrěi i Olgerdovičъ **priechalъ**_{LPART.sg.m} iz Litvy ot bratъa, iz njatvy, vъ 18 denъ.* (17-18.107)
”Den 18. den samme måneden kom storfyrst Andrej O’lgerdovič fra broren ifra Litauen, fra fangenskap.”
- (74) ***Priechalъ**_{LPART.sg.m} mitropolitъ Kiprejanъ v Velikii Novъgorod,* (26-27.107)
”Metropolitt Kiprian kom til Velikij Novgorod”
- (75) *Toa že vesny knjazъ Ivanъ Ondrěevъ synъ, a Olgerdovъ vnukъ, **vyechalъ**_{LPART.sg.m} izo Pskova za dvě nedeli do Troicina dni.* (10-12.109)
”Den samme våren reiste fyrst Ivan, Ondreis sønn og Olgerds barnebarn, fra Pskov to uker før treenighetssøndagen”

Hvorvidt disse *l*-partisippene skal tolkes som perfektumformer, eller kun som narrative former, er vanskelig å avgjøre. Eksempelvis kan den følgende setningen tolkes på ulike måter:

- (76) ***Priechalъ**_{LPART.sg.m} knjazъ Danilo Oleksandrovičъ vo Pskov naměstnikomъ ot velikogo knjazja Vasilъa Dmitreevičъ.* (30-31.109)
Narrativ lesning: ”Fyrst Danilo Aleksandrovič kom til Pskov som stedfortreder fra storfyrst Vasilъi Dmitreevičъ”
Resultativ lesning: ”Fyrst Danilo er ankommet Pskov (ankom like før ytringsøyeblikket, og er der fremdeles i ytringsøyeblikket.)”
Experiential lesning: ”Fyrst Danilo har ankommet Pskov (en eller annen gang i fortid)”

Jeg har i min gjennomgang av verbformene i de fleste tilfeller valgt å tolke disse tilfellene som narrative former, da de har både start- og endepunkt i fortid.

Imidlertid er det i krøniken eksempler som er liknende i innhold, men der verbet står i aorist.

- (77) *I **priecha**_{AOR.3.sg} vo Pskovъ knjazъ Danilo Oleksandrovičъ is Porchova, i priaša i pskoviči s čestъju* (23-25.116)
”Fyrst Danilo Aleksandrovič kom til Pskov fra Porchov, og pskovittene mottok ham med ære”

Hvorvidt ytringene kan tolkes utfra CR-begrepet, er avhengig av konteksten. Det følgende utdraget dreier seg om fyrst Aleksandr av Tver’, som søker dekning i Pskov etter å ha kommet i uenighet med tatarene. Han er ikke ønsket i Novgorod, og Pskov blir bannlyst som følge av å gi ham dekning. I Pskov er han godt likt. Eksempelene fra teksten dreier seg om at

fyrst Aleksandr reiste fra Pskov til Litauen, som følge av at han ikke ønsket at Pskov skulle være bannlyst på grunn av ham:

- (78) *I poslaša pskoviči poslově ko knjazju Ivanu ... i Seloga posadnik i Oluferei i... praviše slovo pskovskoe: knjazъ Aleksandrъ izo Pskova **poechalъ**_{LPART.sg.m} pročъ ... Bogoljubivyi že knjazъ Ivanъ uslyša ot pskovskichъ poslovъ ože Aleksandrъ izo Pskova **vyechalъ**_{LPART.sg.m}, i končasa mirъ věčnyi s pskoviči. (26-32.91)*
”Og Pskovittene sendte utsendinger til fyrst Ivan: Og posadnikene Seloga og Elevferij ... førte ordet fra Pskov: Fyrst Aleksandr er reist bort fra Pskov”. Og den gudfryktige fyrst Ivan [Kalita] hørte fra de pskovittiske utsendingene at Aleksandr er reist ut fra Pskov, og de sluttet en evig fred med pskovittene.”

I eksempel (78) er det først et eksempel på direkte tale. I det tilfellet tolker jeg *l*-partisippformen som en resultativ perfektum: fyrst Aleksandr har reist bort fra Pskov, og resultatet av at han er reist bort, er relevant i ytringsøyeblikket. Det andre *l*-partisippet inngår i en ytring med indirekte tale. Også dette *l*-partisippet kan tolkes som en resultativ perfektum: resultatet av at fyrst Aleksandr er reist bort har vedvarende relevans i ytringsøyeblikket: fyrst Ivan Kalita, som hadde gått til krig mot pskovittene som følge av at de ikke ville la fyrst Aleksandr dra til Litauen, sluttet fred med pskovittene da de gikk med på å la ham dra. Eventuelt kan det andre *l*-partisippet i ytringen tolkes som en pluskvamperfektumform, der hjelpeverbet har falt bort. ”Og den gudfryktige Ivan hørte fra de pskovittiske utsendingene at Aleksander hadde reist fra Pskov, og sluttet en evig fred med pskovittene”.

I teorikapittelet omtales Dahl og Hedins forslag til en ny tolkning av *current relevance*. Om man tar deres tolkning av *current relevance* som et gradert konsept i betraktning, kan den følgende setningen tolkes som at *l*-partisippet brukes korrekt som perfektum:

- (79) *Domont že reče Dovydu i Luvě: pomози vama bogъ i svjataa troica, ože **esta ustereгла**_{LPART.dual} (TA usteregli) rat veliku. (25-26.83)*
”Dovmont sa til David og Luva: hjelp dem to, Gud og den hellige treenighet, den mektige hæren har ligget i bakhold.”

På samme måte som Dahl og Hedin argumenterte for at setningen ”the gong has sounded” har vedvarende relevans i nåtid, til tross for at det ikke foreligger et fysisk resultat, kan man også tolke eksempel (79) på liknende måte: handlingen har følger for deltakerne i situasjonen, til tross for at man ikke kan utlede følgende direkte fra verbet. Ifølge Dahl og Hedin er resultativ betydning kun mulig ved en underklasse av teliske verb, nemlig de som har en tydelig definert resultat-tilstand som en del av sin inherente betydning. Hedin og Dahl gjør den følgende betraktningen:

[T]he cases where we get the wider interpretation of current relevance are mainly those which involve verbs that do not usually show up in the resultative constructions that are among the historical sources of perfects. It is therefore natural to postulate a connection between the loosening of the conditions on what current relevance means and the extension of resultative constructions to a larger group of verbs.¹¹⁷

Således er ikke nødvendigvis *ustereĝla* (*ustereĉi*) et verb som tradisjonelt får en CR-tolkning, da verbet ikke har et iboende resultat. Men ut fra den rette konteksten vil det allikevel være mulig med en CR-tolkning av dette verbet. Setningen kan parafraseres: ”hæren har ligget i bakhold, og er derfor nå i posisjon til å angripe oss”. Dahl og Hedin konkluderer med at de ser ”[...] the diminishing significance of current relevance as a gradual process that characterizes those processes both at their initial stage - going from resultatives to perfects - and at later stages - going from perfects to perfectives and pasts.”¹¹⁸

Bakgrunn/*experiential*

En velrepresentert form for bakgrunn/*experiential*-tilfeller, er kontekster av typen ”aldri noensinne”, som angir en ubestemt tidsperiode som strekker seg fram til ytringsøyeblikket. Den aktuelle handlingen har aldri funnet sted i den perioden.

- (80) *I bystŭ vo Pskově plačŭ velikŭ i kričanie, jako že ne byvalo*_{LPART.sg.n} *nikoli že takogo plača.* (7-8.98)
 “Og det var i Pskov stor sorg og gråt, slik gråt hadde det aldri noensinne tidligere vært.”
- (81) *i bystŭ glad solŭ po vsej zemli, jako že ne byvalo*_{LPART.sg.n} *nikoli že tako:* (15.78)
 ”og det var en fryktelig hungersnød over hele landet, slik det aldri noensinne hadde funnet sted.”
- (82) *i bystŭ sěča zla, jako že nikoli že ne byvala*_{LPART.sg.f} *u Pskova* (25.86)
 “og det var et fryktelig slag, slik som det aldri noensinne før hadde vært i Pskov”
- (83) *i voevaše sela nemeckaa okolo Medvěžbe Golove 5 dnei i pjatŭ nočei, ne slazjači s konei, gdě to ne byvali*_{LPART.pl} *otci i dědy*
 “Og de plyndret den tyske landsbyen ved Medvež’ja Golova i fem dager og netter, uten å stige av hestene, der fedrene og bestefedrene aldri hadde vært.”

Kondisjonalis

¹¹⁷ Dahl og Hedin, "Current Relevance and Event Reference," 392-93.

¹¹⁸ Ibid., 399.

I denne delen av teksten utgjør ønske- og viljesetninger med *l*-partisipp rundt 3 % av de registrerte formene. Konjunksjonene *čtoby*, *aby* og *daby* kjennetegner disse tilfellene:

- (84) *I pskoviči načaša mnogo klanjatisja Novugorodu, čtoby dali_{LPART.pl} pskovičem_{naměstnika i pomočb} (8-9.93)*
 ”Og pskovittene begynte å be mye til Novgorod, for at de skulle gi pskovittene stattholder og hjelp.”
- (85) *Togda že archiepiskopъ Vasilei priezdilъ vo Pskovъ ... i oboide vsъ grad sъ kresty i sъ vsemъ svjaščennym soboromъ ... moljaščesja gospodu Isusu christu ... o zastuplenii grada i o vsěch ljudech živuščichъ v nemъ o christě v věre krestianstei; daby gospodъ predstavilъ_{LPART.sg.m} mnogonaležaščuju¹¹⁹ togda smertъ na ljudech. (5-13.102)*
 ”På den tiden ankom erkebiskop Vasilij Pskov ... og han gikk rundt hele byen med et kors og med hele den geistlige forsamlingen, og de ba til Herren Jesus Kristus ... om beskyttelse av byen og for alle menneskene som bor i den i den kristne tro; for at Herren da skulle opphøre å legge mye død på folket.”
- (86) *I togda pskoviči biša čelom Novugorodu, aby imъ pomogli_{LPART.pl}, i oni ne pomogoša pskovičem ni malo. Po tomъ pskoviči mnogo čelomъ biša knjazju velkomu Vasilju, aby im pomoglo_{LPART.sg.m}: (30.113-1.114)*
 ”Og da henvendte pskovittene seg til Novgorod, for at de skulle hjelpe dem. Men de hjalp ikke pskovittene det minste. Og deretter henvendte pskovittene seg mye til storfyrste Vasilij, for at han skulle hjelpe dem.”

Narrativ

Til tross for at det er mulig å avdekke ulike perfektumbetydninger hos en rekke av formene, er det hele 59,05 % av de registrerte tilfellene som kan regnes for å være narrative former. Når en *l*-partisippform brukes narrativt, har den opphørt å være en perfektum, og er snarere en vanlig fortidsform. I PL3 kan man i flere tilfeller finne ytringer der det i ett tilfelle er brukt *l*-partisipp, men i andre tilfeller aorist. Dette kan tyde på at man vekslet mellom verbformene, og at det var likegyldig hvilken form som ble brukt.

- (87) *Sego že lěta vsъ Pъskovъ pogorelъ_{LPART.sg.m}, i cerkvi svjaščennyi, i posad okolo grada, malo bogъ ubljujlo_{LPART.sg.m} svjatya Troicy, (20-22.106)*
 ”Dette året brant hele Pskov ned, både de hellige kirkene og festningen rundt byen, Gud sparte litt av kirken Svjataja Troica.”
- (88) *Togo že lěta, mesjaca maia... vsъ Pskovъ pogorelъ_{LPART.sg.m}, ... a zagorelosja_{LPART.sg.n} ot Oksenteja Baiborodě, za umnoženie grěchъ radi našichъ.*
 ”Det samme året, i mai måned, brant hele Pskov ned, og det begynte å brenne hos Avksentij Bajboroda, på grunn av økningen av våre synder.”

¹¹⁹ Partisippet *mnogonaležaščuju* finner jeg ingen oversettelse av. Trolig er det sammensatt av mengdesordet *mnogo* og verbet *naležati*.

I eksempel (87) og (88) brukes *l*-partisipp. Imidlertid finnes en nesten identisk setning tidligere i krøniken, som kun skiller seg fra de foregående ved at det brukes aorist framfor *l*-partisipp:

- (89) *Mesjaca sentjabrja v 7, bystb požar vo Pskově...; a zagorěsja*_{AOR.3.sg} *v noščb i pogorě vse Zastěnbē; a dětenca bogb ubljudě*_{AOR.3.sg} *i svjataa troica* (12-14.92)
 ”Den 7. september var det en brann i Pskov... det begynte å brenne om natten, og hele Zasten’e brant ned, men den indre festningen sparte gud, og Svjataja Troica.”

En interessant observasjon er at det i eksemplene over kun er prefigerte verb: *zagorētisja*, *ubljusti*, *pogorěti*. Dette kan kanskje peke mot at *l*-partisippet hadde et tidligere inntog blant de prefigerte verbene.

5.1.5 Oppsummering av del 1

I gjennomgangen av verbalsystemet i første del av PL3, er det tydelig at systemet endrer seg i forhold til verbalsystemet man finner i gammelkirkeslaviske tekster. Fremdeles brukes en stor del av verbformene som forventet, altså slik det er beskrevet i del 4.2 av oppgaven. Imidlertid kan man i samtlige tempora avdekke uregelmessigheter i denne perioden. I flere tilfeller benyttes aorist og perfektum vekselvis i nærmest identiske kontekster, slik eksempel (87) - (89) viser.

Når det gjelder *l*-partisippene, viser gjennomgangen over at ikke alle *l*-partisipp er perfektumformer. En rekke *l*-partisippformer brukes i narrative kontekster. Det er få tilfeller av resultativ-perfektum, men dersom man legger Dahl og Hedins nytolkning av CR-teorien til grunn, kan man avdekke flere tilfeller som åpner for en CR-lesning. Dette kan vise hvordan *l*-partisippet ble generalisert til å bli den generelle fortidsformen, gjennom at kriteriene for bruk av perfektum etter hvert ble oppfattet som svakere.

5.2 Del 2 (1408 - 1464)

Aorist	Imperfektum	<i>L</i> -partisipp	Pluskvamperfektum	Totalt
842	33	142	4	1021
82,47 %	3,23 %	13,91 %	0,39 %	100,00 %

Tabell 19: Fortidsformer, del 2

5.2.1 Pluskvamperfektum

I del 2 av krøniken utgjør pluskvamperfektum, med 4 registrerte former, 0,39 % av totalt antall fortidsformer. De følgende tilfellene viser pluskvamperfektums funksjon av å angi en handling i fortid som ble avsluttet forut for en annen handling i fortid:

- (90) *i vzjaša mirъ po starine, čto **byli** novogorodci **imali**_{PLUS.3.pl} mirъ v pervoe razratbe so pskoviči s odnogo...* (17.118)
”Og de sluttet fred etter gamle skikker, for novgoroderne og pskovittene hadde under tidligere uro hatt fred med hverandre”
- (91) *A čto **bjaše otnjali**_{PLUS.3.pl} jurievcy starinъ pskovskych mnogo, i milostiju svjatya troica i molitvoju blagověrných knjazei, oni poganii včzvratisja (TA: včzvratišasja) sъ studom i sramom* (11-14.138)
”Og jur’evičerne hadde tatt mange av de pskovittiske skikkene, og med Svjataja Troicas barmhjertigjet og med den gudfryktige fyrstens bønn, vendte hedningene tilbake med skam.”

Det følgende utdraget utgjør et tvilstilfelle:

- (92) *i ubiša 33 nemecъ, a inii razběgošasja po lěsu raneny, a čto **byli polonili**_{PLUS.3.pl}* (TA: *poloneny byli*) *ili koni ili snasti, a to vse voronačani otъjaša.* (2.117)
”og de drepte 33 tyskere, og andre flyktet sårede til alle veier i skogen, og de som hadde tatt til fange, enten hester eller bytte, alt de tok voronačanerne.”

Byli polonili er tilsynelatende en pluskvamperfektumform dannet med *l*-partisipp av *byti*, kombinert med *l*-partisipp av *poloniti*. Imidlertid oppgir tekstkritisk apparat *poloneny byli*, altså passiv partisipp av verbet og *l*-partisipp av *byti*.

5.2.2 Imperfektum

I denne delen av teksten er det registrert 33 tilfeller av imperfektum. Dette utgjør 3,23 % av de registrerte verbformene i denne delen. Denne lave forekomsten av imperfektum her, til sammenlikning med første del av PL3 (10,38 %), kan vitne om at imperfektum som verbform var i ferd med å gå ut av bruk.

Ifølge van Schooneveld kan imperfektum brukes for å angi en varig egenskap¹²⁰:

- (93) *...prestavisja vo Pskově knjazъ Danilo Oleksandrovičъ. ... Bystъ togda vo Pskově tuga i pečalъ po blagoljubivom knjazi: **bjaše**_{IMPF.3.sg} bo bogoljubecъ...* (25-29.117)
”I Pskov døde fyrst Danilo Aleksandrovič. Det var da i Pskov sorg og vemod over de barmhjertige fyrsten: ti han hadde elsket gud...”
- (94) *Tako že i sei knjazъ Danilo **bjaše**_{IMPF.3.sg} bo v ljubovъ pskovičemъ* (2.118)

¹²⁰ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 50.

”Slik også fyrst Danilo var i pskovittenes kjærlighet.”

Et karakteristisk bruksområde for imperfektum, er å angi at en handling av lengre varighet foregår samtidig med en annen handling:

- (95) *priide voevati Pskovskoi volosti... i voevaše_{IMPF.3.sg} nedelju; i mnogo povoevaše_{IMPF.3.sg} i Novogorodckia volosti mnogo voevaše_{IMPF.3.sg}, a inych issekoša, a inych v svoju zemlju vedoša.* (14-17.117)
”Han kom for å plyndre det pskovittiske området... og han herjet en uke; og sloss mye og herjet det novgorodske området mye, og de hogg ned andre, og andre førte de til sitt land.”

I eksemplet ovenfor angir imperfektum en handling av lengre varighet som danner bakgrunn for handlingene angitt med aorist: handlingene angitt med aorist finner sted innenfor perioden som imperfektumhandlingene angir. Det samme gjelder (96) - (97):

- (96) *i stoalъ pod Voronačamъ tri nedeli, poroki isščinivše i šibajuči na grad. A voronačamъ pritužno bjaše_{IMPF.3.sg} velmi;* (10-12.122)
”og han stod ved Voronač tre uker, havende spisset rambukkene i det de angrep byen. Og det var for voronecerne svært vanskelig.”
- (97) *i stoaše_{IMPF.3.sg} vsja sila u gorodka četyrě dni i 4 nošči; i pustiša pskoviči bolšeju puškoju na gorodokъ, i koloda vsja izlamasja...* (23-24.154)
”og hele styrken stod ved landsbyen fore dager og fire netter: og pskovittene angrep med det største kastevåpenet mot landsbyen, og hele våpenets understell knakk...”

Siden imperfektum ofte angir samtidighet med andre handlinger, er det karakteristisk at adverb som *togda* eller *v to vremja* står i tilknytning til verbet:

- (98) *a založiša gorod novъ na Vdově, ... a zemci berezkii dachut_{IMPF.3.pl} togdy trista rublevъ Pskovu v kamenu stěnu* (27-30.125)
”Og de grunnla en ny by ved Vdov... og beboerne i Bereskaja ga på den tiden 300 rubler til Pskov til en steinmur”

Slik det er beskrevet i del 1 av analysen, kan imperfektum ha distributiv karakter,

- (99) *i bystъ ina znamenija: napolnišasja cerkovъ plameni ot molnia strašnya, i znamenia sъtvorisja...i popově moljachusja_{IMPF.3.pl} za mir i za grad i za ljudi, živuščaa v nemъ, i sъ kresty chodjašče moljachusja_{IMPF.3.pl} bogu* (31.127-4.128)
”Og det var et annet tegn: flammer fra det fryktelige lynet fylte kirken, og et tegn ble skapt... og prestene ba for fred og for byen og for menneskene som bor i den, og i det de gikk rundt med korset, ba de til gud”
- (100) *Kolokoly povešachu_{IMPF.3.pl} pskoviči na peršech ko svjatěi Troici, na novoi kolokolnici, na novoi stěne* (18-19.121)
”Pskovittene hang opp klokkene ved festningsmuren til Svjataja Troica, i det nye klokketårnet ved den nye veggen”

I PL3 finner man ofte imperfektum med distributiv karakter i sammenheng med beskrivelse av pest, da det gjerne beskrives hvordan en rekke mennesker omkommer:

- (101) *Toja že zimy bystb vo Pskově morb velikb želo, **mrjachu**_{IMPF.3.pl} mnozi muži i ženy i mladya děti; (7-8.135)*
”Den samme vinteren var det en svært fæl pest i Pskov, mange menn, kvinner og unge barn døde”

Imperfektum brukes for å betegne generaliserte kontekster. Pronomenet i disse kontekstene kan tolkes som ”enhver som...”:

- (102) *a znamenie bystb tako: koemuzdo javitsja železa, tot naskoro **umiraše**_{IMPF.3.sg}; (8-9.135)*
”og tegnet var slik: hos den som byller dukket opp, den døde straks”

Imidlertid er det i teksten flere tilfeller der man kunne ha forventet bruk av imperfektum, men hvor det i realiteten er brukt andre tempora. Dette kan tyde på at imperfektums spesifikke betydning var i ferd med å hviskes ut.

- (103) *Togo že lěta morb bystb vo Pskově i po vsej volosti, želězoju **merli**_{LPART.pl} ljudi. (11-12.121)*
”Det samme året var det pest i Pskov og i hele området, folk døde med byller.”

(103) kan sammenliknes med følgende eksempel, der innholdet er nokså likt, men verbformen er en annen:

- (104) *a počaša mereti ..., i **mrjachu**_{IMPF.3.pl} vse lěto. (9-10.135)*
”og de begynte å dø ..., og de [folk] døde hele sommeren”

I mange tilfeller brukes imperfektum i konstruksjoner av den følgende typen, ikke *l*-partisipp som i eksemplet her:

- (105) *togdy **bylo**_{LPART.sg,n} i Kromu ot togo požaru pritužno silno. (26-27.143)*
”da var det også for Krom svært vanskelig fra den brannen”

Ifølge van Schooneveld er et av imperfektums bruksområder å beskrive en handling i aorist. I det følgende eksemplet ville det vært naturlig å forvente imperfektum, ikke *l*-partisipp:

- (106) *Bystb znamenie v solnci...: okolo solnca 6 krugb, a krugb za krugb **svjazalsja**_{PLUS.3.sg...} (30-32.123)*
”Det var et tegn ved solen: rundt solen var det seks ringer, og ringene var knyttet sammen etter hverandre”

I enkelte tilfeller er det vanskelig å avdekke hvorfor imperfektum er brukt. Det gjelder særlig konstruksjoner med prefigert bevegelsesverb, der det hverken er mulig å avdekke noen

konnotasjoner av gjentatthet, varighet eller andre funksjoner som er spesifikke for imperfektum.

- (107) *Na osenʙ **priečaše**_{IMPF.3.sg} knjazʙ litovsky Ioan... i priaša i pskoviči... A toa zimy **priečaše**_{IMPF.3.sg} ot velikogo knjazja knjazʙ Borisʙ vo Pskovʙ, i priaša i pskoviči.* (9-14.132)
”På høsten ankom den litauiske fyrsten Ioan, og pskovittene mottok ham. Og den vinteren ankom fyrst Boris fra storfyrsten til Pskov, og pskovittene mottok ham.”

Denne setningen kan sammenliknes med den følgende, der konteksten er den samme, men verbet står i aorist:

- (108) ***Prieča**_{AOR.3.sg} knjazʙ Ivan Andrěevʙ synʙ Olgerdovičʙ iz Litvy..., i priaša ego pskoviči* (27-29.132)
”Fyrst Ivan Olgerdovičʙ, sønn av Andrěevʙ, ankom fra Litauen ... og pskovittene mottok ham”

Utfra eksemplene over, kan det late til at imperfektum er i ferd med å svekkes. Jeg trekker denne slutningen fordi det i enkelte tilfeller er mulig å avdekke uregelmessig bruk av verbformen, samt at det i kontekster der man ville forvente imperfektum er brukt *l*-partisipp. Imidlertid viser de fleste eksemplene at imperfektum brukes som forventet i denne perioden, noe som gjør det lite trolig at imperfektum ikke hadde noen form for forankring i det levende talespråket.

5.2.3 Aorist

I denne delen av teksten er fremdeles aorist den dominerende tempus, og utgjør om lag 82 % av de registrerte verbformene. Bruken av aoristformene ligger fremdeles nær opptil den man finner i eldre tekster, der aorist fungerer som den umarkerte fortidsformen. Aoristformene kan stå alene, eller opptre flere i samme kontekst. Van Schooneveld oppsummerer aorists karakteristikk:

The aorist denotes a simple action in the past, and the exact moment in the past is not shown. Successive aorists in one sentence thus do not necessarily denote successive actions, the consecutiveness, if present, being indicated only by the context and other semantic markings, such as perfectivity¹²¹

Slik definisjonen over viser, angir en enkeltstående aoristform kun at handlingen fant sted forut for taleøyeblikket, men at det nøyaktige tidspunktet ikke nødvendigvis må oppgis.

¹²¹ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 33.

- (109) *Toja že vesny... **prestavisja**_{AOR.3.sg} vo Pskově knjazъ Danilo Oleksandrovičъ* (25-27.117)
 ”Den samme våren døde fyrst Danilo Aleksandrovič i Pskov”
- (110) *Togo že lěta Tverъ **pogorě**_{AOR.3.sg} v Petrovo gověnie* (23.119)
 ”Det samme året brant Tver’ ned under Apostelfasten”
- (111) ***Prieča**_{AOR.3.sg} knjazъ Oleksandrъ Ioannovič, a pravnuکъ Olgerdovъ, sъ Tferi.* (16-17.133)
 ”Fyrst Aleksandrъ Ioannovič, Olgerds barnebarn, ankom fra Tver’”

Aorist kan stå alene, slik (109) - (111) viser. I andre tilfeller står aorist sammen med andre former, enten andre aoristformer, eller andre tempora. Ofte finner man en rekke aoristformer, som utfra konteksten og verbenes aspekt kan ses som en handlingskjede:

- (112) *A v to vremja **chodiša**_{AOR.3.pl} ostroviči pod Velъa toronemъ, i **poidoša**_{AOR.3.pl} vzad ko Ostrovu, i **obrětoša**_{AOR.3.pl} na puti v nočъ rat stoašču v lěsě, i **udariša**_{AOR.3.pl} na nich, i **ubiša**_{AOR.3.pl} ich 40 muž, i malo ich izbyvše, a ostroviči vsi **otvīdoša**_{AOR.3.pl} zdravi* (1-5.123)
 ”og på den tiden gikk ostrovičerne med et angrep ved Vel’e, og de la i vei tilbake til Ostrov, og på veien om natten oppdaget den en hær, stående i skogen, og de angrep dem og de drepte 40 av deres menn, og havende spart få av dem, og ostrovičerne gikk bort uskadde”

I eksemplet over er det aoristformer som driver historien fremover: det er ingen konnotasjoner av hverken varighet, gjentatthet eller hvorvidt noen av handlingene står i bakgrunnen, kun rapportering av hendelser slik de forløp. Dette er aoristformenes hovedfunksjon. Når det gjelder hvorvidt handlingen skal ses som en del av en handlingskjede, er dette avhengig av eksempelvis verbenes aspekt og adverb i setningen, som ordner handlingene slik at de etterfølger hverandre.

Slik som i del 1, vil jeg også her ta for meg passivkonstruksjoner. I denne delen av krøniken er de fleste tilfellene av passivpartisipp på *-n* og *-t* kombinert med aoristformen *bystъ*. Tabell 20 viser forekomsten av slike konstruksjoner fordelt etter tempora. Variasjonen når det gjelder tempus er mindre enn i del 1 av krøniken, da kun aorist og *l*-partisipp er registrert i del 2.

	Aorist	L-partisipp	Totalt
Del 2	12	1	13

Tabell 20: Passivpartisipp på *-n* og *-t*, del 2

- (113) ***Postavlena** **bystъ**_{PASS.3.sg} cerkovъ kamena svjatogo Vasilъja na Gorkě.* (20-21.119)

”En steinkirke til ære for den hellige Vasilij ble reist ved Gorka.”

- (114) *Togo že lěta postavlena bystb_{PASS.3.sg} kolokolnica drevjanaa na staromъ měste kъ svjatěi Troici na peršech, i kolokoly povešeny bystb_{PASS.3.sg/pl}.* (29-31.121)
 ”Det samme året ble et klokketårn av tre reist ved det gamle stedet til Svjataja Troica ved *perši*¹²², og klokkene ble hengt opp”

- (115) *Togo že lěta vo Pskově postaviša cerkovъ kamenuju...; sveršena bystb_{PASS.3.sg} na pamjatъ svjatogo otca našego Kalinnika.* (5-8.137)
 ”Det samme året reiste de i Pskov en steinkirke... Den ble fullført på dagen til minne for vår hellige far Kallinik.”

- (116) *Ubitъ bystb_{PASS.3.sg} knjazъ Židomont v Litvě ot knjazei Čertoryzskych.* (20-21.133)
 ”Fyrst Židomont ble drept i Litauen av fyrstene fra Čertoryzskij”

Det er i denne sammenheng verdt å merke seg at det kun er ett eksempel på sammensetningen *l*-partisipp av *byti* og passiv partisipp:

- (117) *a byl toi Eufimej 3 lěta uzvedenъ_{PASS.3.sg} na sěni na vladyčni dvorě.* (21-22.129)
 ”og tre år var denne Eufemij blitt ført inn i ly i biskopgården.”

I analysen av krønikens første del undersøkte jeg nærmere fordelingen av verb av typen *načati*. I denne delen av krøniken er fordelingen som følger:

	Aorist	<i>L</i> -partisipp	Totalt
Načati	17	0	17
Počati	4	2	6
Učati	0	4	4
	21	6	27

Tabell 21: Verb av typen *načati*, del 2

Her er det tydelig større variasjon i tempusbruken: former i *l*-partisipp utgjør 6 av 27 registrerte forekomster. Alle formene bortsett fra én er bestanddeler i infinitiv-konstruksjoner. Et unntak utgjør den følgende setningen, der verbet *počati* i henhold til Sreznevskijs ordbok kan oversettes med ”å være anstifter/hovedmann” (быть зачинщиком)¹²³.

- (118) *a samych nemecъ v pogrebъ vsadiša 24 nemčina, zane že oni počali_{LPART.pl} na krestnom cělovanii pskovskych lovcevъ izoimaše, a inych izbiša* (25-26.132)
 ”og av selve tyskerne plasserte de i fengsel 24 tyskere, fordi de hadde vært anførere i å sverge ed ved korset, de tok pskovittiske jegere, og andre drepte de”

¹²² ”Perši”defineres av Sreznevskij som ”en del av bymuren i det gamle Pskov”.

¹²³ Izmail I. Sreznevskij, *Materialy dlja slovarja drevnerusskogo jazyka po pis'mennym pamjatnikam* (Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1971). 1323-24.

Samtlige forekomster av *učati* er *l*-partisipp, og er alle i den samme ytringen:

- (119) *I pskoviči daša emu sud ego mesjacъ..., i učjalъ_{LPART.sg.m} naměstnikъ ego sud suditi ne po pskovskoi pošline, učjalъ_{LPART.sg.m} posužjati rukopisanъa i rjadnici, a inoe učjali_{LPART.pl} diakonov sažjati u gridnicju, a vse to učjalъ_{LPART.sg.m} dějati novinu, astarinu pokinuvъ* (31.130-4.131)

”Og pskovittene ga ham hans dom en måned, ... og hans namestnik begynte å dømme en dom ikke etter pskovittiske skikker, han begynte å oppheve det åndelige testamentet og den skriftlige avtalen, og annet begynte de å sette i gridnica, og alt det begynte han å gjøre nytt, etter å ha forkastet tradisjonene”

Av verbet *počati* er det registrert to forekomster av *l*-partisipp, der den ene er vist i eksempel

(118) og har betydningen ”være anfører”. Det andre tilfellet er som følger:

- (120) *i počalъ_{LPART.sg.m} pominati v molitvach Avgenia papu rimskago* (31.134)
”og han begynte å minnes i bønn den romerske pave Eugenius”

Den store forekomsten av aorist i slike sammensetninger kan vitne om at aorist som tempus bevares godt ved faseverb. Men samtidig er det flere forekomster av *l*-partisipp i del 2 av krøniken, enn det er i del 1. Dette kan indikere at *l*-partisippet er i ferd med å overta de funksjoner som før var forbeholdt aorist.

5.2.4 *L*-partisipp

L-partisippformene utgjør nesten 14 % av de registrerte verbene i denne delen av teksten.

Dette er en liten økning fra første fjerdedel av teksten, der *l*-partisippene stod for 10 % av de registrerte verbformene. Tabellen under viser fordelingen av *l*-partisippene i del 2 av PL3:

B/E	K	N	Plus	R/P	TVIL	Totalt
17	14	100	2	4	5	142
11,97 %	9,86 %	70,42 %	1,41 %	2,82 %	3,52 %	100,00 %

Tabell 22: Fordeling av *l*-partisipp, del 2

Slik tabellen viser, er det helt klart flest tilfeller der *l*-partisippet er brukt i narrativ funksjon. I 68,31 % av tilfellene brukes *l*-partisippet narrativt. Dette kan vitne om at formen er i ferd med å overta funksjoner som tidligere var forbeholdt aorist og imperfektum, de narrative tempora.

Narrative *l*-partisipp.

De narrative *l*-partisippene i del 2 utgjør om lag 70 % av de registrerte formene. Slik som i del 1 av krøniken er det også her kontekster som har tilnærmet like i innhold, men der ulike tempora brukes i de respektive tilfellene. En stor del av innførslene i krøniken handler om

dagliglivet i byen, og særlig frekvent er dermed innførsler om bybranner. På grunn av at disse er så godt representert, er det interessant å sammenlikne verbbruken i de forskjellige innførslene. Ofte veksler verbformen i samme setning, slik den følgende setningen viser:

- (121) *Toja že vesne bystʹ požarʹ na Zapskovʹi mesjaca maia **pogorělo**_{LPART.sg.n} dvorovʹ 40; a po tom ne na dolže vremeni, za umnoženie grěch našich, bystʹ požarʹ na posadě, za rovomʹ u Trupěchove ulici mnogo **pogorě**_{AOR.3.sg} dvorovʹ, mesjaca ijunja vʹ 5 (24-28.121)*

”Den samme våren var det en brann i Zapskov’e: 40 gårder brant; og deretter etter ikke lang tid, på grunn av økningen av våre synder, var det en brann i bosetningen, bak grøfta ved Trupechova-gaten brant mange gårder den 5. juni.”

Eksempel (121) viser vakling i verbbruken: verbet *pogorěti* står først i *l*-partisipp, deretter, i samme setning, i aorist. En mulig forklaring på hvorfor man har benyttet *l*-partisipp i det første tilfellet, kan være at de 40 gårdene fremdeles var nedbrent da resten av innførselen ble skrevet. Således vil det være mulig å lese ytringen med en CR-tolkning: gårdene brant ned i mai måned, og hendelsen var fremdeles aktuell da teksten ble nedskrevet. Aoristformen i ytringens andre del kan tolkes som kun en konstatering av fakta. Imidlertid kan det også ganske enkelt være et eksempel på vakling i verbformene: *l*-partisippet har begynt å miste sin spesifikke betydning, og brukes i kontekster der man tidligere ville funnet aorist. Moshe Taube bemerker at ”[t]he specific value of the perfect as a weakened predicate appears neatly in repetition, i.e. in the examples where the perfect does nothing but repeat the semantic content already present in either the main verb, or a nominal form.¹²⁴” Det samme viser de følgende dublettene:

- (122) *a bystʹ požar vo Pskově, **zagorěsja**_{AOR.3.sg} ot Fedosa ot Gobolě, ..., a **zagorělosja**_{LPART.sg.n} v nedelju večerom, i gorě do obeěda, Togo že lěta bystʹ znamenie: ot gromu, u Velʹi, v monastyri svjatogo Spasa, vnutrʹ cerkvi, ot ognja gromnago popalělo,*

”Og det var en brann i Pskov, det brant fra Fedos til Gobola, og det begynte å brenne søndag kveld, og brant til middag. Det samme året var det et tegn: fra torden, ved Vel’e, ved klosteret tilegnet den hellige frelser, utenfor kirken, fra et tordenlyn begynte det å brenne”

- (123) *Togo že lěta mraz mnogo žita **pobilʹ**_{LPART.sg.m} sentjabrja vʹ 5. (19-20.140).*
”Det samme året slo frosten i hjel mye korn den 5. september.”

- (124) *Togo že lěta **pobi**_{AOR.3.sg} mrazʹ žita vsja (14.78)*
”Det samme året slo frosten i hjel alt kornet”

¹²⁴ Moshe Taube, "On the Penetration of the Perfect into the Russian Narrative System," *Russian Linguistics* 5, no. 2 (1980): 124.

I eksempel (123) finner man også tidsadverbet ”*sentjabrja vь 5*”, den 5. september. Ifølge Bybee et al. er det ikke mulig å kombinere engelsk perfektum med spesifikke tidsadverbialer: ”[T]he goal of the utterance is not to locate a situation at some definite point in the past, but only to offer it as relevant to the current moment. The evidence for this is the non-occurrence of the anterior with temporal adverbs that indicate a specific time in the past.”¹²⁵

På samme måte er det heller ikke mulig på norsk å kombinere perfektum med tidsadverbialer av denne typen. Mens preteritum knytter handlingen til tidspunkt, enten direkte uttrykt gjennom setningen eller forstått utfra konteksten, angir perfektum at en handling fant sted forut for ytringsøyeblikket, samtidig som handlingen ses i sammenheng med nåtiden.¹²⁶ Jouko Lindstedt understreker derimot at selv om den engelske perfektumformen ikke kan kombineres med spesifikke tidsadverbialer, er det fullt mulig for eksempelvis bulgarsk og finsk å kombinere perfektum med spesifikke tidsadverb, så sant ytringer har en klar CR-tolkning.¹²⁷ Hvorvidt perfektum i østslavisk kunne kombineres med spesifikke tidsadverb, er vanskelig å redegjøre for. Imidlertid, dersom samme regler gjelder for østslavisk som for engelsk perfektum, vil det bety at *l*-partisippformen i (123) ikke kan tolkes som en perfektumform, men snarere en narrativ form. Dersom det gjelder for russisk-kirkeslavisk at en perfektumform ikke kan kombineres med spesifikke tidsadverb vil det være naturlig å anse *l*-partisipp i følgende type setninger som rent narrative fortidsformer:

- (125) *Toja že vesny mitropolitъ Sidor **priechalъ**_{LPART.sg.m} na Moskvu, na verbnicju, iz Litvy; (29-30.134)*

”Den samme våren ankom metropolitten Sidor Moskva, på palmesøndag, fra Litauen”

- (126) *i poide ot nego k Porchovu, vojuja volostъ Novogorodskuju, i prišed, **stoaъ**_{LPART.sg.m} pod gorodom ijulja vь 20. (3-5.125)*

”og han gikk derfra til Porchov, mens han herjet det novgorodske området, og, havende kommet fram, stanset han ved byen den 20. juli.”

- (127) *i **priechalъ**_{LPART.sg.m} vo Pskovъ na knjaženie mesjaca fevralja vь 20. (14-15.125)*
”Og den 20. februar ankom han til Pskov for å herske.”

Imidlertid i de tilfeller der tidsadverbialet angir et punkt i nåtid, vil det være mulig å tolke *l*-partisippet som en perfektumform, slik som i den følgende eksemplet:

¹²⁵ Bybee, Perkins og Pagliuca, *The evolution of grammar : tense, aspect, and modality in the languages of the world*: 61-62.

¹²⁶ Lars Anders Kulbrandstad, *Språkets mønstre: grammatiske begreper og metoder* (Oslo: Universitetsforlaget, 2005). 121.

¹²⁷ Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," 370.

- (128) *knjazь [reče] na veči: muži pskoviči, votčina velikogo knjazja, dobrovolnii ljudi, bogъ žalova**l**_{LPART.sg.m} i svjataa živonačalnaja troica, knjazja velikogo zdoroviem s nemci upravu **vzja**l****_{LPART.sg.m} po svoei voli, a **nyně** na vaše česti vam čelom **biju**; i poecha izo Pskova so vseju siloju svoeju na Moskvu k velikomu knjazju. mesjaca sentjabrja v 1. (22-27.156)*

”Fyrsten [sa] i veče-forsamlingen: Pskovittiske menn, storfyrstens *otčina*, frivillige mennesker, Gud og den hellige livgivende treenighet har gitt storfyrsten med hilsner, er tatt fra tyskerne frivillig, og i dag henvender jeg meg til dere til deres ære; og han reiste fra Pskov med hele sin hær til Moskva, til storfyrsten, den 1. september.”

Både adverbet *nyně* og presensformen *biju* understreker perfektumformens tilknytning til nåtiden. Det samme viser eksemplet under, hentet fra krønikens første del, der verb bøyde i presens viser at handlingen angitt med perfektum er relevant også i nåtid:

- (129) *tebě, knjaže, klanjaemsja; ne chodi k nam; my s rižany mir **vzjali***_{LPART.pl} (10-11.79)

”Vi bukker for deg, fyrste, gå ikke mot oss, vi har sluttet fred med rigerne,”

Som nevnt i del 1 av analysen, var verbene *byti* og *stojati* trolig blant de første verbene der *l*-partisippformen ble brukt som narrativ tempus.¹²⁸ Det er således ikke overraskende at man finner *byti* og *stojati* i narrative kontekster i PL3, slik de følgende eksemplene viser:

- (130) *Togo že lěta, ...prestavisja otecъ našъ archepiskop Velikogo Novagoroda Eufiměi, a **byl***_{LPART.sg.m} *vъ vladyčestve 9 lět. (20-22.125)*

“Det samme året døde vår far erkebiskop Eufimej av Velikij Novgorod, og han var i bispesetet 9 år.”

Videre kan det late til at *l*-partisippet har overtatt enkelte av imperfektums funksjoner, eksempelvis å danne bakgrunn for en ytring:

- (131) *togdy **bylo***_{LPART.sg.n} *i Kromu ot togo požaru pritužno silno, i bogъ upase svjataa živonačalnaa troice svoego mēsta. (26-28.143)*

”På den tiden var det også for Krom svært vanskelig på grunn av den brannen, og Gud sparte Svjataja Troica sitt sted.”

(131) kan sammenliknes med liknende kontekster fra andre deler av krøniken, der imperfektum er brukt:

- (132) *i **bjaše***_{IMPF.3.sg} *pritužno ljudemъ velmi (30.88)*

”Og det var svært vanskelig for folk”

- (133) *A voronačanom pritužno **bjaše***_{IMPF.3.sg} *velmi (11-12.122)*

”For voronačerne var det svært vanskelig”

¹²⁸ Darden, "A History of the East Slavic Imperfect," 20.

Ifølge van Schooneveld er imperfektum en tempus som sjeldent står alene, men som oftest er koordinert med andre verbformer. Det er typisk for imperfektum å angi at en handling finner sted samtidig med en annen handling¹²⁹. Disse kontekstene synes ofte å være karakterisert av adverb som *v to vremja* og *togda* i PL3. Det følgende eksemplet viser hvordan *l*-partisipp opptrer i en kontekst der man kunne ha forventet imperfektum:

- (134) *A v to vremja kakъ sila byla_{LPART.sg.f} pod gorodkom, pskoviči na večę posadniku Dorofeju daša emu voevodstvo echati sъ ochvočim čelovekom* (27-29.154)
 ”Og samtidig som hæren var nær landsbyen, ga pskovittene på *veče*-forsamlingen til posadniken Dorofei å være hærfører og å reise med frivillige menn”

Også *stojati* forekommer oftest i *l*-partisipp i del 2 av PL3. Del 2 av PL3 viser en økning i bruken av *l*-partisipp, og aoristformen utgjør kun 26,7 % av de registrerte tilfellene. Til sammenlikning var hele 87,5 % av de registrerte tilfellene i del 1 aorist. I denne delen angir 11 av de registrerte formene en handling med en uttrykt tidsbegrensning. Av disse er 5 angitt med aoristformer, og 6 *l*-partisipp.

- (135) *gnaša po nichъ i do Marъina grada, i stoaše_{AOR.3.pl} (TA: stoaša) pod gradom 3 nedeli, i poidoša pročъ... vsja poidoša v svoju zemlju sъ mnogymъ dobytkomъ; i stoaše_{AOR.3.pl} (TA: stoaša) u Marъina goroda vse lęto.* (33.118-4.119.)
 ”De jaget etter dem helt til Mar’in, og de beleiret byen 3 uker, og dro bort... alle reiste til sitt land med mye bytte; og de stanset i Mar’in hele sommeren.”
- (136) *i pod Porochovom stoaše_{IMPF.3.sg} tri dni.* (20-21.134)
 ”Og ved Porchov stod han tre dager”
- (137) *knjazъ Vitovt... priide pervę k Vyšęgorodu, stojalъ_{LPART.sg.m} dva dni i dvę noščę, i poide ot nego k Porchovu, vojuja volostъ Novogorodskuju, i, prišęd, stoaalъ_{LPART.sg.m} pod gorodom ijulja vъ 20.* (2-4.125)
 ”Fyrst Vitovt ... ankom først Vyšęgorod, stanset to dager og to netter, og han dro derfra til Porchov, i det han plyndret det novgorodske området, og etter å ha kommet fra, stanset han ved byen 20. juli.”

De resterende 5 tilfellene er av ulik art, men felles for samtlige former er at de er angitt med *l*-partisipp.

- (138) *u Vasilъja u dvora sla krovъ is pravago oka, i na męsto kapala, gđę stojala_{LPART.sg.f}* (14-15.121)
 ”ved Vasil’ev-gården rant blod fra det høyre øyet og drypte på det stedet hvor det (ikonet) sto”
- (139) *is pravago oka slezy idoša, a na męsto kapalo ide že stoala_{LPART.sg.f}* (19-20.141)
 ”Fra det høyre øyet rant tårene, og dryppet på stedet hvor (ikonet) sto.”

¹²⁹ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 41.

I eksempel (140) dreier det seg om en annen betydning av verbet. Sreznevskij foreslår i dette tilfellet oversettelsen заступаться, защищать, å forsvare, gå i forbønn for.

- (140) *a pskoviči ..., i popově za ego podъezd i obrokъ ne stojali*_{LPART.pl}, (4-5.131)
”men pskovittene ..., og prestene gikk ikke i forbønn for hans visitas”

De følgende eksemplene angir begge handlinger som finner sted samtidig som en annen handling:

- (141) *Toa že zimy knjazъ veliki Vasilei Vasilъevičъ prisla vo Pskovъ svoego posla pskovičъ podъimatъ na Novgorod, a samъ veliki knjazъ sъ vsemi silami stojalbъ*_{LPART.sg.m} *u Toržku* (12-15.134)
”Den samme vinteren sendte storfyrste Vasilij Vasil’evič sin pskovittiske utsending til Novgorod for å egge (dem) opp, mens storfyrsten selv med alle styrker stod ved Toržok”
- (142) *A knjazъ velikoi v to vremja stojalbъ*_{LPART.sg.m} *pod Děmeny, i priechavъ vladyka novgorodskyi Eufiměi, i s posadniki novgorodskimi i dobiše (TA: dobiša) čelom knjazju velikomu; i mirъ dokončasa knjazъ velikoi s novgorodci* (23-26.134)
”Og storfyrsten stod samtidig ved Demjany, og etter at biskop Evfimij sammen med de novgorodske posadnikene hadde kommet fram, henvendte de seg til storfyrsten, og storfyrsten sluttet fred med novgoroderne.”

Van Schooneveld karakteriserer en av perfektums grunnleggende funksjoner som at formen objektiviserer en hendelse, og dermed ikke er en del av den narrative kontekster¹³⁰. De følgende eksemplene viser dette:

- (143) *Toja že oseni bystъ znamenia ot ikony svjatya bogorodica na Kamene na ozerě, u Vasilъja u dvora sla*_{LPART.sg.f} *(TA: šla) krovъ is pravago oka, i na město kapala*_{LPART.sg.f} *gde stojala*_{LPART.sg.f} *i na puti šla*_{LPART.sg.f} *krovъ kak vezli*_{LPART.pl} *ot ikony v ubrusъ, kakъ vo Pskovъ provadili*_{LPART.pl} *ikonu prečistya...* (13-17.121)
”Den samme høsten var det et tegn fra ikonet av den hellige gudeføderske ved sjøen Kamen’ ved Vasil’ev-gården rant blodet fra det høyre øyet og drypte på det stedet hvor det (ikonet) stod og på veien når de fraktet (ikonet) i et tørkle rant blodet fra ikonet når de førte det syndefrie ikonet til Pskov...”
- (144) *Togo že lěta bystъ znamenie: ot gromu, u Vel’i, v monastyri svjatogo Spasa, vnutrъ cerkvi, ot ognja gromnago popalělo*_{LPART.sg.n} *i ponomarja vъ cerkvi do smerti zašiblo*_{LPART.sg.n}. (5-8.145)
”Det samme året var det et tegn: fra torden, ved Vel’e, ved klosteret tilegnet den hellige frelser, utenfor kirken, fra et tordenlyn begynte det å brenne og slo ihjel kirketjeneren i kirken.”

¹³⁰ Ibid., 94.

I utdragene over blir en hendelse introdusert med aoristformen *bystb*. Denne hendelsen utdypes med *l*-partisippformer. Et annet eksempel er en beskrivelse av bispevisitas ved Pskov, som i seg selv danner hele innførselen for år 1411:

- (145) *O podъездach vладыčnych. V lěto 6919. Prislalъ_{LPART.sg.m} vладыka Ivanъ protopopu Timofeja vo Pskovъ, na masljanoi nedeli na popěch podъezda prositъ; i Pskovъ ne povelelъ_{LPART.sg.m} davati, otvēščali_{LPART.pl} tako: koli bog дастъ, budetъ samъ valdyka vo Pъskově, togda i podъezdъ ego čistъ, kakъ poslo_{LPART.sg.n} (TA: pošlo) izpervych po starině. (5-9.119)*

“Om bispevisitas. I år 1411. Biskop Ivan sendte erkeprest Timofei til Pskov på bispevisitas under Maslenica for å be. Og Pskov tillot ikke å gi og de svarte slik: når Gud gir, skal selve biskopen være i Pskov, da også hans visitaser er fri, slik den opprinnelig foregikk.”

Karakteristisk for begge utdragene over er at samtlige former er *l*-partisippformer, og ikke aoristformer, slik som man kunne forventet i en narrativ tekst. Imidlertid kan det være at det her brukes *l*-partisippformer fordi det ikke er en del av hovednarrativet, men snarere utdyper hendelser som fraviker fra og supplerer narrativet i krøniken. Således kan man anse disse formene som ekte perfektumformer, om man baserer seg på van Schoonevelds fremstilling av perfektum.

Den samme egenskap hos perfektum av å objektivisere handlingen kan være årsaken til at *l*-partisipp ofte er representert i direkte tale. En annen årsak til at *l*-partisipp ofte er å finne i direkte tale, kan være at *l*-partisippene hørte det muntlige språk til, og det er nettopp det muntlige språket som representeres i direkte tale.¹³¹ I denne delen av krøniken er det få eksempler på direkte tale, men det foreligger noen tilfeller av indirekte tale. Det vil være naturlig å gå ut fra at den indirekte tale gjengir direkte tale.

- (146) *prieča s Moskvy ot knjazja velikogo gonecъ pskovsky... i skazyvalъ Pъskovu, čto knjazъ velikoi žalovalъ_{LPART.sg.m} pskovičъ i dalъ_{LPART.sg.m} vo Pъskovъ knjazja Ioana Aleksandroviča Zvěnigorodskogo. (18-21.153)*

”Det pskovittiske sendebudet ankom fra Moskva, fra storfyrsten, ... og han fortalte til Pskov at storfyrsten holdt av pskovittene, og at han ga til Pskov fyrst Ioan Aleksandrovič av Zvenigorod.”

- (147) *i povestovaše posolstvo Pskovu na veči, čto knjazъ velikoi na Pъskovъ podivilъ_{LPART.sg.m} na svoju vočinu, ..., i dobiše čelom knjazju velikomu. (7-11.151)*
”og de fortalte til Pskov i veče-forsamlingen: at storfyrsten var blitt vred på Pskov, på sitt vočina, ... og han bukket for storfyrsten.”

***L*-partisipp i betingelsessetninger.**

¹³¹ Taube, "On the Penetration of the Perfect into the Russian Narrative System," 122.

I denne delen av krøniken er det registrert 14 tilfeller av *l*-partisipp i betingelses- og ønskesetninger. Partikkelen *čtoby* styrer i disse tilfellene *l*-partisippet.

- (148) *A vъ družĭi gramotě pisano, čtoby knjazъ velikoi žalovalъ*_{LPART.sg.m} *Pskova svoego votčiny, velel by*_{LPART.sg.m} *svoemu otcju bogomolcu mitropolitu Feodosĭju postaviti vladyku vo Pskovъ, (27.157-2.158)*
”og i et annet diplom er det skrevet, for at storfyrsten skjenket sitt *otčina* Pskov, befalte han sin far metropolitt Feodosija å innsette en biskop i Pskov...”
- (149) *A togo že lěta poslaša pskoviči posadnika Jurĭa Timofeeviča k velikomu knjazju Vasilĭju Vasilĭevičju, čto by ty knjazъ velikyi poslal*_{LPART.sg.m} *svoego posla ko knjazju Vitovtu, a kъ svoemu dědu, za svoich mužъ za Pskovičъ; (25-29.123)*
”Og det samme året sendte pskovittene posadnikeren Jurij Timofeevič til storfyrste Vasilij Vasilevič, for at du, storfyrste, skal sende dine utsendinger til fyrst Vitovt og til sin bestefar, for pskovittene...”
- (150) *i načaša povestovati: bratĭa naša molodšaja, mužĭ pskoviči, bratъ velikii Novĭgorodъ vamъ klanjaetsja, čtoby este nam pomogli*_{LPART.pl} *protivu velikogo knjazja, a krestnoe by este cĕlovanie pravili*_{LPART.pl}. (3-6.142)
”Og de begynte å fortelle: våre unge brødre, pskovittiske menn, brødre fra Velikij Novgorod: vi spør dere, om dere kan komme oss til unnsetning mot storfyrsten og vi vil overholde eden.”

Background/experiential-perfektum.

For *l*-partisipp registrert som bakgrunn/*experiential*, er det karakteristisk at de angir at en handling fant sted forut for taleøyeblikket minst én gang, men at det nøyaktige tidspunktet ikke er gitt. Lindstedt omtaler dette som *indefinite past*. Av de 142 registrerte *l*-partisipp-formene, utgjør background/*experiential*-perfektum 17 av tilfellene.

- (151) *i poidoša k gorodu, i ne obrĕtoša nemecъ, pone že nemci ušli*_{LPART.pl} *u svoju zemlju. (21-22.152)*
”Og de gikk tilbake til byen, men fant ikke tyskerne, for tyskerne var gått tilbake til sitt land”
- (152) *bystъ burja velika...i mnogo pakosti učinilo*_{LPART.sg.n} *po gradu i po vsei volosti. (17-19.125)*
”Det var en kraftig storm, og gjorde mye ødeleggelse mot byen og hele området.”

Slik som i krønikens første del er det også her eksempler på bruk av verbet *byvati* i kontekster som kan tolkes som bakgrunn/*experiential*. Det er i disse tilfellene verdt å merke seg at *experiential* perfektum deler enkelte karakteristikk med imperfektum: ”It is well known that the Russian Imperfective Past has a so-called *obščefaktičeskoe značenie*, general factual meaning, or a simple denotative use that occurs if just the existence of a past action is

stated.”¹³² På bakgrunn av dette synes det naturlig at *l*-partisipp brukes i kombinasjon med verb med imperfektiv betydning, slik de følgende eksemplene viser:

- (153) *a popomъ i igumenomъ učinilъ*_{LPART.sg,m} *protora mnogo, ne byvalo takъ ni ot prъvych vladykъ*, (9-10.131)
”Og til prestene og abbedene gjorde han mye skade, slik det aldri før hadde skjedd fra tidligere biskoper”
- (154) *i velmi davno i za mnogo lět ne byvalo*_{LPART.sg,n} *takovago poboiščta v Litvoskov zemli, a bišasja mesjaca sentjabrja vъ 1.* (6-8.132)
”Og for svært lenge siden og på mange år har det ikke vært en slik slagmark i det litauiske land, og de sloss den 1. september.”

Experiential-perfektum angir at en handling har funnet sted én eller flere ganger i tidsperioden som leder opp til nåtid. Det er ikke fokus på det nøyaktige tidspunktet for når handlingen fant sted. Den følgende setningen viser dette:

- (155) *A bylъ toi knjašъ Volodimerъ Danilъevičъ v Litve desjatъ god, a Oleksandrъ Rostovskyi knjazъ bylъ*_{LPART.sg,m} *vo Pskově triždy.* (26-28.128)
”Og denne fyrst Vladimir Danil’evič var i Litauen 10 år. Og fyrst Aleksandr av Rostov hadde vært i Pskov 3 ganger.”

I (155) er den første delen av setningen narrativ, mens den andre delen kan leses som en *experiential*-perfektum: Aleksander hadde i fortiden vært tre ganger i Pskov, men det er ikke gitt noe nøyaktig tidspunkt for dette, bortsett fra at besøkene fant sted forut for ytringsøyeblikket.

***L*-partisipp: resultativ lesning, perfektum eller CR.**

I denne delen av teksten er det kun registrert 5 tilfeller der jeg mener det er mulig med en perfektum- eller resultativlesning, eller som har CR-betydning.

Det følgende eksemplet mener jeg kan leses som at det har en vedvarende relevans i ytringsøyeblikket. Dette signaliserer eksempelvis verbet *propustit* i presens. Pskovittene ønsker å sende sine folk for å henvende seg, men dette er ikke mulig fordi Velikij Novgorod ikke tillater dem å passere. Således mener jeg *l*-partisippene *chotěli esme* og *esmě poslali* kan tolkes som at de har vedvarende relevans i ytringsøyeblikket: pskovittene ønsker fremdeles å sende sine folk, men handlingen er ikke mulig.

- (156) *Toja že simy... poslaša pskoviči s gramotju svoeju k velikomu knjazju Isaka šestnika*¹³³ *... i toe pisano, čto chotěli esme*_{LPART.pl} *slati k tobě svoemu gosudarju*

¹³² Tammola, "On the perfect in North Slavic," 466.

*biti čelom, ljudei čestnichъ, posadnikovъ pskovskych i bojarъ, da za těmъ esmě ne poslali*_{LPART.PL} čto ne propustit Velikii Novgorod.” (16-24.157)

”Den samme vinteren ... sendte pskovittene samen Isak til storfyrsten med sitt *gramota* ... og det er skrevet at vi har ønsket å sende ærlige mennesker, pskovittiske posadniker og bojarer, til deg vår herre for å henvende med respekt, men etter dette har vi ikke sendt, for Velikij Novgorod lar ikke slippe forbi.”

Pluskvamperfektum

En tendens i utviklingen av verbsystemet, er bortfallet av kopulaverb i både perfektum og pluskvamperfektum. Dette bortfallet fører til at kun *l*-partisippet blir stående igjen, og det er dermed mulig å avdekke *l*-partisipper med pluskvamperfektumbetydning i krøniken.

(157) *i, uslyšavša, čto sila pskovskaa otstupila*_{LPART.SG.F} ot gorodka, i poechaša vo Pskovъ posadnikъ Dorofei sъ svoimi voiskomъ... a samich vsěch bogъ sъbljulъ dobry sdravy; a vsech bylo ljudei s posadnikom Dorofeem 20 uskuevъ da 80 lodei (3-8.155)

”og, havende hørt at den pskovittiske hærstyrken hadde trukket seg tilbake fra landsbyen, reiste posadniken Dorofei med sine krigere til Pskov, og Gud sparte alle med god helse. Og med posadniken Dorofei var alle mennesker 20 båter og 80 joller.”

Verbformen *otstupila* i (157) kan synes å være en elliptisk pluskvamperfektumform, altså at hjelpeverbet har falt bort. Om det dreier seg om pluskvamperfektum, vil betydningen være en avsluttet handling som fant sted forut for en annen handling i fortid.

5.2.5 Oppsummering av del 2.

Slik tabell 19 viser, er aorist fremdeles den best representerte verbform i andre fjerdedel av krøniken, da formen fremdeles utgjør over 80 % av de registrerte verbformene. Forekomsten av imperfektum har derimot sunket, og utgjør her kun 3,23 %, i motsetning til 10,38 % i første del av krøniken. Den lavere forekomsten av imperfektum, kombinert med tilfeller der det brukes *l*-partisipp i kontekster som tidligere var forbeholdt imperfektum, kan vitne om at imperfektum som verbform er i ferd med å svekkes. At *l*-partisipp overtar imperfektums funksjoner kan ifølge Taube ha sammenheng med at både perfektum og imperfektum har flere felles kvaliteter.¹³⁴

¹³³ *Šestnik* var antakeligvis én av flere betegnelser for samer. Ordet er trolig avledet av *šest*, ”stang, staur”, som henviser til teltkonstruksjonen denne etniske gruppen brukte som bolig. Jan Ivar Bjørnflaten, ”A Name for the Saami in the Novgorodian Birch Bark Letters” i *Explorare necesse est: Hyllningsskrift till Barbro Nilsson*, redigert av Per Ambrosiani, Elisabeth Löfstrand, Laila Nordquist og Ewa Teodorowicz-Hellmann (Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 2002), 53.

¹³⁴ Taube, ”On the Penetration of the Perfect into the Russian Narrative System,” 122.

Når det gjelder *l*-partisippet, vil en sammenlikning med tekstens første del vise at antall *l*-partisipper har økt fra 105 til 142, altså fra å utgjøre 10,28 % i krønikens første fjerdedel, til 13,91 % i andre del. Imidlertid er økningen av narrative *l*-partisippformer mer interessant: i krønikens første del er 59,05 % av *l*-partisippene karakterisert som narrative, mens i krønikens andre del er 70,42 % narrative former. Dette vitner om at *l*-partisippet i stadig flere tilfeller får funksjon av å være en umarkert fortidsform.

5.3 Del 3 (1464 - 1478)

Aorist	Imperfektum	<i>L</i> -partisipp	Pluskvamperfektum	Totalt
495	18	505	3	1021
48,48 %	1,76 %	49,46 %	0,29 %	100,00 %

Tabell 23: Fortidsformer, del 3

5.3.1 Pluskvamperfektum

I tredje del av krøniken er det kun registrert tre pluskvamperfektumformer. Imidlertid må det tas med i betraktning at det blant de 505 *l*-partisippformene kan skjule seg elliptiske pluskvamperfektumformer. Som nevnt i kapittel 3.6.1. angir pluskvamperfektum at en handling i fortid er avsluttet forut for en annen handling i fortid.

(158) *A pskoviči v tyja časy počaša po Poloniščju novoju stěnu opjatъ zarubati po starine ot starogo Vьznesenija k rěce, kotoraja byla v požarъ vygorěla*^{PLUS.3.sg}, (23-25.180)

”Og pskovittene begynte da å igjen bygge en ny mur etter gamle skikker langs Polonišče fra gamle Voznesenija til elven, som hadde brent ned i brannen.”

5.3.2 Imperfektum

Imperfektum utgjør en mindre andel i denne delen av teksten, enn i de to foregående delene. Med 18 registrerte tilfeller utgjør dette kun 1,76 % av de registrerte formene. I enkelte tilfeller later det til at imperfektum brukes på en annen måte i denne delen av teksten. Det dreier seg her om referanser til religiøse tekster eller ordspråk som trolig stammer fra religiøse tekster. Bruken av imperfektum i nettopp disse tilfellene kan være knyttet til at imperfektum og aorist ble sett på som verbformer som hørte høyvarietet til, og dermed benyttet i religiøse kontekster.

(159) *i jako že vь pritči řečeše*^{IMPF.3.sg} (4.173)
”Og slik det sa i lignelsen.”

(160) *Se že vse Ioanъ glagolaše*^{IMPF.3.sg}: (16-17.176)

”For alt dette sa Ioan:”

- (161) *ne prelagai preděly, ich že položiša otci tvoi: ne ubo bjachu tě iže **glagolachu***
IMPF.3.pl, *no duchъ svjatyi.* (1-2.179)

”Endre ikke grensene som dine fedre la ned: for det var ikke dem som de sa, men den hellige ånd.”

(159)-(161) er alle eksempler på at utsagnsverb som står i imperfektum. Van Schooneveld karakteriserer denne bruken av imperfektum som tilfeller der imperfektum presenterer en episode i fortid som er en kontrast til det etterfølgende: ”hence also the use of the imperfect to introduce quotations [...] of pronouncements constituting episodes in the past separated from the period of fulfillment [...] or from a later past.”¹³⁵

Slik som tidligere i oppgaven, er det også i denne delen av teksten eksempler der imperfektum beskriver en generalisert situasjon:

- (162) *A mroša sice: ašče javitsja želěza v kogo, tь na drugii ili na tretii denъ **umiraše***
IMPF.3 (27-29.162)

”Og de døde slik: hvis det viser seg byller hos noen, så den andre eller tredje dag døde han.”

I andre tilfeller utdyper verbet i imperfektum situasjonen som er introdusert av en aoristform:

- (163) *... i malo ne podchošasja sami v gorodke ot znoja, deržjachu bo sami premeži koizdo sebo i do samogo večera veliku istomu o semъ: a uže bo **bjaše** IMPF.3.sg i o pskovskaa rati mnogo ljudi koich s gorodka postrěljat, a inych pobiša kameniem;* (3-7.182)

”og selv holdt de på å nærme seg landsbyen fra heten, ti de selv holdt mellom hver av seg og til selve kvelden en stor tretthet om dette: men allerede var det og mot den pskovittiske hæren mange mennesker som skjøt fra landsbyen, og andre drepte de med steiner.”

Imperfektumformen danner bakgrunn i ytringen:

- (164) *A pskoviči **bjaše** IMPF.3.sg togdy polno pobito do krovi i postrěljano kogo vъ (TA: postreljati nogo vo) čto, inogo v nogu, inych v chrebetъ, inogo v oko i inogo v rotъ, tьi tu prestavisja.* (1-4.205)

”og pskovittene ble da mange såret til blods og skutt noen i det, noen i bena, andre i halsen, andre i øyne og noen i munnen, og de døde der.”

(164) er et eksempel på en passivkonstruksjon, bestående av passiv partisipp av verbet *pobiti*, kombinert med hjelpeverbet *byti* bøydd i imperfektum. Van Schooneveld argumenterer for at

¹³⁵ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 58.

denne kombinasjonen av *bjaše* og passiv partisipp angir at konsekvensene av en foregående hendelse er koordinert med og begrenset av en annen hendelse i fortid.¹³⁶

5.3.3 Aorist

I den tredje del av PL3, er 495 av 1021 former aorist. Således utgjør aoristformene 48,48 % av formene. Sammenliknet med de foregående delene av krøniken, ser man nå en nedgang i antall aoristformer, da aorist utgjør om lag 78 % og 82 % i de to første delene. Samtidig vitner den høye forekomsten av *l*-partisippformer (49,46 %) i del 3 om at *l*-partisippet er i tydelig fremvekst. Det er i denne sammenheng interessant å merke seg at hele 75,45 % av de 505 *l*-partisippformene er klassifisert som narrative.

Som narrativ tempus brukes aorist for å beskrive den dynamiske fremdriften i teksten. Siden formen er umarkert i forhold til både imperfektum, perfektum og pluskvamperfektum, spesifiserer ikke aoristformen hverken om handlingen er varig eller ikke, ei heller hvorvidt den er koordinert med andre verbformer. Van Schooneveld omtaler tilfeller der én aoristform står alene som ”discrete happenings in the past”¹³⁷, aorist angir således kun at en handling fant sted forut for ytringsøyeblikket.¹³⁸

- (165) ***Pokryša**_{AOR.3.pl} cerkovъ svjatya Sofia želězomъ i vsju cerkovъ. Togo že lěta **prestavisja**_{AOR.3.sg} posadnikъ pskovskyi Maksim vo inočeskom činu. Togda že i synъ ego Semeonъ **prestavisja**_{AOR.3.sg}. Togo že lěta prjaslo stěne **otvališasja**_{AOR.3.pl} u Kroma, ot rěki Pskově. (23-26.159)*
”De dekket taket og hele kirken Svjataja Sofia med jern. Det samme året døde den pskovittiske posadniken Maksim i munkelang. Da døde også sønnen hans, Semeon. Det samme året ramlet en del av muren sammen ved Krom, fra elva Pskova.”

Utdraget over viser en rekke aoristformer, der hver enkelt form angir en hendelse som fant sted i fortid. Formene er ikke knyttet til hverandre, men angir separate enkelthendelser. På samme måte kan også aoristformene stå alene:

- (166) *Togo že lěta morъ **presta**_{AOR.3.sg}, a bylъ toi morъ i v Nověgorodě i po vsej volosti Novogorodskoi, (15-16.164)*
”Det samme året opphørte pesten, denne pesten hadde vært også i Novgorod og hele det novgorodske området”

¹³⁶ Ibid., 162.

¹³⁷ Ibid., 20.

¹³⁸ Ibid., 27.

Det synes å være karakteristisk for aoristformer at de står i kontekster med spesifikk tidsangivelse, eksempelvis datoer:

- (167) *Togo že lěta, mesjaca nojabrja vъ 28 denъ, na pamjatъ svjatogo Linarcha v četverg večerъ, **pogorě**_{AOR.3.sg} grad Ostrov, prigorod pskovskyi.* (1-2.186)
”Det samme året, den 28. november, på dagen til minne om St. Irinarch, på torsdags kveld, brant byen Ostrov, en by underordnet Pskov.”

Klenin observerer i sin gjennomgang av Codex Laurentianus at de tradisjonelle formuleringene ved meddelelser om fødsel og død gjerne står i aorist, mens mer ”verdslige” meddelelser tidligere går over til *l*-partisipp.¹³⁹ Det er dermed ikke uventet at verb som *roditisja* og *prěstavitisja* oftest opptrer i aoristform - av totalt 16 forekomster av *prěstavitisja*, står samtlige i aorist. Utdraget under viser hvordan *prěstavitisja* bevarer aoristformen, mens andre narrative verbformer i konteksten står i *l*-partisipp:

- (168) *...a toi sъezd bylъ_{LPART.sg.m} sentjabrja vъ 14 denъ. Toja že oseni **prestavisja**_{AOR.3.sg} preosvjaščennyi archiepiskopъ Velikogo Novagoroda i Pskova Iona, nojabrja vъ 5, v nedelju, v utre; a bylъ_{LPART.sg.m} vъ archiepiskopъei 12 god i 6 mesjacъ. Togo že mesjaca vъ 8 denъ priechalъ_{LPART.sg.m} [knjazъ] v Novъgorod ...* (5-9.172)
”... og det møtet var den 14. september. Den samme høsten døde den allerhelligste erkebiskop Jon av Velikij Novgorod og Pskov, søndag morgen den 5. november; og han hadde vært erkebiskop i 12 år og seks måneder. Den samme måneden, på den 8. dag, ankom [fyrsten] Novgorod...”

Aoristformer kan også ha konnotasjoner av suksessivitet, i de tilfeller der flere former er ordnet kronologisk etter hverandre gjennom midler som eksempelvis prefikser og aspekt. Det er i denne tredje delen av krøniken merkbart at *l*-partisippet har begynt å trenge inn blant de narrative fortidsformene, da det er noe færre kontekster med suksessive aorister enn tidligere.

- (169) ***postaviša**_{AOR.3.pl} ... cerkovъ svjatogo i prepodobnago otca našego Varlama, iže na Chutine v Velikomъ Novęgorodě, a **postaviša**_{AOR.3.pl} vъ edinъ denъ da i **svjaščāša**_{AOR.3.pl} togo že dni, ... i liturgiju sveršivъ, i **razidoša**_{AOR.3.pl} kozdo vъ svoasi...* (4-9.163)
”De bygde ... en kirke viet vår hellige og dydige far Varlaam, ved Chutino i Velikij Novgorod, og de bygde den på én dag, og de vigslet den den samme dag ... og havende fullført liturgiet ... gikk de hver til sitt.
- (170) *Toja že zimy **poslaša**_{AOR.3.pl} pskoviči posly svoja k velikomu knjazju Toja že vesny priechalъ ot velikogo knjazja c Moskvу knjazъ Fedorъ Jurъevičъ ... i pskoviči i vse svjaščenstvo **vyidoša**_{AOR.3.pl} protivu ego sъ kresty i **posadiša**_{AOR.3.pl} ego na knjaženii, a onъ krestъ **cělova**_{AOR.3.pl} na pskovskoi pošlině.* (1-9.164)
”Den samme vinteren sendte pskovittene sine utsendinger til storfyrsten Den samme våren, etter at fyrst Fedorъ Jurъevičъ hadde ankommet Moskva fra

¹³⁹ Klenin, "The Perfect Tense in the Laurentian Manuscript of 1377," 335.

storfyrsten gikk pskovittene og hele pretestanden ut mot ham med kors, og de innsatte ham for å herske, og han sverget ved korset etter pskovittisk skikk.”

De tilfellene der *l*-partisipp brukes i liknende kontekster som over, diskuteres under kapittel 5.3.4.

I min gjennomgang av de første delene av krøniken, viet jeg faseverbene *načati*, *počati* og *učati* spesiell oppmerksomhet, siden disse verbene syntes å oppføre seg annerledes enn tendensen er ved de andre verbene. I stedet for at *l*-partisippet gradvis overtar og således presser ut aoristformene, beholder disse verbene, bortsett fra *učati*, aoristformen som den mest benyttede. Den følgende tabellen viser verbenes fordeling på temporaene aorist og *l*-partisipp:

	Aorist	<i>L</i> -partisipp	Totalt
Načati	31	0	31
Načatisja	1	0	1
Počati	8	1	9
Učati	0	5	5
Totalt	40	7	47

Tabell 24: Verb av typen *načati*

Slik tabellen viser, forekommer verbet *načati* i de fleste tilfeller i aorist. Det samme gjelder *počati*. *Učati*, derimot, forekommer kun som *l*-partisipp. Det er dermed interessant å undersøke i hvilke situasjoner *l*-partisippet brukes ved disse verbene.

Slik tendensen er i denne delen av krøniken, står svært mange av verbene i narrative kontekster i *l*-partisipp, og ikke aorist. Felles for forekomstene av verbet *učati* er at det står i *l*-partisipp, sammen med andre *l*-partisipp i en narrativ kontekst:

- (171) *Togo že lěta mesjaca maia v 18 denʹ... **priechalʹ**_{LPART.sg.m} posol ot velikychʹ knjazei v Velikoi Novʹgorodʹ... i **stalʹ**_{LPART.sg.m} na Gorodišči; i prišed na večę, **učalʹ**_{LPART.sg.m} velikomu Novugorodu povestovati:* (2-6.209)
 ”Det samme året, den 18. mai,.. ankom en utsending fra storfyrstene til Velikij Novgorod... og han stanset ved Gorodišče, og, havende ankommet *veče*-forsamlingen, begynte han å fortelle til Velikij Novgorod:”
- (172) *Po semʹ milostiju božieju i stojaniemʹ svjatyja troica **prislalʹ**_{LPART.sg.m} piskupʹ jurʹevskiy i posadniki i ratmani i vsi jurʹeviči vo Pskova posla svoego, Ivanʹ Bobrovʹ, Ivanʹ zemskiy mesjaca dekabrya 24, v kanunʹ rožestva christova; priechavʹ, **učali** tolko ešče peremerʹja prositi na 5 lět, i po semʹ **načasa**_{AOR.3.sg} i mirʹ pri konancivati (TA: prikončivati) na voli so Pskovom. Se že uyslyšavʹ knjazʹ mesterʹ ryzki, tako že **prislalʹ**_{LPART.sg.m} tolka svoego Indrika...* (6-13.196)

”Deretter, med guds barmhjertighet og Svjataja Troicas beskyttelse, sendte biskopen i Jur’ev og posadnikene og embetsmennene og alle jur’evittene sin utsending Ivan Bobrov til Pskov, Ivan Zemnyi, den 24. desember, dagen før Kristi fødselsdag; etter at han hadde kommet frem, begynte han med en gang å be om en våpenhvile på fem år, og deretter begynte de å slutte fred frivillig med Pskov. Da stormester-fyrsten i Riga hadde hørt dette, sendte han på samme måte sin tolk Indrika...”

I eksempel (172) dreier det seg om en rekke *l*-partisipper som sammen danner den narrative konteksten. Det som imidlertid er interessant ved (172), er at verbet *načša* (*načati*) står i aorist. Verbene umiddelbart forut for og etter *načša* står i *l*-partisipp. Dette kan vitne om at *načati* var et verb der generaliseringen av *l*-partisippet ikke virket inn før senere, i motsetning til eksempelvis *učati*, som her brukes med *l*-partisipp også i fortellende setninger.

Načati er registrert, slik tabell 24 viser, 31 ganger. I de fleste tilfeller finner man stort sett aoristformene av *načati* enten som en enkeltstående handling, eller ordnet som en del av en handlingskjede. Dette er de typiske omgivelsene for aorist.

- (173) *Toi že oseni posla bogъ kaznъ na grad....: bystъ_{AOR.3.sg} morъ velikъ vъ Pskově... nača_{AOR.3.sg} merěti po Semene dni Lětoprovodca, i bystъ_{AOR.3.sg} samъ naporъ, i mnogo padoša_{AOR.3.pl} christianъ..., vъ edinu jamu pogrěbaša_{AOR.3.pl} po 3 i bolši* (21-26.162)

”Den samme høsten sendte Gud en straff mot byen ...: det var en kraftig pest i Pskov, (det) begynte å dø etter dagen for Semën Letoprovoдец, og det var en anstrengelse, og mange kristne falt, i én grav begravde de tre eller flere”

- (174) *A pskoviči v tyja časy počaša_{AOR.3.pl} po Poloniščju novuju stěnu opjatъ zarubati po starine ot starogo Vъznesenija k rěce, kotoraja byla v požarъ vygorěla; a vsemъ Pskovom načša_{AOR.3.pl} po vsem koncom rubitisja iskrěpka, a posadnikovъ i bojarъ velikych na večē vsemъ Pskovom načša obrubati dospěchy i s konmy.*” (23-37.180)

”Og pskovittene begynte da igjen å bygge en ny mur langs Polonišče, etter gamle skikker, fra den gamle Voznesenie til elva, som hadde brent ned i brann, og til hele Pskov begynte de på alle kanter å utruste seg, og posadnikene og de mektige bojarene begynte å utruste hele Pskov med rustninger og hester.”

At *načati* med sine aoristformer skiller seg ut fra den stadig økende bruken av *l*-partisipper, viser eksempel (174) over, og det følgende utdraget:

- (175) *Pskovskyja posly posolstvo pravili_{LPART.pl}; knjazъ že velikoi, pskovskych poslovъ posolstvo slyšjavъ, i darovi prinjalъ_{LPART.sg.m}, i po semъ im otvēčalъ_{LPART.sg.m}: Posly že pskovskyi načša_{AOR.3.pl} zdati izo Pskova Jaroslava v Velikoi Novgorod;* (10-14.201)

”De pskovittiske utsendingene utførte oppdraget: etter at storfyrsten hadde hørt de pskovittiske utsendingenes oppdrag, mottok han gavene, og svarte dem deretter:

Og de pskovittiske utsendingene begynte å vente Jaroslav fra Pskov til Velikij Novgorod.”

Ut fra eksemplene ovenfor, ser det ut til at faseverbet *načati* bevarer aoristformene bedre enn en del andre verb. At aoristformer ofte uttrykker en avsluttet enkelthandling i fortid, kan være en av årsakene til at ved nettopp *načati* bevares aorist lengre enn ved andre verb. Emily Klenin observerer i sin undersøkelse av en legende om et ikon, en tekst fra 1600-tallet, at ”[v]erbs that are always inherently inchoative or are otherwise used to refer to changes of state are in the aorist [...], people begin to do things (načāša [x4], nača, zača) in the aorist”¹⁴⁰.

Slik som i behandlingen av del 1 og 2 av PL3, vil jeg også her ta for meg passivkonstruksjoner. I de to foregående delene av oppgavens analysedel kommer det frem at passivkonstruksjonen bestående av hjelpeverbet *byti* og passivpartisipp på *-n* eller *-t* i de fleste tilfeller har beholdt hjelpeverbet i aorist, mens hjelpeverb i imperfektum, som det er registrert 9 tilfeller av i del 1, ikke er registrert i del 2. Imidlertid er det i del 2 registrert ett tilfelle av hjelpeverb i form av *l*-partisipp. Fordelingen av hjelpeverbet i passivkonstruksjoner i del 3 er som følgende:

	Aorist	Imperfektum	<i>L</i> -partisipp	Totalt
Del 3	16	2	8	26

Tabell 25: Passivkonstruksjoner, del 3

Slik tabellen viser, er fordelingen av aoristformer og *l*-partisipp i ferd med å bli utjevnet, da aorist utgjør 61,54 % av de registrerte formene, og *l*-partisipp om lag 30,77 %. Imperfektum står for 7,69 % av formene.

- (176) *A pskoviči bjaše togdy polno pobito*_{PASS.3.sg} *do krovi* (1-2.205)
 ”Men pskovittene var da fullstendig slått til blods”

Aoristformene er av liknende art som i del 1 og 2:

- (177) *i bystb christianom nužno*_{PASS.3.sg} *velmi* (8-9.165)
 ”og det var for de kristne svært nødvendig”
- (178) *jako že rečenko bystb*_{PASS.3.sg} *preže*: (19.176)
 ”Slik det også har vært sagt tidligere”
- (179) *a postavlenb bystb*_{PASS.3.sg} *[vladyka] na Moskvi pred Rožestvom Christovymb* (17-18.186)
 ”Og han [biskopen] var blitt innsatt i Moskva før Kristi fødselsdag”

¹⁴⁰ Klenin, "The Verbal System of a Seventeenth-Century Icon Legend: Morphology and Discourse Function," 82.

- (180) *koni bo ich vsi privedeni byša*_{PASS.3.pl} (29.190-1.191)
 ”ti alle hestene deres var ført frem”

I ett tilfelle veksles det mellom hjelpeverb i aorist og *l*-partisipp. Her er trolig *l*-partisippformen styrt av konjunksjonen *daby*, som signaliserer ønskes- eller viljesetning.

- (181) *Sia bo napisano byst*_{PASS.3.sg} *ot mnogago malo, daby ne zabveno bylo*_{PASS.3.sg} *i vo inya rody* (8-9.185)
 ”Ti dette var skrevet lite av mange, for at ikke det skulle bli glemt i andre slekter”

L-partisippene utgjør nå en betydelig større andel av passivkonstruksjonene enn i del 1 og 2.

- (182) *Vъ pskovskoi že rati bylo* (*TA: byli*) *otrjaženy*_{PASS.3.sg} *voevody*; (20.212)
 ”I den pskovittiske hæren ble hærførerne skilt ut”
- (183) *a togdy na nichъ ne bylo vědoma*_{PASS.3.sg} *nikako, ešče onъ toi Ivanke Torgoša i vestъ ko Pskovu prigonivъ skazalъ, i Pskovъ ego i rubljami žjalovalъ* (17-19.167)
 ”Og da var det ikke noe kjent for dem, hvis han, denne Ivanko Torgoša, og havende hastet frem sa han nyheten til Pskov, og Pskov begunstiget ham med rubler”
- (184) *a ot korolja byli panovъ na tъi svezdъ prislani*_{PASS.3.pl} (2-3.172)
 ”Og disse godseierne var sendt av kongen”

I flere av tilfellene med hjelpeverb i *l*-partisipp står passivkonstruksjonen i en underordnet leddsetning:

- (185) *tako že i polona privedoše neskolko ..., kotoroe bylъ polonono prěže da zaprevaženo zdě na našu storonu.* (27-28.183)
 ”Slik også førte de flere fanger, ... som hadde vært fengslet tidligere og sendt hit til vår side”
- (186) *a svoju krěpostъnuju larnuju gramotu... vynemše podralli, mesjaca genvarja vъ 5, kaa byla iz Namakanona pisana*_{PASS.3.sg} (23-25.168)
 ”og etter å ha tatt ut sitt *gramota*..., den 5. januar, som var skrevet fra Namakanon.”

Når det gjelder aorist, er dette en tempus hvis bruk i stor grad endres i løpet av krøniken. I stadig flere tilfeller tar *l*-partisippet over i kontekster der man tidligere har funnet aorist. Samtidig viser undersøkelsene av PL3 at enkelte typer verb beholder aoristformer i større grad enn andre. Særlig gjelder dette faseverb, og verb knyttet til ”tradisjonelle formel”, eksempelvis verb som angir begivenheter som fødsel og død. Slik som i de tidligere delene av oppgaven har jeg også her undersøkt hjelpeverbet *bytis* form i passivkonstruksjoner. Mens det i tekstens første deler i liten grad ble brukt *l*-partisipp, men snarere hjelpeverb i aorist

eller imperfektum, er det nå en større del av de registrerte passivkonstruksjonene der det brukes *l*-partisipp. Dette kan således vitne om *l*-partisippets fremmarsj på bekostning av aorist.

5.3.4 *L*-partisipp

I tredje del av PL3 utgjør de 505 registrerte *l*-partisippformene 49,46 % av totalt antall fortidsformer. Det innebærer at i denne delen av krøniken er det tilnærmet like mange *l*-partisippformer som aoristformer (495 registrerte aoristformer, 48,48 %). Sammenliknet med krønikens første del, der *l*-partisippene utgjorde knapt 10 % av de registrerte formene, er det en svært merkbar økning. Samtidig er det også tydelig at de andre formene, eksempelvis imperfektum og pluskvamperfektum, er i sterk tilbakegang. I del 1 utgjorde disse formene til sammen 11,16 % av totalen, i del 2 3,62 %, mens i del 3 står imperfektum og pluskvamperfektum for kun 2,05 % av de registrerte formene.

I undersøkelsen av *l*-partisippet i denne delen av krøniken er det interessant å merke seg de tilfeller der *l*-partisippet har overtatt andre verbformers funksjoner. Det dreier seg således om tilfeller der man tidligere ville forventet imperfektum, eksempelvis i situasjoner der gjentatte eller durative handlinger beskrives, eller narrative, suksessive handlingskjeder, der aorist er den forventede tempus. Når det gjelder pluskvamperfektum kan det forekomme slike former blant *l*-partisippene, da tendensen til bortfall av hjelpeverbet *byti* har ført til at kun *l*-partisippet gjenstår hos pluskvamperfektumformene.

I gjennomgangen av *l*-partisippene fikk jeg følgende fordeling:

	B/E	K	N	Plus	R/P	TVIL	Totalt
Totalt	34	41	381	5	22	22	505
	6,73 %	8,12 %	75,45 %	0,99 %	4,36 %	4,36 %	100,00 %

Tabell 26: Fordeling av *l*-partisipper, del 3

Resultativ/perfektum

Slik som tidligere er denne kategorien definert som verb som angir at en handling i fortid er relevant også i nåtid, eller hvis resultat varer ved i nåtid. Da det er registrert 22 tilfeller av resultativ/perfektum er det ikke mulighet til å gjøre rede for samtlige. Jeg vil derfor gi en rekke eksempler som er representative for de registrerte tilfellene.

- (187) *a o tom sam archiepiskopъ k vamъ svoego čeloveka s blagosloveniemъ prislaъ*_{LPART.sg.m} *s nami na imja Ovtomana, a rkuči takъ: vas vse syjaščenstvo i vsъ Pskov svoich blagoslovlju synověi...* (12-15.168)
 ”og om det har erkebiskopen selv sendt sin mann til dere ved navn Avtonom med velsignelse med dere, i det han forteller slik: jeg velsigner dere, sønner, hele geistligheten og hele Pskov,”

(187) tolker jeg som at erkebiskopens mann er sendt, og nå befinner seg i Pskov. Denne tolkningen underbygges av aktivt partisipp i presens (*rkuči*), som signaliserer handlingens vedvarende relevans i nåtid. Det samme gjelder den direkte tale som følger, der verbene står i presens og imperativ.

Det er i denne delen av krøniken færre tilfeller av *l*-partisipp kombinert med hjelpeverbet *byti* i presens, kun 20 registrerte tilfeller. Av disse er 4 registrert som resultativ/perfektum:

- (188) *...povestuetъ: čtoby este so mnoju na konъ ussegli simi čacy, a jaz k vamъ esmъ otpruščenъ velikim knjazemъ, ... a uže esmъ priechalъ*_{LPART.sg.m} *zdesъ;* (4-6.181)
 ”han forteller: for at dere straks skal sette dere på hesten i følge med meg, er jeg sendt til dere av storfyrsten... og nå er jeg ankommet her”

I setningen over tolker jeg *esmъ priechalъ* som resultat av at vedkommende ankom Pskov, og han befinner seg nå der i Pskov. Tolkningen er den samme som i (188).

- (189) *I knjazъ velikoi: čto este rklisja*_{LPART.pl} *knjazju Jaroslavu i mně knjazju velikomu, temъ vasъ žaluju svoju otčinu,* (13-14.202)
 ”Det som dere har sagt til fyrst Jaroslav og meg, storfyrsten, med det begunstiger vi dere, vårt *otčina*...”

I ytringen vises det til en handling i fortid hvis relevans varer ved i nåtid: det som er blitt sagt i fortid, er nå relevant fordi det er det *otčinaet* begunstiges med. På samme måte mener jeg at også (190) - (193) kan leses med CR-tolkning: følgene av handlingen har relevans i ytringsøyeblikket.

- (190) *kako sja sam ko vsemu Pskovu oběščalъ*_{LPART.sg.m} *po Namanakanonu praviti o vsjakoi cerkovnoi veščī.* (29-30.169)
 ”slik jeg selv har lovet til hele Pskov å styre i henhold til Nomokanon i alle kirkelige ting.”
- (191) *a poprežъ togo i ešče Vasilъja Besonogo o otmětnych gramotachъ poslali, čto namъ mal god, tolko nevgorodči ne uzdajut, u sebě ne prepustjātъ do Novagoroda usmetnychъ položītъ, a my esmy tyja gramoty, gosudarъ, po tvoemu slovu poslali*_{LPART.pl} *ot sebě.* (28-32.211)
 ”men før det og sendte de fremdeles Vasilij Besonyj om gramotaer med krigserklæring, for novgoroderne gir oss bare et år, hos seg tillater heller ikke å passere til Novgorod å plassere gramotaer med krigserklæring, og vi har etter dine ord, herre, sendt dette gramotaet fra deg.”

- (192) *Otvět...počinili: čto vamъ svoimъ gospodinom čelomъ biemъ;... čemъ ni esmě s toboju na Korostyni mirъ **končali**_{LPART.pl} i krestъ **čělovali**_{LPART.pl}, po tomu chotimъ s vami žiti dokoncaniju; a kotorii tobě takъ imalisja bez našego vedomo činiti,* (19-25.209)

Det ga svaret: vi henvender oss med respekt til dere; på hva vi enn har sluttet fred med dere i Korostyn' og avlagt ed, etter det ønsker vi å leve med dere til fredsavtalen, og som dere planlegger å gjøre uten vår viten,”

Kondisjonalis

I denne kategorien er *l*-partisipper styrt av kondisjonalis-partikler som *čtoby* registrert. I del 3 av PL3 er det registrert 41 slike tilfeller. Dette utgjør 8,12 % av de registrerte *l*-partisippene.

L-partisippet i disse setningene er styrt av partikkelen *aby*, som uttrykker det samme som *čtoby*.

- (193) *a bili imъ čelom mnogo, aby **pomogli**_{LPART.pl} protivu Nemecъ* (11-12.160)
”og de ba dem mye for at de skulle hjelpe mot tyskerne”

- (194) *...knjazъ pskovskiy Ivanъ Oleksandrovičъ ...poecha izo Pskova na Moskvu, a pskoviči biša emu čelom, aby **sja ostal**_{LPART.sg.m}, i on že ne voschotě i poecha izo Pskova s čestъju.* (20.162)
”Den pskovittiske fyrsten Ivan Aleksandrovič ... reiste fra Pskov til Moskva, men pskovittene ba ham, for at han skulle bli, men han ønsket ikke det, og reiste fra Pskov med ære.”

I en rekke tilfeller er det partikkelen *čtoby* som styrer *l*-partisipp:

- (195) *a Bogdana ottolě poslavši k velikomu knjazju po pskovskomu slovu, čtoby knjazъ velikoi ljubo sam na konъ **usselъ**_{LPART.sg.m}, ljubo syna poslaъ za domъ svjatya Troica.* (29.193-4.194)
”og Bogdan derfra havende sendt til storfyrsten i henhold til pskovittiske ord, for at storfyrsten enten selv skulle sette seg på hesten, eller sende sønnen forbi svjataja Troica.”

- (196) *Toja že zimy priečhavši slobožjani is Kokšinskoi volosti, učali biti čelom knjazju ... i posadnikomъ..., čtoby ich **žalovali**_{LPART.pl} i **oslobonili**_{LPART.pl} imъ na Gorodci u rěčke u Lodě postaviti gorod;* (7-11.203)
”Den samme vinteren etter at beboerne fra “sloboda”¹⁴¹ hadde ankommet, fra Kokšinskij-området, begynte de å henvende seg til fyrsten ... og posadnikene..., for å begunstige dem og tillate dem å grunnlegge en by ved Gorodec ved elva Loda.”

I ett tilfelle er det partikkelen *daby* som styrer *l*-partisipp. Interessant ved dette tilfellet er at partikkelen befinner seg i en passivkonstruksjon.

¹⁴¹ En *slobožaninъ* oversettes til MSR ”житель слободы”. *Sloboda* er et annet begrep for ”посёлок” (tettsted, landsby).

- (197) *Sia bo napisano byst ot mnogago malo, daby ne zabveno **bylo**_{LPART.sg.n} i vo inya rody.* (8-9.185)

”Ti dette var skrevet lite av mye/mange, for at ikke det skulle bli glemt i andre slekter”

Background/experiential

Av denne kategorien er det registrert 34 tilfeller, 6,73 % av totalt antall *l*-partisipper i del 3. I likhet med de tidligere delene av krøniken er det også her en rekke konstruksjoner med verbet *byvati*. Ifølge Lindstedt brukes ”indefinite past” ofte i ”questions and negated assertions with ’ever’-type adverbials.”¹⁴²:

- (198) *toa že vesne bystъ voda velika silna, napolnišasja rěki, ozěra; za mnogo lět ne **byvala**_{LPART.sg.f} takova voda;*(17-18.170)

”den våren var vannet svært kraftig, elver og innsjøer fyltes; på mange år hadde det ikke vært slikt vann”

- (199) *i kakъ priechala sila velikogo knjazja, bogъ pusti teplo, i sněg sъide, i voda rozlisja...ego že i za mnoga lěta drěvle tako zdě ne **byvalo**_{LPART.sg.n};* (30,195-1.196)

”og da storfyrstens hær ankom, sendte gud varme, og snøen gikk og vannet gikk over sine bredder på myrer og bekker, slik det mange år tidligere aldri hadde vært.”

- (200) *tolko ne **byvalъ**_{LPART.sg.m} bo vo Pskově ni za mnogo vremenъ tolъ knjazъ zloserdъ, kakovъ **bylъ**_{LPART.sg.m} onъ do Pskova i do posadnikovъ. tako že i ego naměstniki po prigorodom mnogoe množestvo nad krestiany nasilъja činili.* (2-5.208)

”Ti det har aldri i lang tid vært en så ond fyrste i Pskov slik som han var mot Pskov og de pskovittiske posadnikene, slik også han namestniker i områdene rundt utøvde svært mye tvang over bøndene.”

Et liknende tilfeller er det følgende eksemplet, der *l*-partisippet viser til en hendelse i fortid

- (201) *a ne po svoim starinam, kakъ ego praroditeli **deržali**_{LPART.pl} svoju votčinu Pskovъ.* (6.204)

”men ikke i henhold til sine skikker, slik hans forfedre hadde holdt sitt *otchina* Pskov”

I det følgende utdraget har jeg klassifisert verbene *kormili* og *loveli* som background/experiential-perfektum. Til grunn for dette ligger det at verbene angir handlinger som har funnet sted flere ganger i fortid, uten at noe konkret tidspunkt er gitt. *Experiential*-perfektum refererer til en handling i fortid uten å referere til en bestemt anledning. Lindstedt kaller derfor *experiential*-perfektum for en ikke-spesifikk fortidsreferanse.¹⁴³

¹⁴² Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," 369.

¹⁴³ Ibid.

- (202) *se vamъ vody i zemlja vladychnja i vsi obroky po starine, a čto esmi po dva lěta s toi zemli chlēbъ imali i vody **lovili**_{LPART.pl}, a temъ **kormili**_{LPART.pl} knjazja velikogo silu zane že este na nemeč namъ ne **pomogali**_{LPART.pl} na svoimъ peremirъi.*(28.161-2.161)

”se, til dere er det vannet og biskopjorden og all skatt i henhold til tradisjon, men vi har i to år hatt korn fra den jorden og fisket i vannet, og med det har vi fødd storfyrstens armé, for dere har ikke hjulpet oss mot tyskerne i våre fredsavtaler”

Narrativ

Av de totalt 505 *l*-partisippformene i denne delen, utgjør de 381 narrative *l*-partisippene 75,45 % av de registrerte formene. Denne økningen stemmer overens med teorien om at *l*-partisippet sprer seg til å gjelde kontekster der de narrative tempora aorist og imperfektum tidligere dominerte.

På samme måte som i gjennomgangen av krønikens første deler, har jeg også her valgt å klassifisere *l*-partisipper i kombinasjon med spesifikke tidsadverb som narrative *l*-partisipper. Disse hendelsene har både start- og slutt-tidspunkt i fortid.

- (203) *A korolja v Vilne **naechali**_{LPART.pl}, mesjaca aprilja 21,* (6.179)
”Og kongen kom til Vilnius den 21. april...”
- (204) *i oni, stojavъ 5 dnei šatrom na poli, i bez otvĕta ko Pskovu **priechali**_{LPART.pl} ijunja 23,* (31-32.198)
”Og de, etter å ha stått fem dager med telt på steppen, ankom uten svar den 23. juni til Pskov.”
- (205) *Togo že mesjaca septjabrja vъ 20 denъ...**priechali**_{LPART.pl} v Pskov ot velikich knjazei... dva bojarina...* (15-17.205)
”Den samme måneden, den 20 september, ankom til Pskov fra storfyrsten 2 bojarer,...”

Imidlertid er det fremdeles en rekke liknende konstruksjoner med verb og spesifikk tidsangivelse der aoristformen holder stand:

- (206) *I pskoviči v tya časy, mesjaca ijunja vъ 16, **poslaša**_{AOR.3.pl} s rozmĕtnymi gramoty podvoiskogo svoego Savku v Velikoi Novgorod,* (12-14.180)
”Og pskovittene sendte da, den 16. juni, sin utsending Savka til Velikij Novgorod med et gramota med krigserklæring.”
- (207) *Togo že mesjaca vъ 15 denъ **vyecha**_{AOR.3.sg} iz Novagoroda knjazъ Michailo Kyevisky* (11-12.175)
”Den 15. den samme måneden reiste fyrst Michail av Kiev ut fra Novgorod”

I denne delen av krøniken er det registrert flere tilfeller der *l*-partisippene danner narrative handlingskjeder på samme måte som aorist.

- (208) *Knjazъ velikoi na rožestvo svjatogo Ioana Predotečja na Velikoi Novgorod s Moskvu **vystupilъ**_{LPART.sg.m}, a v sam Petrovъ denъ **stalъ**_{LPART.sg.m} v Toržku, i **bylъ**_{LPART.sg.m} v nemъ četyre dni, a pod Demony velikomu knjazju vēstъ pride o pobъenъi novogorodskomъ ot Danila Cholomovskogo, a polonjanikovъ **privegli**_{LPART.pl} k velikomu knjazju v Rusu, a samъ knjazъ velikoi **stalъ**_{LPART.sg.m} na korostyny, ijulja 28, v nedelju, a **stajalъ**_{LPART.sg.m} samъ knjazъ velikoi na Korostyni 2 nedeli, a pskoviči u Knjažičach, a mirъ **dalъ**_{LPART.sg.m} knjazъ velikoi Novugorodu velikomu i Pskovu. (9-18.185)*

”Storfyrsten nærmet seg på jonsok Velikij Novgorod fra Moskva, og på selve olsok stanset han ved Toržok, og var der fire dager, og ved Demjany kom nyheten om beseiringen av Novgorod fra Danil Cholomovskij til storfyrsten, og fangene var ført til storfyrsten i Rus’, og storfyrsten selv stod ved Korostyn’, søndag 28. juli, og storfyrsten ble der 2 uker, og pskovittene ved Knjaziči, og storfyrsten ga fred til Velikij Novgorod og Pskov.”

- (209) *a vъ vsěch i koni **otъimalъ**_{LPART.sg.m} i saměchъ **ograbilъ**_{LPART.sg.m} tolki ich malo ne nagich **otpusilъ**_{LPART.sg.m} ko Pskovu, a samъ **poechalъ**_{LPART.sg.m} k Moskvu, (18-19.187)*

”og hos alle tok han hester og han røvet alle, og bare nesten nakne slapp han dem løs til Pskov, og selv la han i vei til Moskva.”

I denne delen finner man eksempler på *l*-partisipp brukt i kontekster der det tidligere ble brukt aorist, slik de følgende eksemplene viser.

- (210) *Mesjaca septjabrja skopivšisja novogorodskii bojarъskii ključniki, da **vdarilisja**_{LPART.pl} v noščъ Naši že okopivšisja inichъ **pobili**_{LPART.pl}, inych, ruky poimavъ, **povesili**_{LPART.pl}, dva čeloveka da 20, a vsech ..., koichъ poimavъ **povesili**_{LPART.pl}, a inychъ **pobili**_{LPART.pl}, a inii **razbegli**_{LPART.pl}. (32.199-4.200)*

”I september, etter at de novgorodske bojarske *ključnikene*¹⁴⁴ hadde samlet seg, og de angrep om natten ... Og våre, havende samlet seg, drepte noen, tok andre til fange, hang 22 mann, og av alle ... som de hadde tatt til fange hang de, og andre slo de i hjel, og andre flyktet.”

Eksempel på tilsvarende narrativ med aoristformer finnes i krønikens tidligere deler:

- (211) *i novgorodskoi volosti mnogo **voevaša**_{AOR.3.pl}, a inych **issekoša**_{AOR.3.pl}, a inychъ vo svoju zemlu **vedoša**_{AOR.3.pl}. (15-17.117)*

”og de plyndret det novgorodske området mye, og noen hugde de ned og andre førte de til sitt land”

I tre tilfeller påtreffes konstruksjoner av følgende type:

- (212) *Toja že zimy **prestavisja**_{AOR.3.sg} vъ gradě v velikomъ Volodimerě knjazъ Feodorъ Jurъevič Šuiskoi, i **postriglsja**_{LPART.sg.m}. (28-29.202)*

”Den samme vinteren døde fyrst Fjodor Jur’evič Šuiskoi i Velikij Volodimer, og han hadde avgitt munkeløftet.

¹⁴⁴ Det later ikke til å finnes noen passende oversettelse av begrepet *ključnikъ*. Heller ikke i Sreznevskijs ordbok finnes oversettelse til MSR.

- (213) *pone že knjazъ Ioan Zvenigorodskoi prestavisja v velikom Volodiměre, v velikoi pjatokъ, i **postriglsja**_{LPART.sg.m.} (10-12.204)*
 ”For fyrst Ioan Zvenigorodskoj døde i Velikij Volodimer, på påskesøndagen, og han hadde avgitt munkeløftet.”

Hvorvidt det her dreier seg om pluskvamperfektum (at de avga et munkeløfte før de døde) eller rent narrative former, er vanskelig å avgjøre. Klenin observerer i Codex Laurentianus liknende blanding av former i tilsynelatende narrative meddelelser, der det differensieres mellom verdslige og sekulære meddelelser.¹⁴⁵ Imidlertid synes denne teorien å være lite passende i dette tilfellet, da både verbet i aorist og i *l*-partisipp dreier seg om hendelser knyttet til den religiøse sfære og tradisjonelle formler.

L-partisipp brukes for å angi enkeltstående engangshandlinger i fortid:

- (214) *I Pskovъ imъ **otvēčalъ**_{LPART.sg.m.} (25-26.165)*
 ”og Pskov svarte dem.”
- (215) *Togo že lěta **dalъ**_{LPART.sg.m.} bogъ vo Pskově chlēbъ ..., a so vsěch storonъ mirno i tišina velika.* (29-30.167)
 ”Det samme året ga Gud i Pskov korn, ..., og fra alle sider er det fredelig og en veldig stillhet.”

Vaklingen mellom verbformene *l*-partisipp og aorist kan ikke forklares i alle tilfeller. Dette kan tolkes som et tegn på at det var vilkårlig hvilken av formene som ble brukt, altså at *l*-partisippet hadde trenget inn i aorists territorium, samtidig som aorist tapte stadig mer av sin spesifikke betydning.

- (216) *I poidoša sestniki na vsъ mirъ s noži na Torgъ, a inya s luki; i **počasja**_{AOR.3.pl} (TA: počaša) strěljatisja, inii noži kolotisja; a pskoviči že tolko protivu ich ot sebě učali boronitisja, koi kamenemъ, koi drevom; tako že i samъ knjazъ Jaroslavъ pъan že i v pansyri vysed, **počalъ**_{LPART.sg.m.} strěljati.* (22-26.204)
 ”Og samer begynte å gå mot hele verden med kniv til Torg, og andre med buer. De begynte å skyte, og de andre begynte å angripe med kniv. Og pskovittene begynte å forsvare seg mot dem, noen med steiner, andre med tre; slik også fyrst Jaroslav selv (var) beruset og etter å ha trådt inn i rustningen, begynte han å skyte.”

I (216) er det samme verbet, *počati* brukt i begge setninger i eksemplet. Betydningen ser ut til å være den samme, og det later ikke til å være noen klar forklaring på hvorfor forfatteren i det ene tilfellet har valgt *l*-partisipp, og i det andre aorist. Det er i tillegg interessant at aoristformen er feilstavet - den kongruerer ikke med subjektet, som står i flertall. Dette kan antyde at aorist var en form som var fremmed for forfatteren.

¹⁴⁵ Klenin, "The Perfect Tense in the Laurentian Manuscript of 1377," 335.

I en beskrivelse av et lynnedslag finner man det følgende:

- (217) *Tako že toa že molniju toja utra zažže_{AOR.3.sg} cerkovъ v Ušitve derevjanu, svjatěi bogorodici, ikony i knigi vsja vymykaše_{AOR.3.pl} (TA:-ša), a cerkovъ vsja do světa zgorě_{AOR.3.sg}; tako že inudy tuja že molnia i bogъ vēstъ kolko pobilo_{LPART.sg.n} christianъ i chramov i derevba požglo_{LPART.sg.n}, pone že bě velika silno. (1-5.171)*
”Det samme lynet satte den morgenen fyr på trekirken tilegnet den hellige gudedeføderske i Usitva, og de bar meget hurtig ut alle ikoner og bøker, og hele kirken brant ned før soloppgang; på samme måte (var) det samme lynet et annet sted, og gud vet hvor mange kristne som ble drept, og hus og trær brant ned, for det var svært kraftig.”

Dette utdraget viser hvordan *l*-partisippformene kan beskrive en situasjon som foregår utenfor ”hovednarrativet”. Aoristformene i utdraget over gir hendelsene slik de fant sted, mens *l*-partisippet supplerer narrativet med hendelser som har funnet sted på et annet sted, et annet tidspunkt. Trolig kan denne betydningen være en som *l*-partisippet har overtatt fra imperfektum, som følge av at imperfektumformen var på vei ut av språket. Slik van Schooneveld bemerker, i det han refererer til Havránek, kunne imperfektum ha betydning av at den ledsaget et annet faktum eller handling.¹⁴⁶ Samtidig beskriver også van Schooneveld at en av de karakteristiske egenskapene til *l*-partisippet er at det refererer til en tidligere situasjon, mens aorist refererer til en situasjon forut for ytringsøyeblikket, men som danner en del av den situasjonen som beskrives.¹⁴⁷ Også Klenin avdekker i sin undersøkelse av 1377-manuskriptet av Codex Laurentianus tilfeller der *l*-partisippet overtar imperfektums territorium: ”The perfect forms [...] can be regarded as incursions into the territory of the imperfect, which typically in OR chronicle texts is used to establish the simultaneity of two events.”¹⁴⁸ Det er således en mulighet at *l*-partisippet på denne måten overtok stadig flere funksjoner i narrative kontekster.

- (218) *toa že vesne bystъ voda velika silna, napolnišasja rěki, ozěra; za mnogo lět ne byvala_{LPART.sg.f} takova voda; a po Velikoi rěke ledъ iduči christianomъ sila (sil'no) mnogo choromovъ podralo_{LPART.sg.n} i zapasovъ (za posad) sneslo, i zemli, nivы inya ledom podralo_{LPART.sg.n}, a inya vodoju pomylo_{LPART.sg.n}. (17-21.170)*
”Den samme våren var vannet svært kraftig, elver, innsjøer fylte seg, på mange år hadde det ikke vært slikt vann. og i det isen gikk langs Velikaja-elva ødela den mange hus for bøndene og ødela bosetninger og jord, dyrket mark, noe ble ødelagt av isen, og annet vasket bort av vannet.”

¹⁴⁶ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 34.

¹⁴⁷ Ibid., 88.

¹⁴⁸ Klenin, "The Perfect Tense in the Laurentian Manuscript of 1377," 337.

(218) - (220) viser situasjoner der *l*-partisippet har tatt over funksjoner hvor man kunne forventet imperfektum. I (219) vises det til to samtidige hendelser, der den ene angis med aorist (*posla*), og den andre med *l*-partisipp (*bylb*). *Kakb ešče* angir at de to hendelsene fant sted samtidig.

- (219) *Toja že oseni, mesjaca oktjabrja vb 19 denb, kakb ešče vladyka **bylb**_{LPART.sg.m} vo Pskovb, **posla**_{AOR.3.sg} bogb kaznb na grad Pskovb: zagorelosja na Usosb, u staroi stěny u Barausovb dvorě, i pogorě vsb Pskovb i cerkvi ogorěša*, (6-9.162)
 ”Den samme høsten, på den 19. oktober, mens biskopen fremdeles var i Pskov, sendte gud straff til byen Pskov: det begynte å brenne i Usos ved den gamle muren ved Barausov-gården, og hele Pskov brant og kirkene ble svartsvidde”

- (220) *ino o tomb taa gramota ot vsego svjaščēnstva iz Namakanona vypisavb i v larb položena po vašemu že slovu, kak esi samb, gospodinb, preže sego **bylb**_{LPART.sg.m} v domu svjatěi Troici i prežni tvoja bratěja, a velite i blagoslovljaete vsčhb pjati sbor s svojim naměstnikom a s našim pskovitinomv vsekia svjaščēnničeskia vešči po Namanakanonu praviti*. (26.166-2.167)
 ”havende skrevet inn annet om det fra *namakanon* av hele geistligheten, og i henhold til ditt ord er plassert i kista, som du selv, herre, og dine tidligere brødre, før dette har vært i Sv. Troica, og befal og velsign alle de fem forsamlingene med dine namestniker til å styre i henhold til *Nomokanon* i alle pskovittiske geistlige ting.”

Pluskvamperfektum

I enkelte tilfeller dreier det seg også om *l*-partisipper som har betydning av pluskvamperfektum, men der kopulaverbet har falt bort.

- (221) *I poveděše posolb na večē Pskovu, čto knjazb veliki čelobitě pskovskoe **prinjalb**_{LPART.sg.m} svoea votčiny, a čto o vladyke, a to namb dalb takovb otvėtb*:
 ”Og utsendingen berettet for Pskov i *veče*-forsamlingen, at storfyrsten hadde mottatt pskovittenes bønn for sitt område og om biskop, og han ga oss et slikt svar:”

I (221) er *l*-partisippet *prinjalb* trolig en pluskvamperfektumform der hjelpeverbet har falt bort. Begrunnelsen for dette er at formen angir en hendelse i fortid som var avsluttet forutfor en annen hendelse i fortid: først mottok storfyrsten pskovittenes henvendelse, og ga deretter et svar til sin utsending, før denne utsendingen brakte storfyrstens svar videre. Liknende viser eksempel (222), som jeg tolker til at én handling i fortid er fullført forut for en annen handling i fortid.

- (222) *Tako že prestavisja i mitropolitb moskovskyi Fedosei na Moskvu čto samb po svoei voli dobrovolno **ostavilb**_{LPART.sg.m} mitropolju* (29-31.202)
 ”Slik døde også den moskovittiske metropolitten Fedosii i Moskva, som selv frivillig hadde forlatt metropolen.”

Tvilstilfeller

I tolkningen av *l*-partisippene er det ofte vanskelig å avgjøre hvorvidt det er en narrativ form, background/*experiential*- eller resultativperfektum. I det følgende eksemplet mener jeg man kan avdekke flere betydninger hos *l*-partisippene som brukes.

- (223) *a těch čelovekŭ 7-mi, kotorych molnia opalila* LPART.sg.f. *4 čeloveki otvoločili* LPART.pl. *a tri čeloveki taki do smerti zarazilo* LPART.sg.n. *a inii v gridnicaen* LPART.pl. *byli* LPART.pl. (15-18.171)
”og av de 7 menneskene som lynet hadde rammet, ble 4 menn leget, og 3 mennesker ble rammet til døde, og de andre som ikke var i *gridnicaen*¹⁴⁹, er alle ved god helse.”

Formen *opalila* kan være en pluskvamperfektumform uten hjelpeverb. Det dreier seg om en avsluttet hendelse i fortid, som har gitt et resultat. I tillegg fant denne hendelsen sted forut for andre hendelser i fortid. *Otvoločili* anser jeg for å være en resultativ/perfektum, på bakgrunn av at det dreier seg om en situasjon der en endring fra én tilstand til en annen er inherent i verbet. Den resultative tilstanden, altså at de er leget, er gyldig i ytringsøyeblikket. Formen *zarazilo* kan også tenkes å være resultativ/perfektum, siden også her utgår en endret tilstand. Imidlertid er det ingen klar relevans i nåtid når det gjelder denne formen. Til slutt klassifiserer jeg *byli* som narrativ, da det ikke er konnotasjoner hverken av relevans i nåtid eller resultat i nåtid. Ei heller viser formen til et ubestemt tidspunkt i fortid, men snarere til et tidspunkt som er presentert tidligere i teksten, nemlig da lynet slo ned i *gridnicaen*. Imidlertid kan det tenkes at formen *byli* er en *background/experiential* perfektum, da den danner bakgrunn for de andre hendelsene som beskrives.

5.3.5 Oppsummering av del 3

Tabell 23 viser at fordelingen av fortidsformene i PL3 stadig er i endring. Særlig later dette til å gjelde hjelpeverb. I denne delen av krøniken er det registrert kun 3 pluskvamperfektumformer bestående av hjelpeverb *byti* og *l*-partisipp. Dette skyldes tendensen til bortfall av hjelpeverbet. Denne tendensen rammer ikke bare pluskvamperfektum, men også perfektum. Av de registrerte perfektumformene er det kun 18 tilfeller med hjelpeverbet *byti* bøyd i presens. Bortfallet av hjelpeverb kan føre til at *l*-partisipper med pluskvamperfektum-betydning er registrert som *l*-partisipper. Dette viser blant annet eksempel (221) - (222).

¹⁴⁹ *Gridnica* oversettes av Sreznevskij til ”большой покой для собрания (дружины?)”. I mangel av en bedre oversettelse på norsk, velger jeg å bruke *gridnica* også i oversettelsen.

De syntetiske verbformene aorist og imperfektum, som var de mest fremtredende formene i gammel-kirkeslavisk, utgjør nå stadig færre av de registrerte formene. Særlig gjelder dette imperfektum. I del 1 og 2 av PL3 utgjorde imperfektum henholdsvis 10,38 % og 3,23 % av de registrerte formene. I del 3 stod imperfektum kun for 1,76 %. Statistikken vitner således om at imperfektum som verbform er i ferd med å svekkes. Når det gjelder aorist, har forekomsten av formen sunket fra om lag 78 % i del 1, til 48,48 % i del 3. Fremdeles er aorist brukt korrekt som narrativ tempus i en rekke tilfeller, både i handlingskjeder og som enkeltstående form. Det viser eksempel (166). Imidlertid later det til at *l*-partisippet i en rekke tilfeller, eksemplifisert blant annet i (210), har overtatt funksjoner tidligere forbeholdt aorist. Denne tendensen finner man også i de to foregående delene av krøniken.

I PL3 er det eksempel på alle lesningene av perfektum, slik de er beskrevet i del 4.3.3 av oppgaven. Økningen i narrativ bruk av *l*-partisippet er svært merkbar. De narrative *l*-partisippene, som er som rene fortidsformer å regne, utgjør i denne delen 75,45 % av *l*-partisippene, mot 59,05 % og 70,42 % i henholdsvis del 1 og 2.

5.4 Del 4 (1478 - 1568)

Aorist	Imperfektum	<i>L</i> -partisipp	Pluskvamperfektum	Totalt
410	17	588	5	1020
40,20 %	1,67 %	57,65 %	0,49 %	100,00 %

Tabell 27: Fortidsformer, del 4

5.4.1 Pluskvamperfektum

I denne siste fjerdedel av teksten er det registrert 5 fullstendige pluskvamperfektumformer, men man må ta i betraktning at det blant *l*-partisippene kan være elliptiske pluskvamperfektumformer. Disse diskuteres under kapittel 5.4.4. De følgende eksemplene viser pluskvamperfektumformer som har betydning av en handling avsluttet forut for en annen handling i fortid:

- (224) *i jako že napisano v Pakalipsei, glava 54: pjatъ bo carevъ minulo, a šestoi estъ, no ne ubo **be prišlo**_{PLUS.3.sg}, no se abie uže nastalo i pride (4-6.231)*
 ”og slik er det skrevet i Apokalypsen, kapittel 54: for fem konger har vært, og den sjette er nå, men en har ennå ikke kommet, men denne har tredd inn og kommet.”

I denne delen er det registrert 3 tilfeller av pluskvamperfektum med *l*-partisipp av hjelpeverbet *byti*. Van Schooneveld mener disse formene karakteriseres av dobbel retrospekt.¹⁵⁰

- (225) *Carevy i velikogo knjazja voevody, kotoryi **byli zbiralisja**_{PLUS.3.pl} na Litvu, kak Litva ot Tarbas^o otošla, knjaz^o Vasilei Glin^oskoi da knjaz^o Petr^o Serebrjanoi, i inyja voevody chodili voevati za vel^ojan^o (24-27.241)*
 ”Tsar storfyrstens hærførere, som hadde samlet seg mot Litauen, mens Litauen gikk ut fra Tarbas, fyrst Vasilij Glinskij og fyrst Petr Serebrjanyj og de andre hærførerne gikk for å krige mot veljanerne”
- (226) *A ot Polteska knjaz^o veliki pošol na drugoi neděli velikogo posta k Moskvě, a kotorya **byli v^o gorodě žili**_{PLUS.3.pl} ljudi židove, i knjaz^o veliki velěl ich^o i s sem^objami v vodu v rečnuju v^ometati (9-11.244)*
 ”Og fra Poltesk la storfyrsten den andre uken av fasten i vei til Moskva, og jødene, som hadde bodd i byen, befalte storfyrsten å kaste i elvevannet med deres familier”

5.4.2 Imperfektum

Imperfektum utgjør i denne delen av krøniken 1,67 % av de registrerte formene, med 17 forekomster. Av disse er det registrert imperfektum med flere betydninger, deriblant distributiv betydning:

- (227) *byst^o mor^o v Velikom^o Novegorodě: **mrjachut**_{IMPF.3.pl} bo starya muži i ženy i molodyja dětki, (21-22.217)*
 ”Det var pest i Velikij Novgorod: for gamle menn og kvinner og unge barn døde”
- (228) *togo že lěta byst^o mor^o velik^o vo Pskove ...: **mrjachu**_{IMPF.3.pl} bo mnogo mužei i žen i malych detei. (1-3.225)*
 ”Det samme året var den en kraftig pest i Pskov...: for mange menn og kvinner og unge barn døde.”

Imidlertid er det også tilfeller der det ville vært naturlig å forvente nettopp imperfektum av distributiv karakter, men der det i stedet er brukt andre verbformer:

- (229) ***mrjachu**_{IMPF.3.pl} bo mnogie svjaščennicy i dijakony, mladye, a starye bog^o **sobljudaše**_{IMPF.3.sg}, ..., **mroša**_{AOR.3.pl} togda mnogie prostya ljudi železoju. (7-10.233)*
 ”Ti mange geistlige og diakoner døde, unge, men de gamle sparte Gud,..., samtidig døde mange vanlige mennesker med byller.”

I eksempel (229) er de to imperfektumformene *mrjachu* og *sobljudaše* som forventet. Imidlertid ville det være naturlig å forvente at også i siste leddsetning i eksemplet over burde verbet *mroša* stått i imperfektum, slik som i setningens første del og i eksempel (227) og

¹⁵⁰ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 136.

(228) over. Et karakteristisk trekk hos imperfektum er at formen ofte brukes for å danne bakgrunn for en handling. I de første delene av PL3 later det ofte til at imperfektum brukes i tilknytning til adverb som *togda*. Samtidig synes også pronomenet *mnogie* ofte å assosieres med imperfektum, trolig er dette knyttet til imperfektums distributive karakter. På bakgrunn av dette, kunne imperfektum vært den forventede tempus i eksempel (229). At aorist er brukt, kan tyde på forvirring rundt bruken av imperfektum som tempus.

Imperfektum brukes ofte for å utdype, og omtales av den grunn ofte som en deskriptiv verbform. Van Schooneveld beskriver hvordan imperfektum gir detaljer som illustrerer narrativet: "[...] the imperfect gives an illustrative detail, which by virtue of being a detail in the larger framework, stops for a moment the chain of events."¹⁵¹ De følgende eksemplene demonstrerer dette:

- (230) *Mesjaca marta javilasъ звѣзда kopeinymъ obrazomъ s templago větra, meži poludne i zapada, i dniju i noščiju **chožaše**_{IMPF.3.sg} kъ vostoku i ne po mnogu **postupaše**_{IMPF.3.sg} k severu, vesъ mesjacъ marta.* (15-18.233)
 ”I mars måned viste det seg en stjerne med spyd-form fra varm vind, mellom syd og vest, og om dagen og natten gikk den østover, og ikke så lenge beveget den seg mot nord, hele mars måned.”
- (231) *Togo že lěta... bystъ znamenie: togo města, gde звѣзда byla na nebesi, javisja jako zmii obrazomъ, bez glavy **stojaše**_{IMPF.3.sg} stanъ nedaleče ot zemlja na nebe, i zrjaščimъ ljudemъ, ino jako chobot chvostъ **zbiraše**_{IMPF.3.sg}, i bystъ jako bočka, i spade na zemlju ognem, i bystъ jako dym po zemli, i podna ju, a **stojaše**_{IMPF.3.sg} s čjasъ.* (18-23.233)
 ”Det samme året... var det et tegn: på det stedet, der stjernen hadde vært på himmelen, viste det seg liksom med slangeskikkelse, uten hode stod _ ikke langt fra jorden på himmelen, og mens folkene så, var det som om _ forente halen, og det var som en tønne, og den falt til jorden med flammer, og det var liksom røyk langs jorden; og den sto en stund.”
- (232) *bystъ znamenie na nebesi...to znamenie ne na dobro, **projavljaše**_{IMPF.3.sg} kaznъ, na gradъ božii gněv, jako ognemъ osudi bogъ grad Pskov.* (32.241-4.242)
 ”Og det var et tegn på himmelen: det tenget var ikke godt, det varslet en straff, Guds vrede mot byen, slik som med flammer Gud førte dom over byen Pskov.”

Bruken av imperfektum i eksemplene over sammenfaller med det van Schooneveld karakteriserer som bruk av imperfektum i dens deskriptive funksjon: ”Obviously the imperfect is particularly likely to give a picturesque presentation of an event, since, by

¹⁵¹ Ibid., 55.

denoting coordination with a given episode, it retards the flow of events, concentrating our attention upon a particular event.”¹⁵²

5.4.3 Aorist

Slik tabell 27 viser, er ikke lenger aorist den mest representerte verbform i denne delen av krøniken, men utgjør kun 40,20 % av de registrerte fortidsformene. *L*-partisippet står derimot for over halvparten av de registrerte tilfellene, med 57,65 % av totalt antall registrerte former. Det er dermed av interesse å undersøke i hvilke tilfeller *l*-partisippet har tatt over aorists funksjoner. Samtidig har jeg også i oppgavens tidligere deler viet enkelte verb spesiell interesse. Jeg vil også her se nærmere på bruken av disse verbene.

Aorist, som i sin enkleste form kun angir at en handling fant sted i fortid, uten å vektlegge eksempelvis på hvilken måte eller hvor lenge handlingen varte, er fremdeles bredt representert i flere tilfeller i krøniken:

- (233) *Toja že zimy **bystb**_{AOR.3.sg} gromъ i molnia, mesjaca dekabrja 26, noščiju.* (19-20)
”Den vinteren var det torden og lyn om natten den 26. desember.”
- (234) *Carъ i velikii knjazъ Ioannъ Vasilъevičъ vseja Rusii **vzja**_{AOR.3.sg} grad Kazanъ, oktjabrja v 2 denъ.* (25-26.233)
”Tsar og storfyrste Ivan Vasil’evič av hele Rus’ tok byen Kazan’ den 2. oktober.”
- (235) *Sentjabrja **vzjaša**_{AOR.3.pl} maistrъ nemeckii s Litvoju Pernav gorodok nazad u svěiskich Němecъ.* (18-19.248)
”I september tok den tyske ordens mester sammen med Litauen tilbake landsbyen Pernov fra svenskene.”¹⁵³

En rekke enkelthandlinger kan stå i samme kontekst, uten at handlingene er tilknyttet hverandre:

- (236) *Togo že lěta **bystb**_{AOR.3.sg} morъ velikъ vъ Pskvě; togda **postaviša**_{AOR.3.pl} 2 cerkvi.* (28-30.223)
”Det samme året var en kraftig pest i Pskov; på den tiden bygde de 2 kirker.”
- (237) ***Chodiša**_{AOR.3.pl} na Sveju. Togo že lěta **vzjaša**_{AORPL3} Sveici Ivanъgorod protivъ Rugodiva.* (15-16.224)
”De gikk mot Sverige. Det samme året tok svenskene Ivangorod mot Rugodiv.”¹⁵⁴

¹⁵² Ibid., 45.

¹⁵³ *Němьсь* brukes her i betydningen ”название всякого чужого народа, который язык непонятен, иностранцы”, en definisjon hentet fra Sreznevskijs ordbok. Jeg har derfor ganske enkelt valgt å oversette *svěiskich Němecъ* som ”svenskene”.

¹⁵⁴ Rugodiv er et foreldet gammelrussisk navn på byen som i dag heter Narva.

I de første delene av krøniken ble ”formel-aktige” konstruksjoner, altså tradisjonelle vendinger som omtaler fødsel, død og giftermål, kun brukt med verb i aorist. Det dreier seg eksempelvis om verbene *prěstavitisja* og *roditisja*. I fjerde del av PL3 er det registrert bare én *l*-partisippforekomst av *prěstavitisja*, de resterende 10 tilfellene er aorist:

- (238) *Toi že vėsny naměstnik velikogo knjazja Ivanъ knjazъ Stryga **prestavisja**_{AOR.3.sg}*
(25-26.217)
”Den samme våren omkom storfyrstens *namestnik* fyrst Ivan Striga”

Blant en rekke *l*-partisippformer som rapporterer om krigshendelser, står verbet *prěstavitisja* i aorist. Det er også, ifølge fotnoter i PL3, én linje som står tom både før og etter meddelelsen om tsarinaens død. Dette kan tyde på at nedtegnelsene er skrevet inn på forskjellige tidspunkt.

- (239) *I gosudarъ carъ i velikii knjazъ velělъ Lamošku kazniti na Moskvě, a inych Nemecъ vo Pskove kaznili za protivnoe slovo i za to, što onъ voevalъ. chodilъ k gorodom po oseni kъ Jurъevu i k Laisu, i našim voevodam i voisku zla mnogo sodělalъ. Togo že lěta 7068-og, avgusta vъ 7, **prestavisja**_{AOR.3.sg} carica velikaja knjaginja Anastasia. Mesjaca avgusta 21...gorod Velъjanъ vzjali...* (16-23.239)
”Og herren tsar og storfyrst befalte å henrette Lamoška i Moskva og de henrettet de andre tyskerne i Pskov for fiendtlige ord og for det at han hadde kriget, gikk han til byen Jur’ev og til Lais på høsten og han gjorde mye ondt mot våre hærførere og krigere. Det samme året, 1560, den 7. august, døde tsarinaen storfyrstinne Anastasia. Den 21 august tok veljanerne byen...”

I et annet tilfelle brukes verbet to ganger i samme ytring. Her er både aorist og *l*-partisipp av samme verb. Taube observerer at veksling mellom *l*-partisipp og aorist ofte forekommer i repetisjon¹⁵⁵:

- (240) *Togo že lěta knjazъ Eroslavъ **prestavisja**_{AOR.3.sg} vo Pskvē, i položiša ego u svjatya Troici, taže i knjaginja ego i synъ ego **prestavilisja**_{LPART.pl} i položeni u svjatego Ioana na Zaveliči.* (31.223-2.224)
”Det samme året døde fyrst Eroslav i Pskov, og de plassert ham i Svjataja Troica, på samme sted der fyrstinnen og sønnen hans hadde omkommet, og plassert i Svjatyj Ioan i Zavelič’e.”

Sammenliknet med resten av PL3, er det interessant å merke seg at verbet *prěstavitisja* kun i ett av 52 tilfeller står i *l*-partisipp:

	Aorist	<i>L</i> -partisipp	Totalt
Prěstavitisja	51	1	52

Tabell 28: Verbet *prěstavitisja*

¹⁵⁵ Taube, "On the Penetration of the Perfect into the Russian Narrative System," 124.

Dette kan således tyde på at verb med et semantisk innhold som gjør at det ofte brukes i tradisjonspregede, formelaktige konstruksjoner beholder de tradisjonelle tempora bedre enn verb som eksempelvis brukes for å angi verdslige handlinger.

Det samme gjelder verbet *rodisja*. Dette verbet er registrert 4 ganger, alle i den siste del av krøniken. Her er det registrert to tilfeller av aorist, og to *l*-partisipper. Det er imidlertid interessant at aoristformen brukes i nedtegnelser knyttet til fødsler, mens *l*-partisippformen er brukt i betydningen ”å vokse” når det gjelder korn.

- (241) *V lěto 7038. Mesjaca avgusta 25, nošči čas 6, **rodisja**_{AOR.3.sg} ospodarъ našъ Ivan Vasilъvič knjazъ velikii.... V lěto 7041. **Rodisja**_{AOR.3.sg} ospodarju našemy drugoi synъ knjazъ Georgei.* (21-26.227)
 ”År 1530. Den 25. august, klokken seks på natten, fødtes vår herre storfyrste Ivan Vasil’evič... I år 1533. Til vår herre fødtes en annen sønn, fyrst Jurij.”

- (242) *To že lěta bylo sucho, jarovoi chlēbъ ne **rodilsja**_{LPART.sg.mv}* (16.240)
 ”Den sommeren var det tørt, vårkornet vokste ikke,”

- (243) *a na lěte bylo doždivo v senokosъ i v žatu; a rožъ žati počinali v bogoroditckoi postъ pozdni, a rožъ chuda **rodilasja**_{LPART.sg.f}* (6-8.243)
 ”og på sommeren var det regnfylt i slåttonna og høstingen, og de begynte å høste rugen sent i Uspenskij-fasten, og rugen vokste dårlig,”

En rekke aoristformer kan samordnes slik at de gjengir handlingenes forløp suksessivt. Dette forekommer i stor grad gjennom hele krøniken, også i denne siste delen, til tross for at *l*-partisippet i stadig større grad overtar også denne funksjonen. I del 4.3.2 av oppgaven presiseres det hvordan suksessive aorister ikke nødvendigvis angir suksessive handlinger. Van Schooneveld understreker at konnotasjoner av suksessivitet utgår av konteksten.¹⁵⁶

- (244) *Togo že mesjaca 20... **priidoša**_{AOR.3.pl} mesterъ sъ vseju siluju svoeju kъ Pъskovu, i **staša**_{AOR.3.pl} stanom na Zaveličkom poli, i pъskoviči sami **zažgoša**_{AOR.3.pl} Zaveličъja;* (22-25.221)
 ”Den 20. den samme måneden ankom mesteren med hele sin hær til Pskov, og de stod med leiren ved Zavelič’e-sletten, og pskovittene selv brant ned Zavelič’e.”
- (245) *I v Nemeckuju zemlju **chodiša**_{AOR.3.pl} za Rugodivъ, i Nemecъ **pobiša**_{AOR.3.pl} rugodivcovъ, inychъ **issekoša**_{AOR.3.pl} a inychъ rukami poimavše s soboju ichъ **privedoša**_{AOR.3.pl} k velikomu knjazju, i na Moskvu mnogo Čjudi **povědoša**_{AOR.3.pl} i mnogo dobytku **dobyša**_{AOR.3.pl}.* (13-16.217)
 ”Og de gikk inn i det tyske land ved Rugodiv, og tyskerne slo folkene fra Rugodiv, noen hugde de ned, og etter å ha tatt andre til fange med hendene, førte

¹⁵⁶ Schooneveld, *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*: 27.

de dem med seg til storfyrsten og de førte mange tsjudere til Moskva, og de ervervet seg mye bytte.”

Det er særlig interessant at gjennom hele teksten finner man handlingskjeder med innhold tilnærmet lik som i eksemplet over. Dette viser det følgende eksemplet, hentet fra del 1:

- (246) ...*i abie Nemci ne uspěša*_{AOR.3.pl} *ničto že, ovichъ izbiša*_{AOR.3.pl}, *a inii ustremišasja*_{AOR.3.pl} *na běg, a inychъ izymavše vo Pskov privedoša*_{AOR.3.pl} *issěkoša*_{AOR.3.pl}. (2-4.95)
”Og plutselig lyktes ingenting tyskerne, noen drepte de, og andre la på flukt, og andre, etter å ha tatt dem til fange, førte de til Pskov, og de hugg dem ned.”

I del 3 og 4 av PL3 finner man liknende narrative handlingskjeder med *l*-partisipp.

- (247) *A Vasilba Onanina tu poimavъ, a na večē isbšekli*_{LPART.pl} *topori v častbe, a inychъ zapovedali*_{LPART.pl}... (15-16.209)
”Og etter å ha tatt Vasilij Anan’in der, og i *veče*-forsamlingen hugde de ned i deler med øks, og de andre befalte de...”

Det samme verbet brukt i en narrativ handlingskjede med *l*-partisipp er vist i (249), hentet fra del 4. Dette vitner om at *l*-partisippet trenger inn i kontekster der aorist tidligere var den dominerende verbform.

Handlingens rekkefølge og forløp signaliseres gjennom bruken av aspekt:

- (248) *I poechaše*_{AOR.3.pl} (*TA: poechaša*) *voevody knjazja velikogo sъ vseju siluju... voevati Nemecъkoi zemli... i byli v Nemeckoi zemli 4 nedeli, i vzjaša*_{AOR.3.pl} *neměckogo goroda 2..., i mnogo dobra is tychъ gorodovъ vynosisja*_{AOR.3.pl} (*TA: vynosiša*) *ot zlata i ot srebra, ... a Nemecъ i Čjuchnovъ meči issekoša*_{AOR.3.pl}, *i inychъ živych rukami poimaša*_{AOR.3.pl}, ... *i priechaša*_{AOR.3.pl} *vъ Pskvъ vsi dobri zdorovi, i privezoša*_{AOR.3.pl} *s sobuju mnogo dobra*, (8-16.223)
”Og storfyrstens hærførere med hele hærstyrken la i vei for å krige det tyske land, og de var i tyskernes land 4 uker, og de tok to tyske byer og bar ut mye bra gull og sølv fra de byene... og med sverd hugde de ned tyskere og tsjudere, og andre tok de til fange i live... og de ankom Pskov ved god helse, og brakte med seg mye bra.”

Det er i denne delen av krøniken 9 tilfeller av konstruksjoner med *byti* og partisipp på *-n/-t*. I motsetning til i krønikens tidligere deler, der også konstruksjoner med hjelpeverbet i *l*-partisipp, er det i denne delen kun registrert kombinasjonen med passivpartisipp på *-n/-t* og aorist av *byti*.

- (249) *Postavlena bystb*_{PASS.3.sg} *cerkovъ...* (15.227)
”Kirken ble reist...”
(250) *Togo že lěta sovršēna bystb*_{PASS.3.sg} *cerkovъ v Krypeckom monastyre* (4.235)
”Det samme året ble kirken i Krypeckij-klosteret fullført”

- (251) *knjazb velikii ženisja, ..., i byša věnčany*_{PASS.3.pl} ... (1-3.231)
 ”Storfyrsten giftet seg, ... og ble kronet ...”

5.4.4 L-partisipp

I siste del av krøniken er det registrert 588 *l*-partisippformer. Disse utgjør således 57,65 % av de registrerte formene. Til sammenlikning utgjør aoristformene 40,20 %, med 410 registrerte forekomster. Med denne statistikken som bakgrunn kan man se at den ledende tempus nå er *l*-partisippet, i motsetning til krønikens første del, der *l*-partisipp kun utgjorde 10,28 %, mens aorist stod for hele 78,45 % av formene. Det er også interessant å merke seg at ingen av *l*-partisippformene i denne delen av krøniken har hjelpeverb i presens.

	B/E	K	N	Plus	R/P	TVIL	Totalt
Totalt	10	7	523	22	9	17	588
	1,70 %	1,19 %	88,95 %	3,74 %	1,53 %	2,89 %	100,00 %

Tabell 29: Fordeling av *l*-partisipper, del 4

Narrative *l*-partisipper.

I denne delen av teksten er det en klar økning i narrative *l*-partisipper - 88,95 % av de registrerte tilfellene er narrative former. I oppgavens kapittel 3.6.4 er det beskrevet hvordan aorist var den umarkerte fortidsform, og således enten presenterte en enkel hendelse i fortid uten å vektlegge hvordan eller hvor lenge handlingen foregikk, eller ble brukt for å angi en rekke etterfølgende handlinger. Aorist beskrives derfor ofte som den narrative formen *per se*. Det er dermed en interessant utvikling at *l*-partisippet i denne delen av teksten i 88,95 % av tilfellene har en narrativ funksjon i teksten. Imidlertid er det ikke slik at *l*-partisippet er enerådende som narrativ tempus, da det i samme del av teksten er registrert 411 aorist-former.

L-partisippet står alene og angir en enkelthandling avsluttet i fortid:

- (252) *Priechalb*_{LPART.sg.m} *knjazb velikii knjazb Ivanb Vasilbevič, mesjaca dekabrja 2, ... s Moskvj v Velikoi Novgorod...* (13-15.218)
 ”Storfyrste Ivan Vasil’evič ankom den 2. desember... fra Moskva til Velikij Novgorod.”
- (253) *A togdy zima byla*_{LPART.sg.f} *dobře snežna.* (3.235)
 ”Og den vinteren var det godt med snø.”
- (254) *Toe že vesny, v velikii post, Sěbež gorod vygorělb*_{LPART.sg.m}, *i s stěnoju, i Gdov gorod vygorělb*_{LPART.sg.m}. (29-31.238)

”Den samme våren, under fasten, brant byen Sebež ned, med muren, og byen Gdov brant ned.”

- (255) ...*bystъ grom velikъ ot sěvera i molnia, na ozere lovcy skazyvali*_{LPART.pl} (3-4.241)
 ”det var et kraftig drønn fra nord og lyn på sjøen, fortalte fiskerne”

- (256) *Toe že zimy i naši voevody velikogo knjazja iz Nevlja i iz Polocka litovskichъ ljudei pobivali*_{LPART.pl} (22-24.245)
 ”Den samme vinteren slo våre, storfyrstens hærførere, litauerne fra Nevl’ og Polock”

I mange tilfeller danner *l*-partisippene narrative handlingskjeder. Disse består i noen tilfeller av kun *l*-partisipper, mens de i andre tilfeller er en kombinasjon av narrative *l*-partisipper og aorister:

- (257) *Se že viedevъ knjazъ Vasilei Šjuiskoi neustroenie ich i velikoi mjatežъ, i čelom imъ udarja, i čelovanie krestnoe složa, i u nichъ vyede*_{AOR.3.sg} *vonъ iz grada, i velikomu knjazju priečavъ čelom bil*_{LPART.sg.m} *i krestъ celovalъ*_{LPART.sg.m} *i on ego prinjalъ*_{LPART.sg.m} (30-34.214)

”Etter at fyrst Vasilij Šjuiskoi hadde sett denne uordenen deres og deres store uro, i det han henvendte seg til dem, og han nektet å utføre eden, og han reiste hos dem ut av byen, og havende ankommet til storfyrsten, henvendte han seg og sverget ved korset og han tok i mot ham.”

- (258) *I pri posle velikogo knjazja, mesjaca genvarja, ..., prigonivъ izgonom Nemcy na chrestnomъ celovanii, mesterovy ljudi da arcybiskupli, da Vyšegorodokъ vzjali*_{LPART.pl} *da i stěnu sьzgli*_{LPART.pl} *i cerkovъ v gorode ... a mužei i ženъ i dětokъ malychъ meči issekli*_{LPART.pl} *a Nemec palo*_{LPART.sg.n} *v gorodkě 50; a inii pogoreli*_{LPART.pl} *ot ognja něstъ čisla; (30.218-4.219)*

”og ved storfyrstens utsendingen, i januar, etter at tyskerne hadde jaget tyskerne etter svergingen ved korset, mesterens menn og erkebiskopen og de tok Vyšegorod, og de brant opp murene og kirken i byen... og de hugde ned menn, kvinner og små barn, og av tyskerne falt 50 i landsbyen, og andre brent av ilden er ikke tall.”

De narrative *l*-partisippene i eksemplet over etterfølges av en handlingskjede i aorist:

- (259) *I posadniki pskovъskii večē zzzvonili*_{LPART.pl...} *i poechaša*_{AOR.3.pl} *posadniki i muži pskoviči toi noči i na zavъtrěja mnogo poechali*_{LPART.pl...} *I priečaše*_{AOR.3.pl} *posadniki i pskoviči k gorodišče, aže Nemcy pročъ v zemlju svoju poběgoša*_{AOR.3.pl} *i posadniki pskovъskii i pskoviči poslaša*_{AOR.3.pl} *gramotu k voisku: (6-11.219)*
 ”og de pskovittiske posadnikene kalte sammen *veče* ... og posadnikene og de pskovittiske mennene reiste den natten, og morgenen etter hadde mange reist... Og posadnikene og pskovittene ankom Gorodišče, mens tyskerne flyktet bort til sitt land, og de pskovittiske posadnikene og pskovittene sendte et *gramota* til hæren.”

Det later således til at man varierte mellom å bruke aorist- og *l*-partisippformer i narrative handlingskjeder. Videre er det også interessant å merke seg formen *priečaše*, som har

endelsen -še. Denne endelsen hører egentlig til imperfektum 2/3.p.sg, men i flere tilfeller blandes den med aorist 3.p.pl-endelsen -ša. At det i dette tilfellet dreier seg om en flertallsform, vitner subjektet *posadniki* (pl. av *posadnikъ*) om. Denne vaklingen når det gjelder aorist- og imperfektum-ender kan vitne om at formene ikke lenger er en naturlig del av skribentens ordforråd.

Veksling mellom aorist og *l*-partisipp ser man også i (262) og (263):

- (260) *Togo že lěta posle Troicyna dni **chodili**_{LPART,pl} voevati knjazъ Ondrěi Kurbskoi da knjazъ Petrъ Gorenskoi i inye voevody i **voevali**_{LPART,pl} mnogo Německoi zemli; i **prichodili**_{LPART,pl} na nich Němcy ot Kolyvanja, i **pobiša**_{AOR,3,pl} Němecъ.* (4-7.239)
 ”Det samme året etter første pinsedag gikk fyrst Andrej Kurbskij og Petr Gorenskij for å krige, og andre hærførere, og de kriget mye i det tyske land, og tyskerne gikk mot dem fra Tallinn, og de drepte tyskerne.”

- (261) ***Prichodili**_{LPART,pl} litovskia ljudi vъ Pskovščinu ot ot [sic!] Ulecha gorodka, pskovskia volosti **vyvoevali**_{LPART,pl} ... na sědjačich¹⁵⁷ **prišli**_{LPART,pl} bez vědoma, i polonu mnogo **vzjaša**_{AOR,3,pl} skota, ljudei **posěkoša**_{AOR,3,pl} i cerkvi **požgoša**_{AOR,3,pl} ..., sia běda **sъstalasja**_{LPART,sg,f} sentjabrja.* (22-26.243)
 ”Litauiske folk kom til Pskovščina fra landsbyen Ulech, de herjet det pskovittiske området med krig, de ankom på _ uten viten, og de tok mange fanger, buskap, de hugde ned menn og satte fyr på kirker... denne nød begynte i september.”

På samme måte som aorist danner handlingskjeder som beskriver suksessive handlinger, gjør også *l*-partisippet det i denne delen av teksten:

- (262) *A po tě obrazy čjudotvornyja carъ i velikii knjazъ **velěl**_{LPART,sg,m} bogomolъcu svoemu archiepiskopu Piminu poslati iz Novagoroda ... i po ego gosudarevu nakazu okolo gradovъ Ivanjagoroda i Rugodiv so kresty **chodili**_{LPART,pl} i molebny **pěli**_{LPART,pl} i cerkvi **svjaščali**_{LPART,pl} i za těmi obrazy i do Novagoroda **poslědovali**_{LPART,pl}.* (2-9.236)
 ”Og på den samme måten befalte den undergjørende tsar og storfyrste sin person i forbønn, erkebiskop Pimin, å sende fra Novgorod... og i henhold til befalingen til hans herre rundt byene Ivangorod og Rugodiv gikk de med kors, og de sang bønner, og velsignet kirken og på samme måte fortsatte de til Novgorod.”
- (263) *Togo že lěta **chodili**_{LPART,pl} toronščiki v Nemeckuju zemlju, i mnogo **voevali**_{LPART,pl} zemli, i polonu i životny **gonjali**_{LPART,pl} iz zemli mnogo, a inych Němci **pobivali**_{LPART,pl}.* (1-5.239)
 ”Den samme sommeren gikk de frivillige til det tyske landet, og de kriget mye i landet, og mange fanger og husdyr jagde de fra landet, og de slo de andre tyskerne.”

¹⁵⁷ Tilsynelatende finnes det ingen oversettelse av begrepet *sědjačich*. Jeg blir derfor nødt til å la dette begrepet stå uoversatt.

- (264) *A po lbyne dni **chodil**_{LPART.sg.m} iz Smolenbška knjazb Petr^o Serebrjanoi pod Mstislavb, i ljudei litovb^oskych zastavy **pobili**_{LPART.pl} i jazykov **poimali**_{LPART.pl} da knjazb Vasilei **chodil**_{LPART.sg.m} voevati do Drusy i do Dviny; i zdorovo **vyšli**_{LPART.pl} na Opočku.* (32.242-3.243)

”Og på dagen for profeten Elia gikk fyrst Petr Serebrjanyj fra Smolensk til Mstislavl’, og de drepte litauiske folk og tok folk, og fyrst Vasilij gikk for å krige helt til Drusa og Dvina, og de gikk friske ut til Opočka.”

Vaklingen mellom aorist og *l*-partisipp forekommer også ved bruk av ett og samme verb:

- (265) *...v to vremja posle oběda **pogorē**_{AOR.3.sg} u Pskova posad..., i monastyri **pogorēli**_{LPART.pl} i cerkvi,* (8-10.241)
”og samtidig etter middag begynte det å brenne i festningen i Pskov, og klostre og kirker brant”

- (266) *V lěto 7030... i **postaviša**_{AOR.3.pl} cerkovb svjatogo Varlama podle vsemlostivago Spasa...i paki **postaviša**_{AOR.3.pl} druguju cerkovb...
V lěto 7032. **Postavlena bystb**_{PASS.3.sg} cerkovb svjatogo Dmitrēa za Domantovoju stenoj; a tu cerkovb **postavilb**_{LPART.sg.m} vb Pskovē knjazb Aved, a vo svjatom kreščeni Dmitrei, pervuju kamenu s kirpičem^o. Togo že lěta **postaviša**_{AOR.3.pl} Makar^oby archiepiskom v Velikoi Novbgorod i Pskvb.* (5-19.227)
”I år 1522... og de reiste en kirke viet den hellige Varlam ved siden av Den barmhjertige frelser... og igjen bygde de en annen kirke...
I år 1524. En kirke viet St. Dmitrij ble bygget bak Dovmont-muren; og fyrst Aved, i det hellige døpt Dmitrij, bygde den kirken, med den første mursteinen. Det samme året bygde erkebiskop Makarij i Velikij Novgorod og Pskov.”

Moshe Taube beskriver i artikkelen ”The penetration of the perfect into the Russian narrative system” hvordan *l*-partisippet ofte brukes når det dreier seg om en gjentakelse av det semantiske innholdet i hovedverbet eller et partisipp: ”The specific value of the perfect as a weakened predicate appears neatly in repetition”¹⁵⁸. Dette er en mulig forklaring på vaklingen i bruk av verbformene i (266).

Background/experiential

Av de 505 *l*-partisippformene mener jeg 10 kan karakteriseres som bakgrunn/*experiential*. Det følgende eksemplet refererer til handlinger som har funnet sted i fortid, men det eksakte øyeblikk i fortid er ikke gitt. Dette er karakteristisk for *experiential*-lesning av perfektum.

- (267) *Togda bo i k Opočke posla^ob knjazb velikei voevod 2000 voi, Saltana radi Sukinych^o, toi bo Saltan^o pošl^onnik mnogo **tvorilb**_{LPART.sg.m} zla,* (20-22.232)
”Samtidig sendte storfyrsten hærfører med 2000 soldater til Opočka, på grunn av Saltan Sukinyj, for denne tollmannen Saltan har gjort mye vondt,”

¹⁵⁸ Taube, "On the Penetration of the Perfect into the Russian Narrative System," 124.

- (268) *I Tarbas gorodokъ zdalsja i Ruja, togda že i Polčevъ gorodokъ pokinuvъ Němci **vybegli**_{LPART.pl} i totъ vzjali že, a vsěchъ s Velъjanomъ pjatъ gorodkovъ vzjato togo lěta.*(1-5.240)

”og landsbyen Tarbas og Ruja overga seg, da tyskerne var flyktet, etter å ha forlatt landsbyen Polčev, og de tok den også, og av alle byene er fem landsbyer tatt fra veljanerne det året.”

I likhet med i de tidligere delene av krøniken er det også her negerte konstruksjoner med verbet *byvati*. Disse har jeg klassifisert som background/*experiential*.

- (269) *takovъ požarъ ne **byvalъ**_{LPART.sg.m} nikoli že vъ Pskově.*(9.242)

”en slik brann hadde aldri før vært i Pskov.”

- (270) *za mnogi lěta takoi povodi ne **byvalo**_{LPART.sg.n} dekabrja vъ 9 denъ.* (1-2.245)

”på mange år hadde det ikke vært slik flom, den 9. desember.”

- (271) *vo Pskove i po volostem u christianъ po ogorodom červi kapustu pojadoša, i nět pamjatučovъ takovo ne **byvalo**_{LPART.sg.n}* (14-16.248)

”I Pskov og områdene rundt i bøndenes hager begynte marker å spise kålen, og i minne om gamle dager, slik hadde aldri skjedd.”

- (272) *i jako že napisano v Pakalipsei, glava 54: pjatъ bo carevъ **minulo**_{LPART.sg.n} a čestoi estъ, no ne ubo be prišlo,* (4-6.231)

”og slik er det skrevet i Apokalypsen, kapittel 54: for fem konger har vært, og den sjetten er, men en har ennå ikke kommet.”

I (272) mener jeg formen *minulo* kan tolkes som en *experiential*-perfektum. Det dreier seg her om handling som har funnet sted mer enn én gang i fortid, men det eksakte tidspunkt i fortid er ikke gitt. Samtidig supplerer også formen med bakgrunnsinformasjon.

Resultativ/perfektum

I denne delen av krøniken er det registrert 9 tilfeller som jeg har klassifisert som perfektum eller resultativ. Slik det også er beskrevet tidligere i oppgaven, opptrer perfektum der en resultativ lesning er mulig oftere i direkte tale. Eksempel (273) viser til resultatet av en handling i fortid. Dette resultatet er fremdeles relevant i ytringsøyeblikket, og jeg velger derfor å tolke formen som en resultativ-perfektum.

- (273) *uže, gospoda pskvyči, gorodokъ nemcy **vzjali**_{LPART.pl}* (5-6.219)

”allerede, pskovittiske herrer, har tyskerne tatt landsbyen.”

Det samme gjelder (274). Adverbet *ešče* indikerer at handlingen varer ved. I tillegg til dette tyder presens partisippene *emlja* og *slušaa*, samt verbet *skazyvajutъ* i presens, på en forbindels til, og den vedvarende relevansen i, ytringsøyeblikket.

- (274) *I knjazъ velikoi i vsěmъ o tomъ eščē na svoju votčinu na Pskov i **podivilъ**_{LPART.sg.m} a imja věru emlja i slušaa svoichъ bojarъ reči i nepravych, čto emu oni skazyvajutъ o tom...* (7-10.216)

”Og storfyrsten var fremdeles rasende på sitt *otčina* Pskov om alt det, og i det han hadde tro til dem og lyttet til sine bojarers tale og usannheter som de forteller om det...”

Den følgende setningen mener jeg at kan leses med en *current relevance*-tolkning. Jeg mener det er mulig fordi handlingen i fortid førte til at kirken, i ytringsøyeblikket, befant seg i en tilstand der den var ødelagt.

- (275) *a Michaila svjatyi u Pěskach cerkovъ **razvalilasja**_{LPART.sg.f}* (6-7.232)
”men kirken viet sankt Mikael i Peski ble ødelagt,

Kondisjonalis

I likhet med krønikens tidligere deler, er det også i denne delen registrert konstruksjoner der *l*-partisippet er styrt av kondisjonalispartikkelen *čtoby*. Disse uttrykker gjerne hensikt, befalinger eller vilje. 5 av de totalt 7 kondisjonalisformene er styrt av *čtoby*.

- (276) *I ko Pskovu knjazъ velikoi svoego bojarina prislalъ čtoby pskoviči emu eščē i těmъ **poslužili**_{LPART.pl}* (8-10.214)

”og til Pskov sendte storfyrsten sin bojar for at pskovittene fremdeles og med det skulle tjene ham.”

- (277) *i pьskoviči poslaša k nim gonca svoego... biti im čelomъ, čtoby oni **pomogli**_{LPART.pl} na Nemecъ*, (10-12.222)

”Og pskovittene sendte til dem sitt bud for å henvende seg til dem, for at de skulle hjelpe mot tyskerne.”

I to tilfeller er det brukt hjelpeverbet *byti*:

- (278) *...a rkuči tako: čto jažъ knjazъ velikoi chošču vas svoju votčina deržati u starině; a vy **by este** nas tak že naša votčina slovo naše **deržali**_{LPART.pl} čestno nad soboju, a naše žalovanie do sebě, a to **by este** znajuči **pomnili**_{LPART.pl}* (23-27.215)

”I det han talte slik: ’jeg, storfyrsten, ønsker å støtte dere, mitt *otčina* som tidligere; og for at dere vårt *otčina* skal holde slik som oss vårt ord over seg, og vår godhet til seg, og vitende bør dere huske på det.’”

Perfect of persistent situation

Det er registret få tilfeller av perfektum av denne typen i teksten. Perfektum som angir en vedvarende situasjon er karakterisert av at en handling tok til forut for ytringsøyeblikket, men fremdeles varer ved i nåtid. Jeg mener den følgende setningen er et eksempel på perfektum av denne typen:

- (279) *Knjazъ že velikoi pod Novymgorodom taky stal statъem na vystojanie, užē **stojalъ**_{LPART.sg.m} nedeli i tri i 4, a zdja ot nichъ koe emu čelom dobijutъ*. (20-22.214)

”Og storfyrsten stanset ved Novgorod med verdighet på stand, han hadde allerede stått 3 uker og fire dager, i det han ventet at en av dem henvendte seg til ham.”

Verbet *dobijutŭ* i presens, samt presens partisipp aktiv *zdja*, indikerer at handlingen varer ved i nåtid. Tidsangivelsen tre uker og fire dager angir at handlingen har holdt på i en viss periode forut for ytringsøyeblikket. Jeg mener derfor at det er mulig å anse denne verbformen som perfektum av vedvarende situasjon.

Pluskvamperfektum

Pluskvamperfektum ble som nevnt tidligere i oppgaven opprinnelig dannet ved å kombinere *l*-partisipp av hovedverbet med aorist- eller imperfektumform av hjelpeverbet *byti*.

Tendensen til bortfall av hjelpeverb førte til at kun *l*-partisippet stod igjen. I kartoteket over verbformer i PL3 er en rekke *l*-former registrert som *l*-partisipper, mens de faktisk er pluskvamperfektumformer der hjelpeverbet har falt bort. Derfor behandles disse formene under overskriften *l*-partisipp, og ikke under pluskvamperfektum, slik som formene med uttrykt hjelpeverb.

(280) *I tot knjazŭ Michailo ljudŭmi svoimi, ěduči dorogoju, silŭno grabil_{LPART.sg.m} svoich, i na rubeži ljudi ego derevni Pskovŭskie zemli grabili_{LPART.pl} i život sĕkli_{LPART.pl}, da i dvory žgli_{LPART.pl} christianŭskija. I carŭ i velikii knjazŭ pro to na nego opalalsja_{LPART.sg.m}, i velĕl_{LPART.sg.m} obyskati kogo grabili_{LPART.pl} dorogoju, i na nem inym dopraviti tĕ grabeži. (12-16.235)*

”og denne fyrst Michailo, i det han reiste langs veien med folkene sine, stjal kraftig fra sine, og ved grensen røvet folkene hans det gamle pskovittiske land, og de hugde ned liv, og satte fyr på gårder. Og tsar storfyrsten ble sint på ham for det, og han befalte å undersøke hvem som plyndret langs veien, og på hvem andre ansvaret for plyndrerne var.”

(280) over viser først en rekke narrative *l*-partisipper som gir hendelsenes forløp kronologisk. Denne typen *l*-partisipper diskuteres under kapittelet om narrative *l*-partisipper. I utdraget over har jeg klassifisert formen *grabili* som pluskvamperfektum. Det henvises til en avsluttet hendelse som har funnet sted i fortid, og forut for andre hendelser i fortid.

5.4.5 Oppsummering av del 4

Den mest merkbare utviklingen når det gjelder fortidsformene i del 4 av krøniken, er at *l*-partisippet nå utgjør over halvparten av fortidsformene. Dette vitner om at *l*-partisippet har overtatt funksjoner der de andre tempora tidligere ble brukt. Eksempelvis utgjør i denne delen av oppgaven imperfektum kun 1,67 % av formene, og aorist 40,20 %. Når det gjelder pluskvamperfektum, står denne formen for 0,49 % av de registrerte formene. Imidlertid må

man her ta i betraktning at den generelle tendensen til bortfall av kopulaverb virker inn i dette tilfellet. Når kopulaverbet faller bort, står kun *l*-partisippet igjen, både hos former med pluskvamperfektum- og perfektum-betydning. Således er det registrert 22 *l*-partisipper som har pluskvamperfektumbetydning.

Endringene som angår *l*-partisippet er svært tydelige i denne delen av krøniken: *l*-partisippet har nå, i 523 av de 588 forekomstene, blitt registrert med en narrativ funksjon. Slik det beskrives i oppgavens teoridel, kan ikke lenger perfektumformen regnes som en perfektum når den brukes narrativt. Dette kan tyde på at *l*-partisippet er godt på vei til å bli generalisert som eneste fortidsform. Imidlertid er det verdt å merke seg at aorist fremdeles er representert i teksten, om enn ikke i en så stor grad som i de første delene av krøniken.

6 Konklusjon

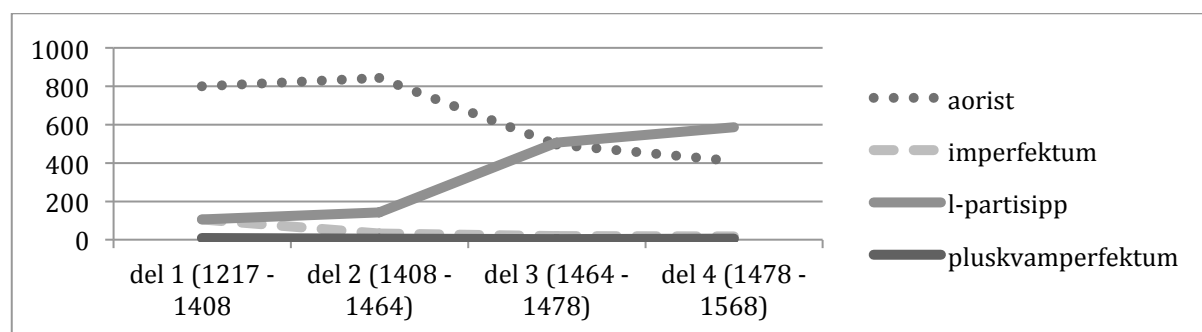
I denne oppgaven har jeg arbeidet ut fra en problemstilling der jeg ønsket å undersøke endringene i det gammeløstslaviske verbalsystemet. Denne brede problemstillingen avgrenset jeg ved at jeg undersøkte hvorvidt det finnes trekk som sammenfaller med perfektums utvikling, slik den har foregått i andre språk. Samtidig ønsket jeg også å gi et generelt bilde av fortidsformene, slik de fremstår i PL3.

Etter registreringen av fortidsformene i et kartotek, fikk jeg den følgende fordelingen av fortidsformene i PL3:

	Aorist	Imperfektum	L-partisipp	Pluskvamp.	Totalt
Del 1 (1217 - 1408)	801	106	105	9	1021
Del 2 (1408 - 1464)	842	33	142	4	1021
Del 3 (1464 - 1478)	495	18	505	3	1021
Del 4 (1478 - 1568)	410	17	588	5	1020
Totalt	2548	174	1340	21	4083

Tabell 30: Fordeling av fortidsformer i PL3

En grafisk fremstilling av tabell 31 viser hvordan fordelingen av formene endrer seg gjennom de fire periodene krøniken er delt inn i:

Figur 1: Fordeling av fortidsformer i PL3

Den loddrette aksene viser antall registrerte former, og den vannrette aksene viser de fire delene jeg har delt krøniken inn i. Slik det fremgår av diagrammet, var aorist den åpenbart mest frekvente verbform i krønikens første deler. Pluskvamperfektum har i samtlige perioder vært lite representert. Det samme gjelder til dels imperfektum, til tross for at denne formen var

relativt godt representert i del 1. De to tempora som har gjennomgått den største forandring, er aorist og *l*-partisipp. Det er således forholdet mellom disse formene som jeg har viet størst oppmerksomhet.

I oppgaven har jeg undersøkt enkelte verb og konstruksjoner. Det dreier seg her om faseverb som *načati*, de statiske verbene *stojati* og *byti*, samt passivkonstruksjoner som består av hjelpeverbet *byti* og presens partisipp passiv på *-n* og *-t*. Disse verbene illustrerer hvordan utviklingen av *l*-partisippet har foregått ulikt ved ulike typer verb. Tabellen under viser faseverbenes fordeling i krønikens fire deler:

	Del 1	Del 2	Del 3	Del 4
Aorist	11	21	40	15
<i>L</i>-partisipp	1	6	7	4
Totalt	12	27	47	19

Tabell 31: Faseverb i PL3

Tabellen viser at aorist er den hyppigste formen når det gjelder faseverb. Dette står i sterk motsetning til tendensen ellers i krøniken, der aorist gradvis trengs ut av *l*-partisippet. Dette kan tyde på at faseverb i en særlig stor grad holdt stand mot *l*-partisippformen.

I oppgaven har jeg også undersøkt verbene *stojati* og *byti*. Disse verbene later til å ha en annen fordeling enn verb av typen *načati*.

	Del 1	Del 2	Del 3	Del 4	Total
Aorist	14	4	0	2	20
Imperfektum	1	1	1	2	5
<i>L</i>-partisipp	1	10	6	20	37
Totalt	16	15	7	24	62
	25,81 %	24,19 %	11,29 %	38,71 %	100 %

Tabell 32: verbet *stojati* i PL3

Slik det fremgår av tabellen, følger fordelingen av *stojati* den tilnærmet samme tendensen som den generelle utviklingen av fortidsformene. Det samme gjelder *byti*:

	Del 1	Del 2	Del 3	Del 4	Totalt
Aorist	103	78	58	62	301
Imperfektum	36	3	4	2	45
<i>L</i>-partisipp	14	23	60	63	160
Pluskvamperfektum	1	0	0	0	1
Totalt	154	104	122	127	507
	30,37 %	20,51 %	24,06 %	25,05 %	100,00 %

Tabell 33: verbet *byti* i PL3

I oppgaven har jeg også undersøkt kombinasjonen passiv partisipp på *-n/-t* i kombinasjon med hjelpeverbet *byti*. Formålet med dette var å undersøke hvorvidt hjelpeverbet står i aorist eller *l*-partisipp. Til min overraskelse viste det seg at hjelpeverbet i svært stor grad, også i krønikens senere deler, står i aorist. Dette er påfallende, da konstruksjonen i MSR naturligvis består av *l*-form av hjelpeverbet. I PL3 er fordelingen ved passivformer som følger:

	Del 1	Del 2	Del 3	Del 4	Totalt
Aorist	31	12	16	9	68
Imperfektum	9	0	2	0	11
<i>L</i>-partisipp	0	1	8	0	9
Pluskvamperfektum	1	0	0	0	1

Tabell 34: Passivkonstruksjoner i PL3

Slik tabellen viser, er aorist den dominerende verbformen i passivkonstruksjoner gjennom hele krøniken. Særlig interessant er dette i del 4, der det kun er eksempler på hjelpeverb i aorist. I del 3, derimot, er det 30,77 % tilfellene *l*-partisipper. Sammenliknet med tabellen over forekomsten av *byti*, presentert over, er det påfallende at aorist bevares i så stor grad. Når det gjelder *byti* i andre tilfeller, later det til at forekomstene av aorist synker, mens antall registrerte *l*-partisippformer øker. Dette er ikke tilfelle ved passivkonstruksjonene. En mulig forklaring på at aorist i så stor grad brukes i passivkonstruksjonene kan være at passiv kan anses som en boklig konstruksjon: ”They have been more abundantly used in the literary language than in speech[...].”¹⁵⁹

Oppsummeringen av enkelttilfellene, slik det fremgår over, viser at utviklingen i verbalsystemet rammet ulike typer verb forskjellig. I oppgavens teorikapittel er det nevnt hvordan generaliseringen av perfektum spredte seg fra teliske til ateliske verb. Dette er dessverre en problemstilling jeg kun i begrenset grad har hatt mulighet til å gå inn på i denne oppgaven. Men eksemplene på utviklingen hos enkeltverb, slik den er vist over, demonstrerer at utviklingen foregikk i ulikt tempo ved ulike verb.

Opgavens problemstilling, som dreide seg om å undersøke endringene i det østslaviske verbalsystemet, ble forsøkt avgrenset med at jeg ønsket å finne trekk som sammenfaller med utviklingen av perfektum i et typologisk perspektiv. Med forskning gjort av blant andre

¹⁵⁹ Vlasto: *A Linguistic History of Russia*: 192.

Bybee, Perkins og Pagliuca, Lindstedt og Dahl som bakgrunn, redet jeg i oppgavens teorikapittel ut om perfektums utvikling. Perfektum har i en rekke europeiske språk fulgt de samme grammatikaliseringsstiene, og jeg forventet derfor at perfektum av et bestemt opphav ville følge den samme utvikling som andre perfektumformer med samme opphav. I tradisjonelle historiske grammatikker som beskrev russisk språk, var det generelt lite som var skrevet om utviklingen av *l*-partisippformen. Ofte ble kun den resultative lesningen av perfektum beskrevet. Slik det fremgår i denne oppgaven mener jeg at man ved perfektum (*l*-partisippet) i russisk-kirkeslavisk også kan avdekke en *experiential*-lesning. Jeg har også i svært stor grad benyttet meg av van Schoonevelds forskning på det østslaviske verbalsystemet, særlig når det gjelder klassifisering og beskrivelse av fortidsformene. Med forskningen beskrevet ovenfor som teoretisk rammeverk, søkte jeg å beskrive fortidsformenenes bruk og utvikling, slik det fremstår i PL3.

I oppgaven er samtlige tilfeller av *l*-partisippet under enten bakgrunn/*experiential*-perfektum, kondisjonalis, resultativ/perfektum og narrative former. I tillegg til dette tilkommer kategorien ”tvilstilfeller”, der problemer med tolkning av formene har gjort seg gjeldende.

	B/E	K	N	Plus	R/P	Tvilstilfeller	Totalt
Del 1	23	4	62	0	14	2	105
Del 2	17	14	100	2	4	5	142
Del 3	34	41	381	5	22	22	505
Del 4	10	7	523	22	9	17	588
Totalt	84	66	1066	29	49	46	1340

Tabell 35: Fordeling av *l*-partisippets betydning

Prosentvis gir dette følgende bilde:

	B/E	K	N	Plus	R/P	Tvil	Totalt
Del 1	21,90 %	3,81 %	59,05 %	0,00 %	13,33 %	1,90 %	100,00 %
Del 2	11,97 %	9,86 %	70,42 %	1,41 %	2,82 %	3,52 %	100,00 %
Del 3	6,73 %	8,12 %	75,45 %	0,99 %	4,36 %	4,36 %	100,00 %
Del 4	1,70 %	1,19 %	88,95 %	3,74 %	1,53 %	2,89 %	100,00 %
Totalt	6,27 %	4,93 %	79,55 %	2,16 %	3,66 %	3,43 %	100,00 %

Tabell 36: Prosentvis fordeling av *l*-partisippets betydning

Tabellene over viser at alle de ulike lesningene av perfektum er tilstede gjennom hele krøniken. Dette er naturlig, da perfektumformen i russisk ikke har falt bort, men snarere har dens form blitt generalisert som fortidsform. I oppgavens teoridel beskrives det, gjennom Lindsteds henvisning til Greenbergs distinksjon mellom stabilitet og frekvens: perfektum er

et frekvent gram, men ustabilt. Ifølge Lindstedt er "the perfect [...] a gram type that is frequent, that is to say, likely to appear in different languages, but unstable, as it often tends to be lost."¹⁶⁰ Videre utdyper Lindstedt: "[m]ore often than not, it does not disappear as a form but becomes something else - a general past tense, for instance."¹⁶¹ Lindstedts bemerkning er svært representativ for det jeg har registrert i mitt arbeid med *l*-partisippene: *l*-formen går ikke tapt, men i tillegg til perfektum-lesningen, tilkommer også andre funksjoner. Dette dreier seg selvsagt om at *l*-partisippet overtar funksjoner tidligere forbeholdt aorist og imperfektum. Slik tabell 36 viser, er det en jevn økning i de registrerte narrative *l*-partisippene: i del 1 utgjør disse 59,05 % av *l*-partisippene, mens i del 4 har denne andelen økt til å utgjøre hele 88,95 %. Dette er interessant å se i forhold til utviklingen av aorist, siden aorist ble regnet for å være den narrative tempus *par excellence*. I del 1 av teksten utgjør aorist 78,45 % av de registrerte fortidsformene, mens forekomsten av aorist i del 4 har sunket til kun å utgjøre 40,20 %. Ifølge Lindstedt er det mest distinkte trekk ved perfektum i sin opprinnelige funksjon, dens ikke-narrativitet.¹⁶² Han understreker videre: "[w]hen a perfect can be used as a narrative tense [...], it has ceased to be a perfect."¹⁶³

Jeg håper at mitt arbeid med denne teksten, til tross for at jeg ikke kan komme med et entydig svar på hvordan utviklingen av det østslaviske verbalsystemet har foregått, bringer nye elementer som belyser utviklingen. Tredje Pskov-krønike er en lite utforsket tekst, og er heller ikke tidligere oversatt fra russisk-kirkeslavisk til noen andre språk. Min registrering av fortidsformer i denne teksten kan kanskje bidra til det generelle bildet av fordelingen av fortidsformer i østslaviske krøniker. Når det gjelder funnene jeg har gjort i teksten, svarer de til dels til mine forventninger. At *l*-partisippet i visse tilfeller fremdeles kan leses med en CR-tolkning, er det ingen tvil om. Det hersker heller ingen tvil om at *l*-partisippet med tiden blir den enerådende fortidsform i MSR. Teksten denne oppgaven er basert på, PL3, viser hvordan *l*-partisippet i stadig større grad overtok funksjoner som tidligere var forbeholdt de andre fortidsformene, slik at det ble en stadig mer generalisert fortidsform. Imidlertid er det flere elementer i PL3 jeg gjerne skulle undersøkt. Dette gjelder i særdeleshet i hvilken grad semantikken til det enkelte verb spiller en rolle i generaliseringen av perfektum. I tillegg er det også interessant å undersøke aspekt og prefiksers innvirkning på perfektums utvikling.

¹⁶⁰ Lindstedt, "The perfect - aspectual, temporal and evidential," 366.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Ibid., 371.

Dette er spørsmål jeg håper vil bli besvart i fremtiden, og at PL3, som er en tekst med en rekke interessante tilfeller, vil være med på å danne et grunnlag for den videre forskningen i feltet.

Litteraturliste

- Bermel, Neil. "Context and the Lexicon in the Development of Russian Aspect." Berkeley: University of California Press, 1997.
- Bjørnflaten, Jan Ivar. "Gammelkirkeslavisk grammatikk (Utkast)." Oslo, 2011.
- . *Innføring i slavisk og russisk språkhistorie*. Oslo: Unipub, 2005.
- . "A Name for the Saami in the Novgorodian Birch Bark Letters." i *Explorare necesse est: Hyllningsskrift till Barbro Nilsson*, redigert av Per Ambrosiani, Elisabeth Löfstrand, Laila Nordquist og Ewa Teodorowicz-Hellmann. 49-55. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 2002.
- Borkovskij, Viktor I. og Petr S. Kuznecov. *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*. Moskva: Akademija nauk SSSR, 1963.
- Bybee, Joan og Östen Dahl. "The Creation of Tense and Aspect Systems in the Languages of the World." *Studies in Language* 13 (1989): 51-103.
- Bybee, Joan, Revere Perkins og William Pagliuca. *The Evolution of Grammar : Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*. Chicago: University of Chicago Press, 1994.
- Campbell, Lyle. *Historical Linguistics : An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998.
- Comrie, Bernard. *Aspect : An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976.
- Dahl, Östen. *Tense and Aspect Systems*. Oxford: Blackwell, 1985.
- Dahl, Östen og Eva Hedin. "Current Relevance and Event Reference." i *Tense and Aspect in the Languages of Europe*, redigert av Östen Dahl. Berlin: Mouton de Gruyter, 2000.
- Darden, Bill J. "A History of the East Slavic Imperfect." Foredrag fra the American Association for the Advancement of Slavic Studies, 36th National Convention, Boston, 2004. <http://humstatic.uchicago.edu/slavic/archived/papers/Darden-Hist-ESlav-Imperf.pdf> (oppsøkt 28.8.2013)
- Filin, Fedot P. *Proizchoždenie russkogo, ukrainskogo i belorusskogo jazykov*. Leningrad: Izdatel'stvo "Nauka", 1972.
- Hopper, Paul J. og Elizabeth Closs Traugott. *Grammaticalization*. 2. utg. Cambridge: Cambridge University Press, 2003 [1993].

Ivanov, Vjačeslav V. *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*. Moskva: Prosveščenie, 1990.

———. "Istorija Vremmenych Form Glagola." i *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka : morfologija, glagol*, redigert av Ruben I. Avanesov og Vjačeslav V. Ivanov. Moskva: Izdatel'stvo "Nauka", 1982.

Karskij, Evfimij F. "Nabljudenija v oblasti sintaksisa Lavrent'evskogo Spiska Letopisi." i *Izvestija po russkomu jazyku i slovesnosti, Tom II*. Leningrad: Akademija Nauk SSSR, 1929.

Kasatkin, Leonid L. *Russkaja Dialektologija*. Moskva: Akademija, 2005.

Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var : En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget, 1999 [1992].

Klenin, Emily. "The Perfect Tense in the Laurentian Manuscript of 1377." i *Literature, Linguistics, Poetics : American Contributions to the Eleventh International Congress of Slavists*, redigert av Robert A. Maguire og Alan Timberlake. Columbus, Ohio: Slavica, 1993.

———. "The Verbal System of a Seventeenth-Century Icon Legend: Morphology and Discourse Function." *Russian Linguistics* 19, no. 1 (1995): 77-89.

Kulbrandstad, Lars Anders. *Språkets Mønstre: Grammatiske Begreper Og Metoder*. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.

Lichačev, Dmitrij S. *Russkie letopisi i ich kul'turno-istoričeskoe značenie*. Moskva: Isdatel'stvo akademii nauk SSSR, 1948.

Lindstedt, Jouko. "The Perfect - Aspectual, Temporal and Evidential." i *Tense and Aspect in the Languages of Europe*, redigert av Östen Dahl. Berlin: Mouton de Gruyter, 2000.

Lunt, Horace G. *Old Church Slavonic Grammar*. 7. utg. Berlin: Mouton de Gruyter, 2001.

Maslov, Jurij S. *Očerki po aspektologii*. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta, 1984.

Nasonov, Arsenij N. "Iz istorii pskovskogo letopisanija." *Istoričeskie zapiski* 18 (1946): 255-94.

———. *Pskovskie Letopisi (Polnoe sobranie russkich letopisej. Tom V, vypusk 1.)*, Moskva: Jazyki slavjanskoj kulturi, 2003.

———. *Pskovskie Letopisi (Polnoe sobranie russkich letopisej. Tom V, vypusk 2.)*, Moskva: Jazyki slavjanskoj kulturi, 2000 [1955].

Schooneveld, Cornelis H. van. *A Semantic Analysis of the Old Russian Finite Preterite System*. 'S-Gravenhage: Mouton & Co., 1959.

Sobolevskij, Aleksej I. *Trudy po istorii russkogo jazyka, Tom I*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2004.

Sreznevskij, Izmail I. *Materialy dlja slovarja drevnerusskogo jazyka po pis'mennym pamjatnikam*". Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1971.

Taube, Moshe. "On the Penetration of the Perfect into the Russian Narrative System." *Russian Linguistics* 5, no. 2 (1980): 121-31.

Tommola, Hannu. "On the Perfect in North Slavic." i *Tense and Aspect in the Languages of Europe*, redigert av Östen Dahl. Berlin: Mouton de Gruyter, 2000.

———. "Perfektное značenie v russkom jazyke." i *Studia slavica Finlandensia in congressu XI slavistarum internationali Bratislavae anno MCMXCIII Oblata*, redigert av Jouko Lindstedt og Pekka Pesonen. Helsinki: Neuvostoliittoinstituutti, 1993.

Trunte, Nikolaos H. *Mittel- und neukirchenslavisch. Slověn'ski Jazyk : Ein praktisches Lehrbuch des Kirchenslavischen in 30 Lektionen : Zugleich eine Einführung in die slavische Philologie. Bind 2*. München: O. Sagner, 1998.

Uspenskij, Boris A. *Istorija russkogo literaturnogo jazyka (Xi-Xvii Vv.)*. München: Otto Sagner, 1987.

Vlasto, Alexis P. *A Linguistic History of Russian to the End of the Eighteenth Century*. Oxford: Clarendon Press, 1986.